

Arhiva **Margareta Sterian**

Castelul de apă

Editat de
Lidia Vianu
și **Bianca Zbarcea**

C O N T E M P O R A R Y
L I T E R A T U R E P R E S S

<http://editura.mttlc.ro>

The University of Bucharest. 2018

CONTEMPORARY
LITERATURE PRESS

<http://editura.mtlc.ro>

CONTEMPORARY LITERATURE PRESS

The online Publishing House of the University of Bucharest

Lidia Vianu
Director

C. George Săndulescu
Executive Advisor

Editura pentru studiul limbii engleze prin literatură

ISBN 978-606-760-132-9

© Contemporary Literature Press

© Mircea Barzuca

Copertă și tehnoredactare

Lidia Vianu

Subeditare: Bianca Zbarcea

Corectură: Roberta Anton, Alexandra Enache, Denisse Grigore, Ema Nițu, Bianca Zbarcea, Maria Zorilă

Dactilo: Silvia Popa

Postare: Cristian Vîjea

Imaginea de pe copertă: Margareta Sterian

Prima ediție a romanului a apărut la Editura Cartea Românească, București, în anul 1972.

Contemporary Literature Press

Bucharest University
The Online Literature Publishing House
of the University of Bucharest

A Manual for the Advanced Study of *Finnegans Wake*
in One Hundred and Thirty Volumes
Totalling 31,802 pages
by C. George Sandulescu and Lidia Vianu

CONTEMPORARY
LITERATURE PRESS

<http://editura.mtlc.ro>

You can download our books for free,
including the full text of *Finnegans Wake* line-numbered, at
<http://editura.mtlc.ro/> , <http://sandulescu.perso.monaco.mc/>

Director
Lidia Vianu

Executive Advisor
C. George Sandulescu

Arhiva Margareta Sterian

Castelul de apă

Editat de
Lidia Vianu
și
Bianca Zbarcea

C O N T E M P O R A R Y
L I T E R A T U R E P R E S S

<http://editura.mttlc.ro>

The University of Bucharest. 2018

Autoportret, 1930

CONTEMPORARY
LITERATURE PRESS

<http://editura.mttlc.ro>
The University of Bucharest. 2018

Cuprins

Lidia Vianu	La început a fost Cuvântul	p. 5
Castelul de apă	Tramvaiul cu cai	p. 7
	Florile	p. 8
	Cele două curți	
	„Nebuna”	
	Pia se căsătorește	
	Întunecarea coliviei	
	„Măritabilele”	p. 15
	Xenia mă răpește	
	Castelul de apă	
	Judecata	
	Un soldat cade pe câmpul de luptă	p. 22
	Căsătoria bunicii	
	Despărțire, după moartea mamei	
	Pianul	p. 26
	Vina bunicului	
	Vizitele lui în București	
	Mormântul mamei	
	Dinastia marilor lăutari	p. 31
	Fac teatru, „știi eu cum”	
	Test muzical	
	Cum să ne petrecem noi timpul	p. 37
	Spăimântătoarele povești de dragoste	

Castelul de apă

3

Musafirii

Sofia

Clara în fieful dricarilor p. 45

Clara și profesorul

Ce au devenit copiii lui

Plictiseli cu directoarea p. 50

Plictiseli cu mâncarea și pianul

Shopping

La școala germană p. 54

Desenez

Spectacole

Emoție și încântare la „Circul sub apă”

Soția tatei și neamurile ei p. 60

N-am voie s-o mai văd pe bunica

Tinereti p. 65

Iubiri

Năruiri

Marele călător

Xenia vorbește „americanește” cu inginerii

Sub ocupația germană p. 74

Căsătoriile

O vilă ciudată

Bunica la Paris, cu noi

Eram tineri, am iubit, ne-am împrăștiat p. 81

Totul, și nu doar via, a fost un vis p. 84

Fiorul povestirilor din salonul vechi p. 88

Lacul	p. 92
Mănăstirea	
Vraja chemării de toacă și, mereu, florile	
Numai fantomele iubirii există	p. 95
În țesătură sunt flori	p. 98
Și regretul e numai părere	p. 100
Opt tablouri	p. 102
Note biografice	p. 110
Mariana Vida	Un jurnal al prospețimii aurorale p. 125
Roxana Theodorescu	În loc de încheiere p. 137

Lidia Vianu

La început a fost Cuvântul

Luni de zile am amânat să scriu un cuvânt înainte pentru această carte a Margaretei Sterian, și nu înțelegeam de ce. Îi înregistram emoțiile până la cea mai mică tresărire. Mă identificam cu ele. Nu le puteam prelungi. Erau perfecte. Margareta Sterian a fost un Turn împotriva secetei. Un Castel de vise fertile. A fost viața ei adevărată? A fost doar apa din castel – adică trăiri care sunt ale tuturor și de fapt ale nimănui, pentru că autoarea, niciodată, nu se mărturisește?

Cartea aceasta spune și nu spune, povestește și nu povestește. Autoarea ne privește din vremea interbelică până în inima comunismului, în anul 1972, când a fost publicat *Castelul de apă*. Textul trăiește pentru că fiecare cititor vine cu desaga lui. Eu recunosc, de pildă școala germană din București, la care predă limba română prozatorul Ion Slavici. Despre această școală îmi povestea bunica mea cu o bucurie pe care nu mi-o explica. Era exact ca în romanul Margaretei Sterian. După bunica, și după mama mea, mi-a venit și mie rândul, în anii tiraniei roșii, să visez Parisul: ei bine, l-am visat exact așa cum îl ghicesc în vorbele cu care îl învelește Margareta Sterian.

Acesta nu este un roman, pentru că povestea nu este. Se întâmplă lucruri care nu duc la un deznodământ. Sunt lucruri catastrofale, spuse însă cu mare sfială. Întâmplările sunt ca trestia lui Pascal, frunze pe apă. Ele curg până se umple Castelul de apa trăirii, de spaimile, bucuriile și patimile ei. Cei care vor alege să citească această literatură – pentru că literatură este, la urma urmei – de la sfârșit către început, vor înțelege ce vreau să spun. Nu căutați poveste, nu căutați biografie, nu căutați istorie, nici iubire, nici jale în aceste pagini. Ele sunt doar atât: un turn uriaș până la cer, care ne lasă fără cuvinte. La fel ca și tablourile, și ca tot ce iese din mâna Margaretei Sterian.

11 august 2018, București

Mamă!, O fetiță...

CONTEMPORARY
LITERATURE PRESS

<http://editura.mttlc.ro>
The University of Bucharest. 2018

Arhiva Margareta Sterian

Castelul de apă

7

CASTELUL DE APĂ

CONTEMPORARY
LITERATURE PRESS

<http://editura.mttlc.ro>

The University of Bucharest. 2018

Tramvaiul cu cai
Florile
Cele două curți
„Nebuna”
Pia se căsătorește
Întunecarea coliviei

Locuința noastră era o fâșie îngustă dintr-o veche casă de raport construită pe un teren în pantă. La baza urcușului, un om fără vârstă, în straie decolorate și murdare, în cap cu o șapcă informă, accesoriu care ar fi vrut să ofere prestigiu îndeletnicirii sale, se odihnea pe bordura trotuarului, ținând cu mână moale șleaul unui biet cal ajutător al tramvaiului; în dreptul ciudatului grup, vehiculul își încetinea mersul spre a-i fi atașat sporul de tracțiune. Atunci, omul și animalul se înviorau pentru o clipă; slujbașul schimba o vorbă cu vizitiul, iar calul își alătura afectuos capul de cel al tovarășului său, ca, împreună, s-o pornească la deal în sunetul neîntrerupt al clopoțelului din dușumeaua vagonului, activat stăruitor de ciubota vizitiului; era zgomotul major al străzii, dar care nu mai impresiona pe nimeni.

Fâșiile de locuință se sprijineau unele de altele cum puteau, nu se gândise nimeni vreodată să le întărească, să le fățuiască; spre stradă aveau prăvălioare, spre curte, fiecare, o cameră de locuit și un geamlâc.

Primăvara, când trecea căruța cu pământ de flori, bunica se grăbea să cumpere vreo jumătate de sac, iar eu, gata înarmată cu lopățică și sforicele, aranjam o grădiniță din cutii de lemn umplute cu pământ, pe margini cu ținte dese de care legam cu râvnă sforicele, trăgându-le apoi pe undeva, cât mai sus, să fie scară aprigelor zorele. Le semănam, apoi le udam mai mult decât s-ar fi convenit și le priveam țintă ceasuri întregi să le surprind crescând, și-ntr-adevăr creșteau—deși nu chiar văzând cu ochii—zorelele mari, albastre, cu frunze uimitor de puternice, de un verde saturat, iar bunica, spre a-mi încununa munca, dădea fuga în piață să aducă răsaduri de panseluțe care te priveau în ochi cu ochii lor rotunzi, de rezedă proaspătă cu moț de mărgean și mănunchiuri delicate de nu-mă-uita pe care le-nfigeam din loc în loc printre celelalte flori, potrivit culorile între ele. În curând, nici nu se mai vedea înăuntru „chioșcul” nostru de-atâtea frunze și flori. În mijloc, pe un scăunel, mă instalam eu ca stăpână a grădinii, cu lucrul de mână, iar bunica îmi aducea din când în când cireșe, pistil sau vreun ficățel de pui, orice avea mai bun la-ndemână, și mă ruga sfios s-o las să-mi înconjoare încheietura mâinii cu un șirețel roșu, că prea brodam frumos, făcându-și inimă rea că nu vream...

În stânga, în apropierea grădiniței noastre, era o balustradă de beton ajurat cu motive decorative în stil roman, asemănătoare semnului înmulțirii; sprijinită de acest impunător baraj care îmi venea până sub bărbie, priveam câteodată curtea de jos, partea nouă a proprietății, spre care duceau vreo zece trepte înalte. Pe-atunci,

deosebirea de nivele mi se părea enormă și, coborându-mi privirea în abisul curții de jos, parcă mă cuprindea un fel de amețeală. Parfumul leandrilor, de care curtea era plină de când vecinele prinseseră obiceiul să-și dăruiască una alteia puieții de leandru înfiți în sticle de apă cu gât lung, parfumul salcâmului, crescut acolo nu se știe cum, amestecat cu izul de mușgai din curtea aceea împrejmuată de case înalte, unde soarele pătrundea cu greu și care, pavată și spălată din belșug, nu apuca să se usuce vreodată de-a binelea, erau de vină.

Acolo jos locuiau oameni „ajunși”: medici, funcționari, negustori, nu meșteșugari nevoiași cum erau chiriașii din curtea veche, care se și țineau la distanță respectuoasă de cei dintâi, însă pe bunica o respectau toți deopotrivă, îi admirau toți hărnicia și înțelepciunea; pe de altă parte o și stinghereau, ținând-o din lucru, cum veneau mereu după sfaturi și împrumuturi; îi luau cu împrumut bani, alimente, până și cea mai bună rochie din dulap, când aveau să se ducă la vreo nuntă sau altă sindrofie, și numai rareori îi aduceau și ei câte un dar: o prăjitură de casă, pe care o împărțea pe loc între donatoare și „copil”, sau vreun borcânaș cu dulceață, cel mai mic borcânaș cu puțință, tot pentru copil, dar acesta nu mânca decât un singur fel de dulceață: de merișoare cu codițe lungi, pe care numai bunica i-o făcea.

Ușa dinspre stradă a casei avea un clopoțel cu arc; suna întruna, de cum atingea cineva clanta până îi dădea drumul, iar seara era barată cu un zăvor puternic, pe când ușa din spate rămânea dată de perete, uneori toată noaptea, atunci când bunica, frântă de oboseala vreunui zor, adormea cu acul în mână.

Când auzeam clopoțelul, dam fuga să mă uit pe geamul ușii și, dacă era „Nebuna”, îi deschideam numaidecât. Înaltă și zveltă, cu un superb păr roșcat, intra ca o regină, înclinând ușor capul. Alergam la bunica să-i șoptesc cine a venit, apoi mă întorceam repede, îmi luam scăunelul și mă instalam s-o admir în voie pe frumoasa noastră vizitatoare, zâmbindu-i ușor și spunându-mi că poate nici nu e nebună, până intra bunica, potrivindu-și șorțul și urându-i bun venit în casa ei. Dar surâsul pe care tânăra fată îl avusese la venire se ștergea curând, ca și când scopul vizitei sale nu i-ar fi îngăduit să-și piardă timpul cu false politeți, ca și cum ar fi fost mânată de o grabă înfrigurată și, dintre toate, timpul i-ar fi lipsit cel mai mult. Fața ei se lumina și se întuneca alternativ, într-un ritm chinuitor, numai bunica știa cum s-o ia, pândind cu aer detașat lumina și umbra pe chipul ei...

Concentrându-se cu greu, vizitatoarea începea să depene, cu mare grijă de amănunt, cu vorbe rostite pe jumătate, când tare, când șoptit, și cu o mimică ce trăda

chinul de a nu-și putea controla bine firul gândurilor, o poveste încâlcită de dragoste și răzbunare, pe care numai ea o înțelegea. Stătea mai tot timpul în picioare, rezemată de raftul de lemn lucios de culoare închisă, care îi oglindea silueta delicată și mișcările în contradans, adunându-și mereu, cu o mână, în jurul gleznelor, rochia albă de dantelă, parcă temându-se să nu i-o atingă cineva, cu cealaltă sprijinindu-se de mânerul de fildeș al umbrelei ei albe, tot atât de frumoasă ca umbrela rămasă de la mama mea. Pe bogatul păr roșcat trona o pălărie mare, albă, cu pană unduioasă de struț. Peste ani, am avut o tresărire, regăsind-o aidoma într-un album de artă; fusese într-adevăr viziunea unei tinere aristocrate engleze dintr-un portret de Reynolds sau Sargent.

Își depăna povestea, aruncând în jur priviri bănuitoare, dezvăluindu-și febril planurile de viitor... „Da, da... a fost înșelată, dar de aici înainte ea va fi cea care va înșela...”

Era una din acele tinere fete al cărei logodnic emigrase în America îmbogățirilor fabuloase, una din acele tinere fete încrezătoare ce-avea să-și urmeze cândva acolo alesul, atunci când el își va fi croit un drum... însă ea n-a putut să aștepte până la capăt și, înfruntând toate împotrivirile, economisind fiecă ban, a socotit că sprijinul cel mai de preț ce-i putea da era să se ducă ea la el—doar era tânără și puteau munci cot la cot...

Șocul regăsirii iubitului, căsătorit și având copii cu alta, i-a tulburat mințile; abia și-a putut aduna puterile, cât să mai facă drumul întoarcerii, și odată ajunsă acasă, s-a prăbușit. „Am venit doar să-mi văd mătușile și să le spun și lor...” —nu-și mai putea aduce bine aminte ce ar fi vrut să le spună — „... dar în curând voi pleca înapoi, tot cu rochia asta care îmi stă atât de bine, o, numai de nu s-ar păta. De astă dată aurul îmi va luneca printre degete, uite, numai așa”, și își trecea batista printre degetele fine. Când începea să se agite, ca și când ar fi vrut să întreprindă ceva, bunica o întrerupea cu blândețe: „Mătușile ce-or să spună? Or să te mai lase să pleci?” „Nu... nu mă mai lasă...” și își aducea aminte de ele, care o așteptau acasă; atunci bravada ei făcea loc unei profunde descurajări și umilințe. Vizitele pe care ni le făcea, înveșmântată în minunata-i rochie de mireasă, nu erau decât chinuitoare evadări în neîmplinitul ei vis...

Mătușile—Tia Pia, Tia Bulissa și Tia Venezziana—erau fete bătrâne cu înfățișare ca ruptă dintr-un caiet de schițe de Goya, și în ce mă privește, persoane mai dichisite, mai îngrijite și mai politicoase decât ele n-am întâlnit. Totdeauna coafate și

date ușor cu ruj, cu cercei lungi, antici, în urechi, cu trupul uscățiv strâns înfășurat în rochii de mătase prin care le ghiceai, și nu prea, forma trupului—ele apăreau de dimineață în geamlăcul casei lor, adunându-și cu degete lungi, rasate, și gesturi lente, măsurate și mângâietoare, micul șal de jenilie de pe umeri, făcându-și de lucru prin ghivecele cu flori sau vorbind cu pisicile lor care se mișcau în pas de menuet, urmându-le peste tot locul. Nu locuiau în aceeași curte cu noi, dar nici prea departe, și câteodată mă trimitea bunica până la ele cu vreun răspuns. Aveau niște voci pițigăiate, dar care nu urcau mai sus de o anumită notă, rămânând în gama bemolilor: astfel mă întâmpinau ele în cor, cu o mimică luminată de zâmbetul unei reînnoite surprize plăcute, pentru că eram un copil cuminte care nu le atingeam șervețelele croșetate și scrobite de pe mobile și alintam adoratele, nebunaticile lor pisici. De aceste într-adevăr grațioase mătuși și de pisicile lor fugise fata, dar valul o azvârlise înapoi în colivia geamlăcului, unde brodase de când ținea minte la trusourile mătușilor și la al ei. Trăiau câteșipatru dintr-un „lunar” trimis cu regularitate din Spania de frații mătușilor, mari bogătași evrei, pe care chiar ele nu i-ar mai fi recunoscut, nici măcar în fotografie, și care numai de ei înșiși avuseseră adevărată grijă, lăsându-și surorile și nepoata să putrezească în depărtatul „gineceu”. Mătușile oftau neputincioase văzând cum se stinge lumina minții și strălucirea chipului frumos al celei care se întorsese din călătorie ca o corabie „prădată”, „singura lor nepoată” — fiica unei surori decedate — pe care „o sfătuiseră de bine și pentru care făcuseră atâtea sacrificii...”

Bunica n-a mai putut răbda tristețea și apăsarea din casa lor, și a hotărât că una măcar, orișicare dintre cele trei surori, trebuie să se mărite, să se mai audă și glas de bărbat în casa lor, nu numai oftaturi și mieunat de pisici. Nu se ivise încă niciun pretendent, că ele se și alarmaseră: „Cum adică, orișicare? Da’ ce, așa merge? Slavă Domnului, noi facem încă parte dintr-o familie cu tradiție, și dacă e să se mărite careva, atunci Pia, cea mai mare, trebuie să fie aceea.” La care bunica, deși nu exista încă nicio perspectivă întemeiată: „Să nu vă pună dracu să începeți cu cea mai mare și cea mai mică. Pe care o pune el ochii. Ne-am înțeles?” Și i-a găsit Piei un soț: un ceprăzar, băiat muncitor, cu vreo zece, doisprezece ani mai tânăr decât ea, care se apropia de cincizeci. „Cum, ceprăzar? Vai! Fie...” „Dar ce om bun și cumsecade”, prezicea bunica. Parcă îl văd și eu, cu vestă și cu gambet în cap, alergând prin curte de la un cap la altul după firele de lână ce se desfășurau pe o roată înălțată pe un fel de picior și îndrumându-le iar înapoi, răsucind kilometri și kilometri de șnur, de dimineață și până seara.

N-au dus-o rău împreună. Dimpotrivă. Pia se referea întruna la „al ei”, ca și

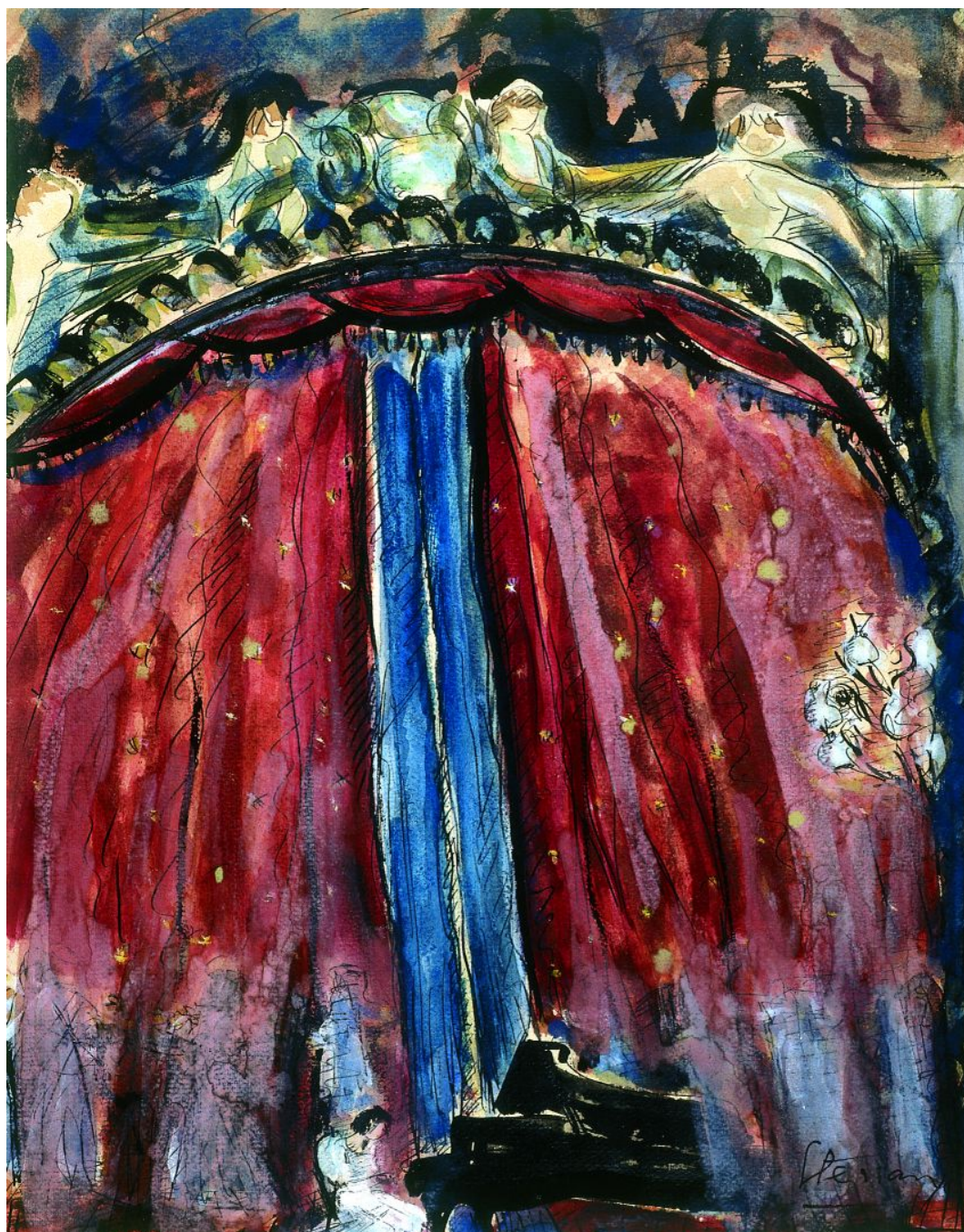
cum toată viața numai după el s-ar fi condus. El îi spunea bunicii, sărutându-i mâna cu recunoștință: „Bună fată, Pia mea. Să-mi trăiască!” numai că, tot înghițind la scame, nu știu ce veche boală de piept, de la care demult își luase grija, l-a întors, și după vreo cinci ani de viață bună și așezată, s-a prăpădit ușor, „fără să supere pe nimeni”, cum îl plângea Pia.

L-au jelit căteștrele, pentru că fusese un om bun, care știuse să se facă prețuit, dându-le și iluzia că sunt ocrotite. Numai „Nebuna” a cutezat să râdă la înmormântare, iar Pia, de desperare, și-a pierdut judecata și a internat-o într-un ospiciu, de unde bunica a intervenit să fie scoasă, lucru la care Pia, rușinată de fapta ei, s-a învoit numaidecât.

Curând, bunica m-a dat la școală și ne-am mutat din acel cartier. Mai târziu am aflat că Pia murise și ea.

Cu încetul, colivia lor s-a întunecat pentru totdeauna.

Concert la Atheneu

CONTEMPORARY
LITERATURE PRESS

<http://editura.mttlc.ro>
The University of Bucharest. 2018

Arhiva Margareta Sterian

Castelul de apă

15

„Măritabilele”
Xenia mă răpește
Castelul de apă
Judecata

C O N T E M P O R A R Y
L I T E R A T U R E P R E S S

<http://editura.mttlc.ro>
The University of Bucharest. 2018

Când a murit mama, tatăl meu nu avea decât vreo douăzeci și șase de ani. În ciuda nenorocirii care îi răpise soția, tânărul vădov și-a găsit imediat o altă nevastă, frumoasă și aceea, dar foarte săracă și cea mai vârstnică dintre nouă surori, toate nemăritate. Pentru graba lui de a se căsători cu mult înaintea împlinirii anului de doliu, a fost îndeajuns de pedepsit, căci devenise capul acelui trib de orfane și n-avea să scape până la moarte de îndatoririle pe care o asemenea situație le implica. La început, crezuse că poate aranja lucrurile destul de ușor și destinase chiar un fond special pentru finanțarea neîncetatei recepții – vederi, organizate în scopul căpătuirii cumnatelor.

Lucrurile se desfășurau cam așa: provocați printr-o bogată corespondență, pretendenții din diferite regiuni ale țării, uneori și din unele țări limitrofe, soseau prevăzuți cu vreo cutie de bomboane, flori în buchetar sau chiar cu mâna goală, unii socotindu-se chit cu cheltuiala călătoriei, și în orice caz se alegeau cu o masă copioasă, de zile mari, pentru care, pe lângă generozitatea stăpânului casei și iscusința gospodinei, se recurgea și la știința unei vestite bucătărese ambulatorii din oraș, bunătațile fiind bineînțelese prezentate drept opera candidatei în cauză. În asemenea împrejurări, restul clanului, risipit prin vecini sau ascuns în vreo cameră de pe culoar, petrecea clipe de nemaipomenită încordare; deși era prezentat numai un singur exemplar, un al doilea se afla întotdeauna la îndemână, urmându-i ordinea de luptă, pentru că dacă nu plăcea Anca, putea să placă Stanca; totul era ca primiriile costisitoare și care răsturnau pe vreo săptămână casa cu susul în jos, să nu fi fost zadarnice. De cele mai multe ori și erau, dar nimeni nu se învăța minte, și când vreun mijlocitor de căsătorii, în lipsă de afaceri, scria o carte poștală despre noroace imaginare, uitau totul și agitația reîncepea. Pe lângă acest *remue-ménage* și cheltuielile făcute, tata mai avea și alte neplăceri cu trupa „măritabilelor” – Dumnezeu să mă ierte, poate că-i și plăcea să facă pe șeful de clan –, căci suporta să nu circule niciodată nestingherit prin încăperile casei sale, pretutindeni găsindu-se câte ceva care se îmbrăca sau se dezbrăca, care își usca părul proaspăt spălat și striga să nu fie deschisă ușa, că se face curent, sau ceva care, lucrând la intensă corespondență matrimonială, se enerva că-și pierde șirul dacă e tulburat. Țin minte că, odată, „unul” din Turcia a scris că, fiind el om foarte bogat, dacă se deranjează să vină el la fața locului, le-ar lua pe toate, de i-ar fi pe plac. Tata a oftat melancolic, dar când și-a dat seama de impertinența acelui farsor, l-a înjurat copios pe limba noastră, și, certându-și cumnatele că îl fac de râs, a opinat că

ar fi bine să se mai ducă pustiei pe la mănăstiri, că nici acolo nu moare omul de foame. Era nașul „din oficiu” al noilor născuți din numeroasa familie, plătea cheltuielile de boală ale rubedeniilor și îi descurca pe cumnați din prostiile pe care le făceau în afaceri. În schimb, eu, unicul copil, când veneam în vacanță, îmi aduceam și perna de dormit; în casa tatei nu se găsea o pernă pentru mine.

Încă de la recăsătorirea lui, bunica văzuse că locul meu nu era acolo și n-a mai avut liniște până nu m-a luat la ea; tata și noua lui soție nici n-au vrut să audă de una ca asta, ea din ipocrizie, el pentru a nu se expune criticilor cunoscuților. Izbindu-se repetat de refuzul lor, bunica și-a făcut un plan pentru a cărui realizare a recurs la ajutorul uneia dintre nepoatele ei de soră. Această fată tânără și vioaie atât a așteptat: o aventură. S-a urcat numaidecât în tren și a venit la noi. Când mama era în viață, tânără ei vară îi mai vizitase; era foarte hazlie și drăgălașă și tata ținea la ea; au poftit-o la masă, au fost prietenoși cu ea, i-au cerut chiar vești despre familia ei, adică și a bunicii.

În provincie, siesta dintre două și patru după-amiază era sacră; trebuia, într-adevăr, să „nu se audă musca-n pod”, și oricine ar fi comis vreo abatere ar fi compromis sistemul. Cu jaluzelele trase bine, așa încât niciun fir de lumină să nu se strecoare înăuntru, oamenii adormeau satisfăcuți, nemaiauzind nici cocoșul, care de undeva din depărtare, somnoros și el, emitea un fel de slab cârâit. În timp ce unii începeau de îndată să sforăie, alții, care încercaseră să țină o carte în mână, îi ajungeau curând din urmă, și vârandu-și nasul în tapițeria canapelelor, se visau toți în fân cosit. Oricum n-ar fi îndrăznit nimeni să întoarcă pagina, așa că se lăsau păgubași de literatură...

La masă, Xenia, musafira noastră, îl rugase pe tata să-i dea voie să mă ia cu ea la crâng, pentru că „nu era obișnuită să doarmă după-masă și i-ar fi fost urât să stea singură până la patru”...

Orășelul acela era vestit pentru minunata sa promenadă tăiată prin păduricea ce-l înconjură. Acolo am simțit eu pentru prima dată duhul naturii, și, în felul meu de copil, i-am deslușit chemarea. Aleile tăiate prin crâng mi se păreau meandrele unui nesfârșit labirint, iar coroanele copacilor, corturi împărătești din jad însuflețit.

*Era-n pădure un eleșteu cu ape minunate ;
În mijlocu-i dormea o insulă; pe insulă,
un castel de apă –*

Castelul de apă

18

*Eu nu știam ce-i un castel de apă, deși-l
văzusem de atâtea ori
și vream să mi se pară aievea castelul
estompat din depărtări...*

Dacă te apropiai și ascultai, eleșteul răsună de țipetele broaștelor, care pline de neastâmpăr lunecau pe maluri, sau, după ce te priviseră o frântură de secundă cu ochii lor rotunzi și pătrunzători, săreau precipitat în apa care, sub saltul lor, plescăia muzical și repetat din multe părți deodată. Pești săgetau fața apei care foșnea ca o mătase putrezită de vremi, și șopârle țâșneau, unduindu-și grăbite coada ca o trenă, sau, încremenind pe câte un colț de piatră, se prefăceau că nu te văd, doar nu le vei vedea nici tu, iar apa suspina mai departe, ca oglinda sub diamantul șlefuitorului.

Când mă făcusem mai mare, tata m-a mai dus la crâng de vreo câteva ori cu șareta lui neagră, lăcuită, plutind pe delicate roți vopsite cu galben; o trăgea Bender, căruia îi cunoșteam fiecă mișcare, după cum și el știa ce vrem noi de la el; când îi vorbea tata, ciulea urechile a înțelegere, iar biciul pomponat, pe care nu-i plăcea să-l vadă nici cu coada ochiului, îl ignora ca pe o musculiță oarecare din crâng.

Tata le-a iubit și s-a înțeles întotdeauna cu animalele: în creștetul munților avea un bordei unde dormea laolaltă cu câinii atunci când se ducea să-și inventarieze materialele și să-și plătească oamenii. Doamne, ce era când îl adulmecau copoii lui! I se așterneau la picioare ca blănurile, scânceau și-l împingeau cu botul și nu-l mai lăsau să facă un pas... iar el nu se îndura să-i alunge și nu știu ce le tot spunea, pășind pe deasupra lor, dimineța, ca să iasă din bordei. Erau frumoși și vrednici și drag mi-era de ei, deși doar o singură dată m-a luat tata acolo, în munți, împreună cu o cumnată a lui, plimbare pe care n-am s-o uit niciodată.

Când i se îmbolnăvea vreun cal, tata îl îngrijea cu mâna lui; n-avea nimeni voie să se atingă de el. Până nu i se însănătoșea animalul era posac, preocupat și nu scotea o vorbă. Fluiera doar, de te sugrumau lacrimile...

Când ajungeam în inima crângului, tata îmi căuta din ochi vreun arici pe care-l culegea de pe jos și mi-l puneă în șaretă la picioare, ca să văd cum scoate țepii și cum îi ascunde, iar după ce înconjoram de câteva ori pădurea, pe rondul cel mare și pe cel mic, îi spunea lui Bender să stea și să lase ariciul în vreun tufiș unde dispărea pe dată, afundându-se în carnea de humă a pădurii.

Dar nu la crâng ne-am dus de astă dată Xenia și cu mine de mână. Am luat-o

spre piața din centrul orașului, unde așteptau la rând câteva trăsură cu vizitiul moțâind pe capră; ne-am urcat în cea dintâi și Xenia, privindu-l cu ochii ei verzi și luminoși, i-a strecurat vizitiului în mână o monedă de argint, poruncindu-i să „zboare” la gară; nu știam ce pune ea la cale, dar înțelegeam că nu trebuie să-ntreb nimic. Era clar că pornisem în aventură și-mi spunea inima că s-ar putea să fie ceva în legătură cu bunica. În timp ce orașul era cufundat în somn, noi grăbeam spre necunoscut; O țineam strâns de mână pe verișoara mamei și fiecare întorsătură de roată parcă prin inima mea trecea. Ce-o să spună tata? Și toți ceilalți, care intuiau că vor triumfa?

La gară am ajuns curând, deși continua huruială a șinelor de fier de la roțile trăsurii parcă dura de-o veșnicie. Xenia mi-a șoptit că plecăm cu trenul, mai mult n-am apucat să aflu, că m-a și târât de mână dincolo de stație, într-un măraciniș, recomandându-mi sever să nu mă mișc de acolo orice ar fi, până nu vine ea să mă ia, și că se va-napoia numaidecât. A cumpărat bilete și a pândit sosirea trenului; când l-a auzit venind din depărtare a venit în fugă să mă ia. Ca și întreg orașul, gara dormita. La sosirea trenului au coborât sau au urcat doar vreo cinci, șase oameni. Ne-am suit și noi cât am putut mai cu fereală și ne-am înghesuit, cu povara curajului nostru în suflet, într-un ungher întunecos. Nu vorbeam deloc între noi. Când trenul s-a pus în mișcare pufăind ca un tăietor de lemne care-și scuipă în palme înainte de a se așterne la lucru, am zărit dispărând ultimele căsuțe ale orașelului, ultimele tufișuri arse de soarele puternic al verii. N-aveam să-l revăd pe tata și nici orașul meu natal decât la foarte, foarte mari intervale.

La bunica a început pentru mine o viață ciudată cum puțini copii au avut-o: am fost iubită și răsfățată peste măsură, am avut tot ce mi-aș fi putut dori, afară de un cămin... căsuța era atât de urâtă, iar bunica, strâmtorată, nu respira decât în ritmul meseriei ce-și alesese. Vizitatorii noștri păreau fantome, și-n urma lor pereții parcă exalau vaiete. Degeaba aveam jucării și bunătăți, degeaba prinsese bunica în perete o bantă cu despărțituri de unde scoteau capul multele mele păpuși: surâzătoare olandeze, siciliene, țărăncuțe și zâne, degeaba îmi erau buzunărașele pline de monede — nici nu știam la ce sunt bune —, și spălătoreasa, întorcând pe dos buzunarele rochițelor, se minuna: „stăpâna milionului, fetița noastră!”

Pentru isprava de a mă fi răpit, verișoara mamei s-a ales cu o mare faimă în familie și printre cunoscuți, în felul unei eroine a dreptății într-un roman polițist. Când ne vedeam, îmi spunea, posesivă: „Eu te-am furat!”

Răpirea mea a avut drept urmare un proces intentat de tata bunicii. Cred că era aproape de sfârșit când m-au luat și pe mine la tribunal. Nu-mi amintesc bine câți ani aveam pe-atunci, poate vreo cinci, poate mai mult... Pe tata nu-l mai văzusem de vreo doi ani. Îl respectam nu numai pentru că eram copil sfios și cuminte, dar și pentru că bunica mă învățase așa. Era și nu era tatăl meu, căci între el și mine numeroasa familie a nevesti-sii, ca un sobor de ursitoare haine, lucrase zi de zi să ridice un zid trainic.

L-am revăzut atunci la tribunal și l-am privit cu multă curiozitate, ca pe un străin, dar și ca pe unul pe care îl cunoșteam: am văzut un bărbat cu înfățișare de bărbat tânăr, înalt și brun, cu trăsături regulate, armonioase. Purta, după moda de atunci, mustață cu vârfuri răsucite și părul tuns scurt, țărănește. Sala de judecată și toți domnii aceia m-au interesat mult mai puțin decât el, despre care îmi spunea inima că e cumva jignit. Bunica era calmă, foarte hotărâtă să nu renunțe la mine și având o nestrămutată credință în eficacitatea ferventelor ei rugăciuni.

Pe o estradă ședeau trei domni, dintre care cel din mijloc purta barbișon; înapoia lor, pe perete, erau portretele regelui Carol I și al reginei Elisabeta. Regele purta o uniformă militară și avea barbă, regina, care nu era frumoasă ca o regină, avea un chip plin de blândețe și în creștet o coroană mică cu pietre scumpe; de coroană atârna un văl. Eram stingherită, și pentru a nu-l privi nici pe tata, nici pe domnii aceia străini, îmi fixasem privirea asupra celor două portrete regale, pe cât de anoste, pe atât de ne semnificative pentru mine. Nu auzeam ce-mi spune domnul cu barbișon, și, fără să-l privesc, mă uitam intens la tata care părea umilit. În cele din urmă m-au condus în fața judecătorului, care m-a întrebat cu blândețe: „Matale cu cine vrei să rămâi, puiule?”. Atunci am alergat spre bunica și m-am ascuns printre largile falduri ale rochiei ei de alpaca cu miros de levănțică.

Gestul acesta mi-a hotărât soarta.

Tata, palid, s-a apropiat de bunica și au schimbat câteva vorbe între ei.

Pe urmă, ne-am urcat într-o trăsură și ne-am dus la fotograf, unde tata s-a fotografiat cu mine, el șezând într-un fotoliu și eu alături, în picioare, cu cotul rezemat de brațul lui.

După ce am ieșit de la fotograf, tata m-a sărutat și a plecat de-a dreptul la gară.

În toamnă, bunica m-a dat la școală. Mulțumită Vingăi, învățasem deja să citesc, să scriu și să socotesc un pic.

Când m-am înapoiat la amiază, în acea întâie zi de septembrie, bunica m-a întrebat cum a fost prima zi de școală. I-am răspuns că doamna e bună și frumoasă, și

copiii sunt buni și frumoși și... când ne dă vacanță?

Spre Crăciun am primit o păpușă mare, care îmi ajungea până la umăr. Venise cu cariola mesageriilor poștale. Niciun cuvânt n-o însoțea.

Un soldat cade pe câmpul de luptă
Căsătoria bunicii
Despărțire, după moartea mamei

Bunicului îi plăcea cheful, mâncarea bună și femeile, și îi mai plăcea să aibă trăsura și caii lui. Pe bunica o cunoscuse când era aproape o copilă, iar el om în toată firea, mult mai vârstnic decât ea: erau două fete și un frate mai mare, câteștrei aproape niște copii, care își pierduseră părinții foarte timpuriu și trăiau laolaltă ca niște păsărici într-un cuib sărman, mai degrabă pustiu, ajutându-se unii pe alții din toate firavele lor puteri: băiatul lucra într-o tipografie, iar fetele brodau pentru cunoștințe, „străin”, cum se spunea.

Când a izbucnit Războiul pentru Independență, tânărul de optsprezece ani a fost trimis pe câmpul de luptă, și, lovit în frunte, a căzut printre cei dintâi. Surorile au primit înștiințare, apoi cineva de la regiment le-a predat chipiul găurit de glonte, ceasul de nichel și două fotografii: fotografia lor și încă una, aceea a unei tinere fete cu părul lăsat pe umeri, iubita lui. L-au plâns amarnic, și mai târziu, după ce au strâns ban cu ban, au comandat un „tablou”, o fotografie mărită după cea pe care el o făcuse la plecare, ca mai toți soldații: în manta, cu chipiul în cap și mâinile amândouă sprijinite de patul puștii—cum se sprijină ciobanii în bătă—, numai că el nu stătea aplecat, ci drept și mândru, pătruns de strania lui misiune. Așa l-am știut eu, din tablou, iar simpla, sfâșietoarea poveste a morții sale—unul din cei mulți—mi-a obsadat copilăria.

Fetele au trebuit să înțeleagă că orice speranță de mai bine se năruise odată cu el, și ascultând de sfaturile stăruitoare ale celor din jur, s-au măritat cum au putut, bunica încredințându-și tinerețea unui om mult mai vârstnic, iar soră-sa unui încântător vântură-țară, neîntrecut croitor de planuri, dar care, cel puțin—ceea ce e totul—, a iubit-o până la moarte.

Cred că bunica mea nu și-a îndrăgit bărbatul; sau poate l-a iubit cu disperare, deși sau pentru că erau firi atât de deosebite, dar pe bunicul nu-l judec—a vrut să-și trăiască viața așa cum înțelegea el. Poate că purtarea lui trăda o sfidare subconștientă, azvârlită, a unei existențe prea plate, pe care limitele lui n-au știut s-o îmbogățească în alt fel. Poate că o nedreptățesc pe ea cutezând să judec, după nelămurite crâmpie, lucruri petrecute demult, pe când nici nu existam. Auzisem că, știind-o foarte harnică și econoamă, bărbatu-său îi lăsa din ce în ce mai puțini bani pentru cheltuiala casei, aducându-i în schimb zilnic droaie de musafiri, hărțuind-o fără încetare cu exigențele lui, istovind-o de vlagă.

După vreo douăzeci de ani încropiți astfel, au avut nenorocirea să-și piardă

singurul vlăstar, singurul fir ce-i mai lega.

La câtăva vreme după moartea mamei, când propria-i durere mai amorfise, bunica s-a lăsat târâtă în vârtejul suferințelor altora, poate spre a uita viața ei zdrobită, poate pentru a răscumpăra vreo vină față de copilul ei pierdut. Întâi, a hotărât să-și părăsească în taină căminul, pentru că bunicul nu s-ar fi învoit în ruptul capului s-o lase să plece, și de rămas nu vedea de ce ar mai rămâne și ar relua traiul chinuit dinaintea acelei tragedii.

A lăsat vorbă unui prieten al bunicului, om cu inimă, să-l sfătuiască să nu încerce s-o readucă acasă, că nu va reuși. În același ceas a părăsit orașul și a plecat la București. Purta numele bunicului și se revedeau la lungi intervale, când venea el pe la București și bunica îl primea cuviincios ca pe oricare musafir. La nevoie, corespondau prin intermediul aceluși vechi prieten – simple cărți-poștale pe care bunica le linia ușor cu un ac și pe care eu scriam după cum îmi dicta ea; întâi adresa, cam în felul acesta:

*Bunului nostru prieten,
Domnului Mărtinel X. (și nu Martin)
cu rugămintea de a preda
această c.p. vechiului său
prieten –*

venea apoi numele bunicului, și la urmă cel al orașului, fără altă adresă sau deslușire. Această corespondență își urma neabătut drumul, „poșta română” nerătăcind niciodată misivele noastre, care, de altfel, nu prea necesitau vreun răspuns anume, nefiind decât niște chemări: să nu uite bunicul să facă și el pomenile pentru mama, la data convenită, sau să afle bunicul că trăim și să observe dânsul că eu știu să scriu din ce în ce mai frumos. Sfânta ei datorie era cultul morții, iar cheazășia acelei vieți care existase odată eram eu. Mă întreb cum a cutezat să mă facă să împărtășesc, la acea vârstă fragedă, teribila ei tragedie, continuu răscolită de repetate pelerinaje la cimitir, unde unicul ei copil „zăcea în pământul greu și rece”?

Când, neputând realiza această noțiune, această pulverizare prin moarte, o întrebam unde putea fi mama cu adevărat, îmi răspundea că era în cer, la Dumnezeu, iar când îi ceream stăruitor să mergem și noi la ea, îmi răspundea că noi încă nu putem ajunge acolo, că trebuie să mai așteptăm până vine un semn. Aici mă nelinișteam și mă rugam să ne grăbim și să mergem totuși s-o căutăm și să luăm cu noi o scară de pompieri care se tot desface – cum văzusem la un incendiu –, să ne urcăm pe munți,

și, desfăcând-o mereu, poate că vom ajunge până la Dumnezeu, dacă nu, să începem să săpăm în pământ un tunel, începând de la groapa mamei, poate s-or mai găsi pe acolo și alții care au plecat și ar ști să ne spună pe unde a luat-o mama în drum spre El. Sau, pentru că tot stăm la groapă, s-o strigăm tare de tot sau doar să șoptim cu gura la pământ, poate ne aude și vine ea la noi. „Măcar s-o văd și eu o dată”, mă rugam, chinuind-o pe bunica și frământându-mă, cum nu s-ar fi convenit unui copil nevârstnic.

Arhiva Margareta Sterian

Castelul de apă

26

Pianul
Vina bunicului
Vizitele lui în București
Mormântul mamei

C O N T E M P O R A R Y
L I T E R A T U R E P R E S S

<http://editura.mttlc.ro>
The University of Bucharest. 2018

Ca o rază învăluitoare, înclinația mea pentru imagine a luminat mohorâta noastră odăiță, estompând severul contur al pianului instalat acolo, doar această cutie, cu lumea ei de sunete, va deștepta în sufletul meu ceva din dragostea pe care mama, tână și frumoasă doamnă din fotografie, o avusese pentru muzică.

Pe mine pianul m-a intimidat de cum l-au adus, iar insistențele bunicii de a mă face să-l învăț au făcut restul, cu toate că, la un moment dat, păream a-i îndreptăți speranțele, dar s-a dovedit curând că pentru muzică nu aveam chemare. Mai lesne mă descurcam cu tușul catifelat și creioanele colorate, chiar dacă nu obțineam decât pete absurde, care însă mă fascinau și pe care doar eu le puteam descifra, așa după cum Păunița, ajutoarea noastră în casă, vedea în cositorul ce-și turna în ajunul Bobotezei atâtea lucruri neînțelese celorlalți. Dacă „pictând” îmi pătam șorțul cu vopsele sau răsturnam sticluta cu tuș pe cuvertura de pluș a mesei, bunica se făcea că nu vede, ca să nu fie ispitită să mă certe, căci pentru asta mă iubea prea mult, iar de la moartea mamei tot ce nu era suflet omenesc sau suferință omenească o lăsa indiferentă... Își părăsise bărbatul pentru că, într-un fel, îl socotea răspunzător pentru moartea fiicei lor, pe care, de altminteri, amândoi fuseseră de acord s-o mărite cu un „străin”, și nu acela pe care ea îl iubea. Se pare că asta zdrobise inima fetei, slăbindu-i orice rezistență în fața unei încercări, iar la un an, doi după căsătorie, o teribilă răceală pulmonară, care pe atunci era numită „atac galopant”, o răpusese, abia trecută de douăzeci de ani. Vina bunicului era aceea că, deși fusese rugat, nu alergase el s-o înlocuiască la recepționarea unor materiale de construcție pentru noua ei casă, în absența ginerelui său, plecat după alte treburi afară din oraș. Comod cum era, bunicul nu se gândise o clipă la consecințe. Nu făcuse asta niciodată: cândva gonise cu trăsura dintr-un oraș într-altul, prăpădindu-și caii; odată uitase să închidă în grajd un mânz plăpând, negru tot, numai cu o stea albă între ochi, lăsându-l să se ia după trăsură, și după o fugă cumplită mânzucul se lăsase la pământ și murise. Plângea bunica când își amintea de gingașul căluț care venea în fiecă dimineață în bucătărie să-și ia porția de zahăr din buzunarul șorțului ei și cum îl deprinsese să se urce pe patul mare de scânduri aflat acolo și așternut cu un preș vechi din cârpe, ca să se încălzească și să se întremeze. Plângea și se-ncrunta și nu-l ierta pe bunicul, dar el, odată plecat, nu s-ar mai fi întors din drum pentru nimic în lume... îi plăcea să petreacă, să cânte în gura mare și să joace la zaiafeturi. Parcă îmi aduc aminte cum venise odată la noi, în București, după ce bunica mă furase de la tata, și cum i-a cerut să mă îmbrace în rochița nouă de catifea

cumpărată de el de la „*Au bon Goût*”, și să-mi facă bucle. De câte ori venea pe la noi îmi cumpăra câte ceva frumos de îmbrăcăminte de la cel mai mare magazin; mă lua cu el cu trăsura, să-mi aleg singură ce-mi place. Nu știu cât de mult ținea la mine, dar e sigur că voia să-i arate bunicii, poate ca s-o îmbuneze într-un fel, că și el are grijă de mine.

După ce bunica mi-a făcut bucle și m-a îmbrăcat, m-a luat cu el la o nuntă, la nu mai știu ce neamuri „din partea lui”. Petrecerea avea loc într-o sală cu chirie de la etajul unui mare fost magazin universal, o încăpere enormă, cu o galerie cu balustradă pe la mijlocul înălțimii și dușumele vechi cam în pantă care, sub forfota musafirilor, suspinau și se clătinau ca un vapor pe valuri.

Femeile purtau rochii lungi de mătase foșnitoare; un taraf de lăutari cânta de zor și oaspeții își vorbeau zgomotos pe deasupra unei mese lungi așternute cu o față albă îndantelată ce se târa pe jos. Masa gemea de sticle de băuturi și pandișpanuri de toate culorile și era jalonată de fructiere încărcate, din care și câteva fire de lămâiță își răspândeau parfumul.

Toată lumea îl saluta pe bunicul și căuta să intre în vorbă cu el, poate chiar să-l pețască, m-am lămurit eu după ani. Când s-a înveselit de-a binelea, m-a luat pe umeri, ca pe un mieluş, și numai cu mine a jucat. Pe-atunci, abia trecuse de cincizeci de ani și era tare arătos: înalt, bine legat, totdeauna cu cămașă scrobită și inel scump în deget, având vederea bună; ochelari n-a purtat niciodată, nici chiar la bătrânețe, când tot mai învârtea așa, de haz, bastonul cu măciulie de aur, și tot fără să se sprijine în el.

Că el și bunica nu erau despărțiți prin lege țineau ascuns; în felul acesta își apăra fiecare libertatea, căci erau amândoi firi independente și discrete cu privire la simțirea lor; când ea a plecat de tot de-acasă, nici singura ei soră, care locuia în același oraș, n-a știut, doar un vechi prieten al bunicului era în confidență, și acesta abia în momentul în care n-o mai putea împiedica nimeni: al plecării. Era tăcută, și planul ei l-am înțeles mult mai târziu, peste ani: împotriva voinței tatălui meu, bunica voise să mă scoată din mâinile mamei vitrege, și asta n-o putea face decât fiind cu totul liberă în mișcări; bunicul i-ar fi zădărnicit planul.

A venit la București cu hainele de pe ea și un geamantan cu rufărie — cred că mai avea asupra-și și câteva sute de lei —, atât a judecat ea că i se cuvine după douăzeci și mai bine de ani de căsnicie, din casa lor cu etaj și balcon spre cel mai frumos scuar al orașului, trăsura cu cai, curtea întinsă și cămărilor îmbelșugate. Le-a lăsat pe toate

bunicului, să le cânte, să le joace, să le împrăştie în cele patru vânturi, cum îi plăcea lui...

În Bucureşti a tras la o prietenă din copilărie, la fel de tăcută şi hotărâtă ca ea; n-a stat un minut degeaba: a ajutat-o la gospodărie, i-a cusut tot felul de lucruri, aşa cum numai ea ştia să coasă: cerculeţe mărunte cu tighel de mână – pe-atunci erau puţine maşini de cusut în ţară –, pliseuri perfecte, tot de mână, broderii complicate pentru zestrea fetelor gazdei: propunea ea însăşi mereu ceva nou, diferit, nu se da după deget.

Seara, prietenele stăteau la sfat până târziu, dar planul ei întreg cred că nu l-a spus nimănui. Avea un fel de rezervă, poate un fel de teamă ancestrală de a se da cu totul pe mâna cuiva. Spunea mereu „Când ți-ai pus ceva în gând, să ştii numai tu şi Dumnezeu.” Nevrând să mă lase la ea, tatăl meu însuşi a determinat-o să mă fure. Ea socotea că un om tânăr care pierduse o soţie bună, frumoasă şi instruită şi se recăsătorise, aşa cum făcuse el, imediat după moartea ei, folosindu-se chiar de o dispensă specială, care se acorda lesne de către popi, mai cu seamă dacă cererea era însoţită de vreo danie, nu merita încredere. Ea nu uita nici cum ginere-său îşi obligase firava soţie să supravegheze zile în şir, pe vânt tăios de noiembrie, acel nefast transport de materiale, împrejurare care o costase viaţa. De ce n-a alergat bunica însăşi s-o înlocuiască, ea care întotdeauna lua asupra-şi greutăţile celorlalţi? Poate a crezut până în ultimul moment că se va duce bunicul, poate că până s-a pregătit de plecare, rostuindu-şi un pic grelele ei treburi gospodăreşti, a fost prea târziu... Poate... poate că s-a întâmplat aşa din nenorocul meu, ca să nu am parte de o asemenea mamă, care la optsprezece ani devenise mâna dreaptă a profesoarei ei de pian de la Conservator, scria versuri, desena şi broda lucruri născocite de ea, dansa ca un înger şi era iubită de toată lumea... doar eu nici măcar nu mi-o amintesc...

Rar mă duc la mormântul ei. Rar? Poate nici la zece ani o dată. E înmormântată în provincie, nu e prea departe, şi nu înţeleg de ce îmi vine aşa de greu să umblu prin cimitire. Poate m-a dus bunica prea mult în copilărie, dar odată acolo, deşi n-am cunoscut-o, parcă o simt prin preajmă, tânără şi frumoasă cum e în fotografia de porţelan făcută după singura imagine bună ce ne-a rămas de la ea: chipul suav al unei foarte tinere femei, pe care oricine ar iubi-o şi ar alinta-o. Rochia i-o ştiu: era de dantelă ca piersica şi avea guler şi cingătoare de catifea ca smaraldul; trandafirul prins la umăr era întotdeauna natural, aşa-mi spunea bunica; în părul negru, ridicat cu graţie în creştet, sclipeşte un ac cu diamante, înfipt cu cochetărie într-un mănunchi de bucle...

Toate măruntele ei accesorii de toaletă, toate adorabilele ei rochii, imaginate și cusute de ea, au trecut în nefericita mea recuzită teatrală: cea din pânză de casă albă brodată cu cireșe negre, pe care obișnuia s-o poarte la cursul de muzică, cea de casă, cu festoane bleu și roz, cea de „cununie civilă”, croită ca o imensă umbrelă pe ale cărei margini înfloreau o dantelă groasă ivorie, și cea de mireasă de atlas alb, greu, cu ghirlande subțiri de lămâiță de-a lungul cusăturilor, și încă una, tot albă, de voal, drapată ca veșmintele tanagrelor al căror trup delicat îl avea... și câte altele... care de care mai aleasă...

Deasupra mormântului mamei, nesădiți de nimeni, unul de-a dreapta și altul de-a stânga, se leagănă acum doi vișini tineri cu fructe neobișnuit de mari la capătul lungilor cozi. Așa i-am văzut când am fost acolo ultima dată... și cu cât mă apropiam de mormânt, cu atât mi se păreau mai cuprinși de neastâmpăr, ca și cum m-ar fi așteptat îndelung și ar fi devenit nerăbdători, cum ești în clipa premergătoare unei revederi, și parcă ar fi vrut să-mi spună ceva și n-ar fi putut... Poate de dragul meu se-nmlădiau astfel, ca să nu-mi fie frică sau greu și să mai vin pe-acolo...

Când mă făcusem mai mare, oamenii care o cunoscuseră obișnuiau să mă privească cercetător, căutând să regăsească pe chipul meu ceva din trăsăturile ei, dar, curând, renunțau, unii dezamăgiți, alții, mai atenți, tremurând de emoție...

Omul care o iubise rugase adesea pe o vară a ei să-i înlesnească să mă vadă, dar aceasta nu mi-a împărtășit dorința lui decât prea târziu, atunci când el trăgea să moară. Cred că o invidia pe mama, pentru că toată lumea o iubea, și mai cred că gândea rău despre ea, dar simt că mama n-ar fi putut greși, altfel cum ar fi murit atât de nefericită? Simt că, la fel ca și mine, ea a lăsat totul la voia întâmplării, adică la voia altora, nefiind în stare decât să ardă, să viseze, să îndure.

Dinastia marilor lăutari

Fac teatru, „știu eu cum”

Test muzical

CONTEMPORARY
LITERATURE PRESS

<http://editura.mttlc.ro>

The University of Bucharest. 2018

Locuiau prin vecini câteva familii de țigani lăutari, muzicieni de soi, vestiți în toată țara și mai departe. Numele lor de botez se limitau la două sau trei, repetate cu fiecare generație, doar că nu li se spunea cu cifră: Hristache I sau Hristache II; de căsătorit, se căsătoreau aproape numai între ei, așa ca în anticile dinastii egiptene.

Șefii tribului trăiau ca prinții, în dăra de aur a marilor latifundiari, cărora le cântau zile și nopți în șir la nunți, la baluri și alte petreceri, însoțindu-i pretutindeni, prin orașe de provincie și pe la moșii, atunci când îi încingea focul dragostei și al băuturii.

Ospătându-se și trândăvind din belșug, oacheșele neveste ale maeștrilor deveneau enorme, iar din vremea, nu întotdeauna îndepărtată, a primei lor înfloriri, păstrau doar podoaba ochilor negri ca mura, strălucitori și cercănați. Veneau adesea la bunica să-și comande uriașe piese de rufărie, pe care mai nimeni altul se-ncumeta să li le lucreze, și urcau cu greu cele câteva trepte anevoioase dinspre stradă. De cum se revărsau pe scaunele cam șubrede, făcându-le să tremure și să geamă, bunica le trata cu dulceturi și cafele și, văzându-și mai departe de lucru, le lăsa să-și spună păsul introductiv: despre bărbații lor care „se uitau” la altele, despre copiii lor care erau leneși și cheltuitori, despre nepriceputele lor bucătărese... apoi hotărau în sfârșit ce anume doresc să-și comande și bunica, fragilă și mărunțică cum era, le-nconjura anevoie talia cu centimetrul, măsurându-le ca botaniștii trunchiurile copacilor bătrâni. Uneori, dacă materialul adus de ele nu ajungea, bunica mai adăuga și de la ea, fără să le spună măcar—numai să nu plesnească prea curând pe ele nansucul fin, să fie nemulțumite și să iasă tot ea cea vinovată.

Focul lor cel mare era că noaptea bărbații nu le erau acasă, iar de dormit, dormeau ziua întreagă și n-avea nimeni voie să-i deranjeze: dormeau singuri în iatacul capitonat de sus, din mijlocul plafonului, de unde atârna lustra de cristal cu girandole, până jos la dușumea, cu un postav gros de culoarea vișinei putrede, iar ele, tot singure... mereu singure... pe când alte femei... și bobul de lacrimă luneca de pe obrazul oacheș pe platoul de mătase al corsajului întins tobă pe sânul puternic... Vara își mai ascundeau paraponul sub un nelipsit evantai de hârtie, efemer alinător al suferințelor pricinuite de supărări și caniculă.

Spre toamnă obișnuiau să-și comande jupoane lungi de flanelă roșie cu volan tivit cu galon negru de lână și buzunar adânc, tăiat cam la nivelul gleznei; când se aplecau, icnind, și începeau să scotocească prin el, însemna că vizita era pe sfârșite.

Dădeau arvună una sau mai multe monede de argint de câte unu sau cinci lei, după importanța comenzii, apoi se duceau cu Dumnezeu, bolborosind amănunțite recomandări până departe în stradă, iar bunica se cufunda cât putea în lucru, ca să recâștige ceva din îndelungatul timp irosit. N-am surprins-o niciodată pierzându-și răbdarea cu ele și n-am simțit să le poarte vreodată pică pentru cât de mult o sâcăiau. Și mie îmi plăceau aceste jupoane roșii, și bunica mi-a dăruit unul care se brodise prea mic pentru Tănțica, fiica lăutăresei; obișnuită să le coasă pe toate mari, avusese grijă să facă și unul mai mic, și poate tocmai de aceea îl greșise prea mic.

Rubedeniile obișnuiau să se poarte toate la fel, ca un grup de artiști de circ care s-ar fi crezut o dinastie și s-ar fi vrut recunoscută chiar și numai după port.

Juponul roșu a fost, cred, prima piesă „modernă” a recuzitei mele de teatru, noțiune care pusese stăpânire pe mine, poate tocmai pentru că bunica nu mă ducea nicăieri și visam întruna să cunosc și eu ceva de care auzisem numai, din lectura ziarului „Universul”, efectuată conștiincios în fiecare seară de Vinga, ferventă cercetătoare a rubricilor spectacolelor.

Apoi au venit la rând frumoasele rochii ale nefericitei mele mame, păstrate în cufărul negru laolaltă cu pantofiorii de atlas cu șireturi de mătase ce se-ncrucișau pe picior, cu evantaiul de mireasă pictat și paietat tot, cu umbrela albă de dantelă cu baston lung de fildeș și volane de tafta pe dinăuntru – cort fermecător.

Orice rest de stofă care nu mai trebuia și avea calitatea să depășească infima mea statură era o posibilă trenă și mă rugam de bunica să mi-l dea mie. Nici până azi n-am scăpat de mania peticelor frumoase: e răzbunarea lor pentru că prea mult le-am râvnit, le-am sucit și răsucit.

Pentru „teatru” aveam aproape tot ce-mi trebuia; îmi lipsea numai piesa. Nu m-aș fi gândit, Doamne ferește, la una gata scrisă, deși în caietele mamei se regăseau câteva improvizații și unele adaptări traduse de ea din franceză. A le înțelege tâlcul nu putea fi vorba, iar de învățat pe dinafară erau prea „grele”, așa că m-am hotărât să-mi fac eu singură o piesă, s-o „fac”, nu s-o scriu. A „face” o piesă era sinonim, în capul meu, cu „las’ că știu eu cum”. Nici azi nu-mi place să pregătesc schițe sau să plănuiesc unde voi pune cutare culoare sau ce expresie voi da vreunui personaj din tablourile mele. Nu ne schimbăm.

Cortină, de asemenea, nu aveam, era deci inutil să mă mai frământ cum avea să fie și de unde o voi fixa. În schimb, se găsea în casă un clopoțel de bronz de pe vremea când bunicii aveau slugi acolo, în provincie; acesta avea să fie cuvenitul vestitor al

spectacolului.

După raftul din atelier era un fel de pat de scânduri pentru croit, prea bună scenă, de nu s-ar fi clătinat atât de tare la orice atingere... Aveam și spectatori: întâi bunica, dacă nu adormea îndată de obosită ce era, apoi domnișoara Vinga Derer, avansat element cultural, persoana care ne citea jurnalul cu voce tare și, în fine, tânărul Ifrim, de care maică-sa, căsătorindu-se a doua oară, a vrut să scape și ni l-a trimis nouă, să-l dea bunica la meserie, „el neavând tragere de inimă la învățătură”. L-a trimis la București doar cu un bilețel la aducător, având cam acest conținut: „Dragă cuscră, ce să mă fac eu acum, că m-am recăsătorit, cu băiatul? E un copil bun, dar seamănă cu nepricopsitul de tat-său etc., așa că te rog pe dumneata, etc., etc., și-ți mulțumesc cu lacrimi în ochi pentru această faptă nobilă, iar Dumnezeu să te răsplătească însutit în memoria Aurichii, Dumnezeu s-o odihnească! Amin! A dumitale cuscră, Fana.”

Cei trei „obișnuiți” aveau multă răbdare cu mine, care, în afară de începutul reprezentației — vreun cântec pe care-l știam bine și-l mimam cu haz —, n-aveam nicio noțiune precisă de cum voi duce mai departe „spectacolul”. Cântecul îl auzisem de la o fată mai mare, era o poveste cu „Alexandru Cuza, Domnul românesc”, care „el îmi face curte și eu nu primesc, căci sunt fată-n casă și spălătoreasă, cine nu mă crede să vie să vadă”. Se pare că în trecut ecoul evenimentelor avea o amploare mai durabilă: la cinci, șase decenii de la moartea sa, Vodă Cuza mai era compătimit, admirat sau criticat cu pasiune. Azi, când deschizi o gazetă, din toate paginile te întâmpină o multitudine de relatări despre fapte covârșitoare, și nu e de mirare că a doua zi, solicitat de altele noi și mai extraordinare, le-ai uitat pe cele din ajun.

Eu făceam pe virtuoasa spălătoreasă care, cu superbă, își sufleca mânecile cu largi volane ale camizolului mamei, spre a munci mai cu spor; eu îl interpretam pe domnitor, târând după sine, ca o hlamidă, cuvertura de masă de pluș a bunicii, și tot eu eram Elena Doamna care, întinsă pe șezlong, în cazul de față o pernă, suspina cu batista la ochi, ținându-l în poală pe Mițucă, pisoiul nostru, azvârlit în scenă de Vinga la momentul oportun, blănitul simbolizând huzur și consolare în abandon. Eu eram, în fine, flăcăul scăpat din armată care se-napoia voios acasă spre a se cununa cu credincioasa-i logodnică, spălătoreasa, pe când, după alt minut, apărea domnitorul refuzat, scrutând cu mâna streășină la ochi depărtările spre care era silit să se îndrepte. Bunicii îi era tare milă de el, pentru că auzise că la ananghie prietenii îl părăsiseră, domnișoara Vinga preconiza că nimic nu se va alege de tot neamul lui, iar tânărul Rim, singurul reprezentant al genului masculin, se-nflăcăra și striga: „Așa-i trebuie!

Trăiască România! Și haidem la masă, că mi-e foame”. Improvizatia mea îi ținuse încordați și emoționați vreo jumătate de ceas, ceea ce nu era prea rău pentru un copil care încă nu mergea la școală.

Bunica nu se-mpotriva fanteziilor mele, cu atât mai mult cu cât mama, „respectuos invitată de domnul general”, jucase teatru la festivitățile vânătorilor de munte: o hârtie îngălbenită, având ca *en-tête* un *faire-part* de înmormântare, cu deosebirea că pe aceasta din urmă jelea o femeie sprijinită de o salcie plângătoare – gravuri care, de departe, păreau identice. Urma: „Stimată domnișoară, vă rugăm să ne faceți onoare cu talentul și generozitatea Dvs., duminică, 25 decembrie, 189... etc., etc.”

Visul bunicii era ca și eu să devin muziciană, pentru că mama făcuse conservatorul de pian și se distinsese, așa că a chibzuit și a pus la cale confruntarea talentului sau neta talentului meu cu Dalai Lama al muzicienilor din dinastia lăutarilor, rugând-o în acest scop pe soția marelui Hristache să-i vină într-ajutor. M-a îmbrăcat frumos, și coana Didica m-a luat acasă la dânsa, unde am așteptat vreo jumătate de zi până să apară în salon un domn oacheș, gras și înalt, într-o lungă cămașă de olandă albă ca neaua și cu o vioară în mână. După ce mi-a atins în treacăt obrazul cu arătătorul stâng, acoperit pe jumătate de un formidabil inel de aur cu rubin, a început să cânte la vioară câteva măsuri dintr-o melodie pe care n-o cunoșteam, și la sfârșit mi-a spus să încerc s-o repet la somptuosul pian de concert, încărcat cu fotografii de măririi, acoperite cu dedicații. Aveam pe-atunci ceea ce se numește ureche muzicală surprinzător de bună, așa că am repetat numaidecât și aproape fără greșală ceea ce domnul cel gras mi-a cântat la vioară.

De pe canapeaua unde se prăbușise, nevastă-sa triumfa: „Ei, Hristache, mai zi ceva! Zi!” și alte asemenea. Apoi, s-a săltat cu greu și mi-a adus din sufragerie o farfurie cu o frumoasă felie de tortă pe care am refuzat-o pur și simplu, pentru că nu-mi era foame. Când, rareori, mă duceam undeva în vizită, bunica îmi dădea dinainte tot ce vream să mâncăm și trebuia să promit că nu voi lua nicăieri decât doar o singură bomboană, mulțumind și refuzând-o pe a doua. Așa și făceam: n-aș fi mințit-o pe bunica pentru nimic în lume, și nici pe oricine altcineva. Știam că „nu se cade”, ceea ce pe undeva, implica temuta Divinitate. Imaginația, de care nu eram chiar lipsită, o lua pe alte căi, nu pe aceea a ospătării, care nu era deloc problema mea. În general, bunica nu voia să se creadă că, fiind o fetiță fără părinți, duc lipsă de ceva: îmi dădea cele mai bune lucruri de mâncare—doar că eu o necăjeam cumplit, nevrând să

mănânc. Aveam rochițe frumoase, iar șorțulețul mi-l spăla și scrobea în fiecare seară, ca „să stea în picioare” a doua zi, cum i-ar fi plăcut mamei, și n-am jinduit niciodată după altceva decât după plimbări.

Nu s-a împlinit dorința bunicii și nici profeția marelui lăutar nu s-a adevărit, dar muzica am iubit-o întotdeauna, cu atât mai mult cu cât nu-i cunosc îndeajuns tainele, bizuindu-mă pe vraja ei care te ajută să le pătrunzi.

Arhiva Margareta Sterian

Castelul de apă

37

Cum să ne petrecem noi timpul
Spăimântătoarele povești de dragoste
Musafirii
Sofia

C O N T E M P O R A R Y
L I T E R A T U R E P R E S S

<http://editura.mttlc.ro>
The University of Bucharest. 2018

Când mă-napoiam de la școală și dădeam cu ochii de bunica era ca și cum aș fi trecut din umbră rece într-o zonă însorită, ca după o lungă despărțire, m-aruncam la pieptul ei și, invariabil, ea murmura, îmbrățișându-mă: „Dumnezeu să te păzească, copilul meu!”, șoptind încă ceva ce semăna a descântec, sau poate mi se părea mie numai, dar stihuri erau, în timp ce emoția îi urca în ochi două boabe de lacrimă tremurătoare. Dacă avusesem necazuri la școală sau altundeva, găsea că numai ceilalți fuseseră de vină: în toată viața ei nu s-a alăturat vreodată celor potrivnici mie, și nici nu m-a dojenit decât cu sfială și blândețe, pentru că mă considera legatul sacru, de care nimeni nu avea voie să se atingă, al unicului ei copil, mama mea, moartă la 20 de ani, dar și pentru că în *Cartea Cărților* scrie: „un copil orfan este și așa îndeajuns de pedepsit”.

Nu se pricepea bine să-mi supravegheze sănătatea, dar când mă îmbolnăveam era ca scoasă din minți: își lăsa lucrul baltă, banii economisiți sau împrumutați zburau fără socoteală în toate părțile, aprindea lumânări, făcea pomeni și orânduia să mi se facă rugăciuni la biserică unde slujea părintele Gheorghe, vecinul nostru. Cu slova lui mărunță și frumoasă, popa de la Răzvan scia, începând de la mijlocul coalei de hârtie și tot sporind-o în cerc, o rugăciune pe care bunica, după repetate insistențe și ispititoare daruri, izbutea să mi-o lipească unsă cu miere, pe locul dureros, iar când nu mă putea îndupleca, aștepta până adormeam și-mi aplica în somn leacul în care, neclintit, credea.

Eram ca un magnet pentru toate bolile care se vesteau prin oraș, unele destul de amenințătoare și, îngrozită la gândul că nu voi trăi, bunica își pierdea capul. Aducea, simultan, câțiva doctori care-i fuseseră recomandați de alte „mame de copii” și, în cele din urmă, telegrafia în provincie mătușii Neta, soră-sa, care avea șase copii, „toți sănătoși și frumoși”, implorând-o să vină în ajutor, „cumpărându-mă”, printr-o mică ceremonie religioasă, ca, ascunsă printre copiii Netei, moartea, derutată, să nu mă afle. Când mă chinuia vreo tuse, apărea femeia cu căprița, o căpriță albă și blândă care urca până-n prag s-o mângâi, sprijinindu-și picioarele pe treapta de sus, în timp ce femeia o mulgea. Oricât mă-ndârjeam, laptele cald și spumos trebuia să-l beau; în punctul ăsta, bunica nu ceda.

Dragostea bunicii pentru mine și totala mea dependență sufletească de ea n-au putut însă niciodată să-mi ascundă cumplita urătenie a micii noastre locuințe. Deși eram sub vraja dorului ei, mi se strângea inima când, încă de departe, zăream cele

câteva trepte dinspre stradă, triste blocuri de piatră, ciuntite și azvârlite la-ntâmplare unul peste altul, ridicându-se amenințător, unul spre dreapta, celălalt stând gata să se prăvălească în partea opusă. Obişnuiam să vin acasă tot pe fugă, dar cele două trepte nu numai că-mi zdrobeau elanul: adeseori mă şi loveam crunt de ele. Nici bunica nu le putea suferi; când n-avea comenzi, pe ele dădea vina: „Dacă ar fi o intrare mai ca lumea...”, spunea, „clientele s-ar hotărî mai uşor să intre, aşa, vezi, nu vine nimeni...”

Singura încăpere dinspre stradă era atelierul; din el dădeai într-un culoar întunecos, unde, fumegând din cauza curentului, se zbătea zi şi noapte flacăra unei mici lămpi de gaz, atârnată de un cui în perete. Pe stânga săliţei era camera noastră de locuit, cu două ferestre joase, zăbrelete, dintre care una, astupată cu un covoraş, răspundea în bucătăria improvizată pe un spaţiu infim furat întinsei curţi comune; întregită cu scânduri şi geamuri pe cele trei laturi, bucătăria era mai curând un fel de acvariu glacial pe vreme friguroasă, înăbuşitor pe căldură. La maşina de gătit de tablă şi care, pe orişice vreme, întorcea fumul, bunica izbutea, totuşi, să facă o mâncare gustoasă şi să ne-o dea la timp. Spun să ne-o dea, pentru că întotdeauna se ivera câte cineva, chiar la ora mesei, care să împartă mâncarea cu noi fără să se gândească la truda bunicii sau la modestia mijloacelor ei. Adeseori, venind pe fugă din bucătărie şi simţind că s-a mârjit cu inevitabila funingine, mă ruga să-i şterg obrazul cu batista, pentru că ea n-avea timp şi nici chef să se mai uite în oglindă.

Încăperea cea mai primitoare rămânea tot atelierul: prin larga fereastră şi geamurile uşii sale se vedea răspântia cu biserica veche, înconjurată cu un brâu de sfinţi pictaţi în frescă pătată de vreme şi de un al doilea brâu de copaci bătrâni, sfătoşi, aplecaţi unul spre celălalt, parcă şi-ar fi împărtăşit tainele, se vedea balconul plin de flori al doctorului din colţ şi, după o anumită forfotă, se ştia când a scos simigiul plăcintă caldă. Apoi, purtându-şi elegantul sul de note, fetiţa librarului se-ntorcea de la lecţia de pian şi veneau băieţii din cartier la-nălţat zmeie; uneori le înălţau chiar la noi în curte, o curte întinsă pe care un bătrân slujitor al boierului, fosta lui ordonanţă în război, o ţinea curată ca-n palmă.

Urmăream zbuciumul zmeielor pe cer şi arabescurile smucite, nervoase, ale cozilor colorate topindu-se în depărtări şi reapărând din nou, ameţeam urmărindu-le cu privirea pe sus, până nu mă mai simţeam nici eu decât un semn îndepărtat, plutitor...

Dar şi înăuntru, în casă, era frumos, când nu venea nimeni să ne tulbure şi mă aşezam pe scăunelul meu, în braţe cu pisoiful nostru, a cărui coadă pufoasă trecea şi

revenea ritmic pe paginile cărții cu poze, deschisă pe genunchii mei, sau când priveam cum sfâșie bunica zeci și zeci de metri de pânză, cu mâna sigură și o șoaptă de rugăciune pe buze. Deasupra sfâșieturii alerga zglobiu un noruleț de scrobeală, înfiorându-mă, înveselindu-mă, atrăgându-mă, în ușoara-i cursă de pulbere...

Câteodată sosea din provincie o scrisoare parfumată, aducând comanda urgentă a unei cliente statornice, o artistă de varieteu, și casa se umplea de panglici și marchizeturi ușoare, care, alunecând de pe măsuța de catifea roșie cu ciucuri, adusă de nevasta unui fotograf ambulant în contul unei datorii, se-mprăștiau pe jos ca șerpii, necăjind-o pe bunica, nevoită să le măsoare din nou, dar înveselindu-mă pe mine, deși nu fără a mă scuti de un vag sentiment de vinovăție, cu jocul lor unduitor. Veșnic grăbită, artista nu se tocmea, cum era ritualul, ci, dimpotrivă, plătea bine și chiar înainte; grație ei, bunica, îmbrăcată cu rochie de mătase și purtând la gât broșa grea de aur cu smalt care era și medalion, moștenită de la bunicul ei, fost bijutier, „furnizor al Curții Regale”, cu dugheană pe Calea Victoriei, pleca să ducă chiria domnului proprietar și să mai târguiască unele materiale. Mă-ntristam că lipsea ore întregi de-acasă, dar ea, în timpul ăsta, culegea impresii rare din casa Turnescu, de pe Dionisie, unde proprietarul îi arăta colecțiile sale de acva-forte și, explicându-i felul în care se lucrau, adăuga: „Cu acul, așa cum lucrezi și dumneata”, dovedindu-i stimă și apreciere. Sprijinite pe pereți se aflau acolo multe opere de artă aduse de unii și de alții în vederea cumpărării; domnul Turnescu nu neglija s-o consulte și pe bunica în privința lor, apoi treceau în seră, unde beau cafea turcească și musafira mai primea explicații și despre plantele exotice de care sera era plină și care o impresionau cel mai mult. Iubea tot ce trăia: când am plecat la Paris pentru un timp mai îndelungat, bunica, venită în urma noastră, ne-a adus ghivecele cu flori și, neputându-le ține pe toate în brațe, la coborâre, a dat câte unul fiecărui franțuz din compartiment, de la care noi, foarte stingheriți, le-am cules: „Bine mamă-mare...” am început. „Ce vrei să fac, să le las acolo, să moară?”, se scuza cu zâmbetul ei sfios, tineresc.

La înapoierea de la domnul proprietar, bunica se abătea prin Lipsani, de unde venea însoțită de vreun om care purta pachete mari doldora de broderii elvețiene – care se numeau *broderies anglaises*, pe care le și imitau, sau englezii le imitau pe cele elvețiene? – de pânzeturi fine și panglici de mătase colorate, mai late pentru făcut frunte și „troutrou”-uri înguste pentru trasat catifelute. Etichetele de pe bucățile de pânză erau adevărate tablouri: un uriaș blond, mai mult dezgolit decât acoperit de o cămașuță în stil grecesc, târând de o mână pe nenorocitul său fiu, care-și ducea singur

mărul osândeii. Cât l-am urât, cu toate faptele sale înălțătoare, pe acest Wilhelm Tell! Parcă și-acum încă... Mai era frumoasa jună cu corsaj de catifea adevărată, lipit în jurul sânilor albi pe care bluza decoltată abia îi putea conține; erau vacile tărcate, pascănd la poalele albaștrilor munți ale căror culmi erau acoperite de zăpadă, poze ce mi se cuveneau mie, dar care erau atât de tare lipite încât nu m-aș fi ales cu nimic dacă bunica nu mi le-ar fi dat cu bucata lor de pânză cu tot.

În sacoșă aducea un cupon de linofin, care era adevăratul meu cadou și recompensă pentru că stătusem cuminte acasă atâta timp, după care începeam să ne frământăm: cum să coasem blușița? Ne fixam, invariabil, la modelul de anul trecut: o șemizetă cu dantelă îngustă în jurul gulerășului răsrânt—o alcătuire diafană ca o narcisă.

Când mi se ura privind pozele, cântam la țiteră, da, cântam la țiteră; primisem în dar, ca să mă distrez în cursul uneia dintre bolile mele care mă țintuise la pat, o țiteră cu foi de note tipărite, pe care le băgai sub coarde, și nu-ți mai rămânea decât să ciupești coardele după semne, ca să cânte. Țitera mea avea trei melodii germane, dar existau și țitere mai scumpe, care aveau încă o dată pe-atâtea melodii. Nouă ne plăceau cele trei cântece ale noastre: *Lorelei*, *Am Rhein* și *A la Turca*, abia zbârâite în chițcăitul simultan al acului de trasat crețuri al bunicii, care sfâșia obstinat tăcerea; era neîntrecută în săvârșirea lucrărilor celor mai migăloase, totuși, se mai găseau unele cucoane care s-o sâcăie numai așa, din prostie, stăruind să-și exercite un imaginar drept de platnic. Altele, cu adevărat pricepute, nu mai conteneau cu laudele, dar ea atribuia tot meritul muncii ei fostei sale maestre, de la care învățase nu numai o meserie, dar și cum să se poarte în viață. „Când nu mai știi încotro, după proverbe să te conduci”, o învățase această femeie cumsecade; numai că proverbele sunt imuabile și nu le poți potrivi după nenorocul tău... Viața i se arătase haină, lovind-o încă și mai crunt, atunci când înflorise singurul ei vlăstar.

Doamnele veneau câteodată însoțite de fetițele lor, care îmi aduceau câte un dar: o carte frumos ilustrată și legată, de care nu mai aveau nevoie, uneori poate infectată în urma epidemiilor de pojar și scarlatină, și pe care mi-o dăruiau mie în loc s-o arunce. Ce s-a frământat bunica atunci când, din gura unei servitoare venite să ia un pachet, află lucrul ăsta. Astfel au luat drumul focului multe povestiri vestite din *Bibliothèque rose illustrée*, lăsând lacune—niciodată împlinite—în lecturile mele de copil; aduceau vreun șirag mic de mărgean—doamnele o știau pe bunica temătoare de deochi în ce mă privea—, dar ea îmi cumpărase grenade adevărate, modeste

cuarturi șlefuite, care ei îi plăceau mai mult, și pe acelea le purtam eu la gât, iar sub ele, ferit, săculețul cu camfor.

Cei mari își vedeau de socotelile lor, lăsându-ne să vorbim între noi, dar ce aș fi putut eu vorbi cu fetițele acelea bogate? Ele povesteau despre frații și surorile, despre prietenii, despre guvernantele lor. Eu n-o aveam decât pe bunica, pisoiful alb și țitera, iar plimbările noastre erau duminica la cimitir, cu flori, jerbe purtate cu grijă prin tramvaie și trenuri, căci mormântul mamei era în provincie, cum am spus... Mai aveam cufărul negru cu capac bombat în care erau lucruri de îmbrăcăminte, cărți, caiete și albumul de poezii al mamei în care am găsit o foarte fermă declarație de dragoste scrisă într-o superbă caligrafie de mână lui De Max, înaintea plecării sale la Paris, și în fine, „actul dotal”; mama avusese de zestre multe lucruri a căror enumerare și descriere umpluse câteva pagini mari trasate cu tuș inalterabil într-un scris minunat, ornat cu majuscule și volute perfecte. Țin minte că era vorba acolo și de un costum național de Prahova, „cu fluturi și fir”, imagine care nu înceta a-mi sclipi dinaintea ochilor, ca și o sumedenie de alte lucruri ademenitoare din care erau consemnate tot câte douăsprezece sau douăzeci și patru, cât să ajungă o viață întreagă.

Curiozitatea și neastâmpărul meu mă purtau spre comorile din cufăr și n-a trecut prea mult până când pasiunea mea născută pentru teatru a decis pieirea lor. Cât de rău îmi pare! Erau lucruri într-adevăr alese, pe care mai târziu le-aș fi privit cu evlavie și admirație și care meritau, cred, să se destrame în vreun muzeu, dar n-a fost chip să le apere cineva de râvna mea, bunica trecând prin adevărate crize de conștiință când avea să mă lipsească de o bucurie.

Între timp, viața noastră între atelier și cămăruță își urma cursul ei — pe-atunci cred că nu mergeam încă la școală —, iar din când în când apăreau și vizitatori adevărați, nu doar clienții, dar aceștia nu vorbeau decât despre lucruri triste, care sfârșiseră în dezastru, povești de nenoroc, de dragoste și moarte; legătura dintre cele ce auzeam am făcut-o, firește, mult mai târziu.

Fără să lase lucrul din mână, bunica le asculta cu răbdare, sau poate că nu le mai asculta deloc, și din când în când inventa vreo treabă pentru mine, ca să mă ndepărteze. Judecând după febra și lacrimile povestitorilor, credeam că dragostea, noțiune obsesivă, ce revenea mereu în vorbele lor, era ceva înspăimântător, un fel de balaur care nu îngăduia ca doi oameni să fie fericiți în același timp, că unul dintre ei trebuie neapărat să fie victimă, și-mi băgasem bine în cap că e ceva cumplit, de care trebuie să te ascunzi, să fugi...

Tristele litanii nu erau, totuși, atât de stânjenitoare ca vizitele unor rude și cunoștințe din provincie. Soseau de obicei de cu seară, menajându-și somnul de dimineață, nepornind, adică, la gară cu noaptea în cap, fără să țină seama că ar fi putut s-o scutească pe bunica—atât de muncită—de încă o noapte de nesomn. Nici nu le trecea prin gând să tragă la vreun hotel, pentru că la bunica locuiau pe gratis... n-avuseseră timp să cineze, ca să nu piardă trenul... erau înfometați și obosiți, dar aveau atâtea de povestit, încât zorile îi aflau vorbind, iar ea trebuia să țină piept, din oficiu, tuturor argumentelor și contra-argumentelor, să urmărească atent și încordat consecințele posibile ale tuturor conjuncturilor, ospătându-i și îmbărbătându-i în același timp. Stăteau lungiți și sprijiniți pe perne în patul ei, iar ea se chinuia pe două scaune, când nu alerga să-i servească, și dimineața abia își mai putea ține ochii deschiși. Către ziua se refugia în săliță, unde lua cana cu apă și își spăla obrazul, ca să se-nviioreze și să-și biciuiască puterile spre a le servi peste un ceas, două, când aveau să se deștepte, copioasa cafea cu lapte cu unt și cornuri calde, convenită lor înainte de a pleca la treburile pentru care veniseră în capitală. Apoi, alerga să cumpere cele necesare pentru masa de prânz, căci la douăsprezece fix apăreau obosiți, înfometați și iritați că treburile nu le merseseră după dorință.

În fața țuiculiței înviorătoare, a salatei frumos aranjate de mine și a talerelor pline cu mâncare îmbietoare, se linișteau, laudând felurile, laudând „copilul”, găsind că arată bine și e cuminte, ceea ce nu era adevărat, apoi, oftând, se mirau că plăcinta nu mai e ca altădată, insinuând că bunica nu mai știe s-o facă tot atât de pufoasă ca pe vremuri, ceea ce de asemenea nu era adevărat, și spunând: „Poate că la București făina nu e tot atât de albă... poate că... cuptorul...”, dar plăcinta fusese coaptă în vestitul cuptor al simigiului din colț, nu la noi. Bunica le îngăduia totul acestor oameni aproape străini, pentru că erau din acei care o cunoscuseră pe fiica ei și i se părea că în ochii lor mai dăinuiește un reflex al imaginii celei dispărute.

După câteva zile, uneori și o săptămână plecau, iar inventarul nostru mai sărăcea cu câteva piese: cuvertură de pat sau tacâmuri, amanetate la repezeală. Cu ocazia marilor sărbători, golurile erau astupate cu lucruri mai ieftine, dar de lipsit, nu lipsea nimic, ba chiar mai apăreau în aceste împrejurări solemne unele mici daruri și bunătăți tradiționale. Imuabile nu erau decât sfeșnicele grele de bronz care aparținuseră străbunicilor mei și... mașina de cusut, dătătoarea de pâine, care n-a încetat niciodată să zumzăie cât a trăit bunica, deși ea de mult nu mai lucra, decât rareori, și numai mici reparații pentru casă.

Sofia, croitoreasa mea, îmi lucrează și azi la mașina de cusut a bunicii și parcă în preajmă stă ea însăși, gata să ne vină în ajutor când se sparg acele, se încurcă ața, sau se înțepenește roata așa, în necazul nostru, și parcă o aud spunând: „Lăsați-mă pe mine, că știu eu cum,” iar curând totul se-ndreaptă.

Eram tinere amândouă când Sofia a venit întâi în casa mea; îmi povestea cum a ajuns familia ei în țara noastră, cum au plecat din Grecia călare pe măgăruși, doar cu câteva boarfe, fugind din calea nu știu cărui război sau revoluții, în căutarea tatălui lor care plecase de mulți ani în România, părăsindu-și familia. Știau vag că se aflase cândva prin preajma Brăilei. Au întrebat în dreapta și-n stânga compatrioți, vagi prieteni, pe consulul grec; au cercetat și la poliție, până când, în cele din urmă, l-au descoperit tot prin părțile acelea dunărene, instalat plăcintar, cu nevastă și copii noi.

Vrând-nevrând, omul a trebuit să-și reintegreze vechea familie, cealaltă nefiind, bineînțeles, legală și oarecum mulțumit că nu i se intentase proces de bigamie, dar ars în suflet de supărare. Peste vreun an a și murit; băieții s-au dus care-ncotro pe la meserii, iar mama și cele două fete au ajuns în București, unde s-au descurcat destul de repede. Prinzând puțină românească și învățând croitoria, și-au înjghebat o mică gospodărie pe la margine. Amintirile din Grecia ale Sofiei sunt acelea ale unei fetițe înveșmântate în negru, asemenea mamei și surorilor ei, care a mers cale lungă călare pe măgăruș, urmând sub soare torid și nopți înstelate țărmurile unor albastre mări...

Arhiva Margareta Sterian

Castelul de apă

45

Clara în fieful dricarilor
Clara și profesorul
Ce au devenit copiii lui

C O N T E M P O R A R Y
L I T E R A T U R E P R E S S

<http://editura.mttlc.ro>
The University of Bucharest. 2018

Vinga nu s-a căsătorit niciodată, deși avea, cum se spune, toate calitățile, sau poate tocmai de aceea. E drept că intervenise și clasică împrejurare cu „protecția șefului”, proprietarul magazinului unde era vânzătoare, legătura care a dat vieții ei un curs greșit încă de pe când era tânără de tot, aproape o copilă. În ciuda situației într-un fel înjositoare, într-altul oarecum privilegiată pe care o avea, Vinga rămăsese modestia și discreția întruchipate și ne era dragă tuturor; când își uita de necazuri, un hohot de râs tineresc, stârnit de te miri ce, se răspândea în încăpere ca foșnetul de aripi al unui stol de porumbei.

Vinga era mijlocia dintre cele trei fiice ale unui vag profesor „gimnazial” de limba germană căruia îi murise soția, lăsându-l cu patru copii nevârstnici pe cap. Cel mai mic era un urât de băiat, cu gură și urechi mari și un nas caraghios cum n-am mai întâlnit decât în tabloul „Bunicul și nepotul” de Ghirlandajo, un soi de urâtenie care intrigă, de la care nu-ți poți lua ochii, și tot asemenea aceluia personaj, avea privirea ageră și pătrunzătoare. Neobișnuita-i elocvență sterilă o moștenise de la profesorul de germană.

După moartea nevesti-sii, acesta găsisese o partidă, pe *madame Clara, également veuve* – și nu chiar pentru întâia dată – recent improvizată *marchande de modes*, pentru că această ocupație era pe cât de ușoară, pe-atât de bănoasă; ținea pe-atunci un mic salon de mode pe undeva prin Sfântul Gheorghe, în fieful dricarilor, ale căror jerbe și coroane artificiale rivalizau cu garniturile pălăriilor Clarei, așa după cum penajele zbârlite ale cailor de dric aduceau cu *pleureusele* capelinelor ei. Ce straniu magnetism, ce bizară afinitate o azvârlise printre antreprenorii de pompe funebre, acolo unde niciodată nu se pomenise vreo modistă!

În tinerețe, Clara fusese o femeie foarte frumoasă: ochii ei surâzători, pielea albă și catifelată, gropițele din obraji și mâinile mici și îngrijite mărturiseau despre frumusețea și viața de huzur pe care știuse s-o ducă. Venise în capitală din provincie, unde-i mergea vestea că e o femeie „distractivă și tratativă”. Cu urechile mele am auzit cuvintele acestea, rostite pe „radical”, fără vreun subînțeles supărător, de niște respectabile cunoștințe comune venite de acolo în vizită la bunica; o socoteau o femeie care știe să aprecieze o glumă și nu suferă să i se usuce omului gâtulejul în casa ei. „Așa e ea: cochetă, veselă și primitoare,” spuneau cu admirație. Cu timpul se schimbaseră: ca soție a profesorului, credea că fetele ei vitrege, căteșitrele, erau numai bune să-i fie slujitoare. De altminteri, noua pereche nici nu se gândea să le trimită mai departe la

școală, să le scoată la lumină, deși fetele n-aveau decât cele patru clase primare, terminate la interval de un an de către cele două mai mici. Doar Elena, fata cea mai mare, apucase să urmeze vreo două clase secundare. Perechea n-avea în gând decât propria ei fericire.

Având ceva bani puși deoparte, Clara era aceea care dicta în casă, dar, la noi, auzisem șoptind că, pierzându-și timpul cu taclale, pasiențe și musafiri de dragul cărora alunga clientele serioase, nepricepându-se la partea practică a meseriei, ci doar la cea „artistică”, și entuziasmându-se pentru propriile creații, Clara dăruia cele mai scumpe pălării unor cliente simpatice cărora le stătea minunat, dar care „întâmplător n-aveau bani la ele”, iar treburile mergeau din ce în ce mai prost. Bunica îi împrumuta regulat câte o mică sumă, mai mult ca să n-apuce „superba” să-și verse paraponul pagubei pe capul fetelor ei vitrege.

Cu briănțelele din urechi și marchiza din deget care, de altfel, fiind de proastă calitate, nu făceau doi bani, cu rochiile ei luxoase de casă – devenise prea grasă și prea comodă pentru a mai purta corset și rochii de oraș în magazin, ca toată lumea –, Clara arunca praf în ochi cunoștințelor, în timp ce în odăița din dos și în bucătărie fetele nu mai pridideau dereticând, spălând vase, fierbând cafele turcești cu caimac, alergând încoace și-ncolo după sifoane, țiğări, dovleac copt și orice li se năzărea pașei și cadănei sale să poftască.

„Intellectualul” bea și mânca zdravăn, la slujbă renunțase, ca să poată sta mai mult lângă soție, dar și pentru că slujba nu producea nici cât să-l despăgubească pentru hainele și pingecele stricate; mai avea și o nespus de mare slăbiciune pentru discuțiile prelungite, copios argumentate, purtate cu parteneri, grandomani ratați ca și el, experți mai ales în întâmplări și evenimente ieșite din actualitate.

După vreo jumătate de an și începuseră certurile conjugale, iar soțului i se mai potolise elanul conversativ; devenise tăcut, preocupat, parcă pune ceva la cale. S-a văzut mai târziu că era muncit de planuri de evadare, că îl chemau depărtările... Mai fusese el prin străinătăți, dar acelea nu erau... America. Pe de altă parte, Clara începuse să se tocmească aprig cu el pentru fiecare ban, cerându-i până și cel mai neînsemnat rest când îl trimitea pe el la târguit. Se săturase! Copiii? Nu avusese niciodată tragere de inimă pentru ei. Se și mira că făcuse copii... A hotărât deci să lase totul baltă și să se retragă tiptil din arenă, să dispară... Și așa a făcut. Nu și-a luat decât prosopul și peria de dinți și... dus a fost. Nimeni, niciodată n-a mai aflat ceva despre el.

Cum le-a ars fuga aceasta sufletul fetelor și cât s-au frământat! Degeaba.

Degeaba blestemele biblice ale Clarei: s-a răzbunat și ea cum a tăiat-o capul și a lăsat-o inima ei rănită, alungându-le. Băiatul o luase din loc de la început, intrase undeva la o întreprindere unde își putea valorifica verva moștenită și ajunsese „asistent” de voiajor comercial, căra adică grele valize cu mostre, dar se plimba cu trenul. Călătoriile prin toate colțurile țării i se păreau un marș triumfal, deși mânca și dormea ca vai de lume, pe unde apuca. Pe vreme friguroasă îl năpăstuia guturaiul – cam pe atunci se pomenea cu el și bunica; venea să-i facă ceaiuri și să-i dea buline. Când se mai liniștea, prindea grai și începea să-și povestească isprăvile cu atâta haz, că, ascultându-l, uitau toți de toate supărările... De altminteri, cei patru frați erau la fel de buni de gură, trăgându-și elocvența din aceeași formidabilă sursă. Femeia care îi adusese pe lume fusese tăcută și blândă. Așa spuneau cei care o apucaseră.

Când Clara a izgonit fetele, era seară. Bunica a prins de veste și, de voie, de nevoie, le-a luat la ea; altă soluție de moment nu exista. Le-a încălzit apă să se spele – de la o vreme nici să se spele nu mai îndrăzniseră la Clara – și între timp a pus la fiert o bucată mare de carne, obținută în grabă prin ușa din dos – prăvălia fiind închisă la acea oră –, de la vecina, doamna măcelăreasă, laolaltă cu zarzavat și fasole veche; un os mare cu măduvă a dat supei un gust minunat; între timp a tras în mijlocul atelierului masa lungă și îngustă vopsită cu roșu, pe care noi o numeam „Roibu” și a mai dat fuga și la băcanul din colț să cumpere vin și sifon. Nu știu cum a aflat băiatul de banchet, că după ce a fost gata s-a înfățișat și el cu urechile lui mari și nasul borcanat, cu ochii lui vioi și gura trasă caraghios într-o parte, de te făcea să râzi numai privindu-l, și s-a așezat în capul mesei, cu sticlele la picioare. După ce am ospătat, bunica s-a adresat în particular lui Dumnezeu, numindu-l „Sfânt Învățător”, și mulțumindu-i că ne-am săturat; numai eu știam cui șoptește, după ușoara mișcare a buzelor ei. Pe urmă a hotărât că toată lumea trebuie să meargă numaidecât la culcare, adică să se întindă de-a latul pe patul de croit, așternut cu o pilotă, și „să se scoale mâine dimineață devreme,” și „o să vedem noi atunci ce-o mai fi de făcut”.

Clara nici n-a vrut și nici n-avea cum să mai știe de fugar, dar a lăsat să spânzure în cuier vreme îndelungată hupelanda lui maronie, susținând că e bucuroasă că trântorul și-a luat valea, dar că lucrurile lui le lasă unde sunt, pentru că altfel sună a gol, și asta nu poate suferi. Cred că nu voia să se știe că a fost părăsită, dar mahalaua aflase numaidecât, mă mir că nu i-a luat urma fugarului. Domnul Popovici, vecinul Clarei, octogenar căruia îi plăcea să tragă cu ochiul, negând că ar fi spionat-o anume, afirma că o văzuse serile plângând, lucru pe care Clara, printre suspine, i l-a reproșat

la catafalc, în timp ce-i aranja ciucurul tichiei de mort din catifea. Noi am constatat atunci doar că „părăsita” slăbește din zi în zi.

După câteva săptămâni, prietenele bunicii i-au găsit Elenei, fetei celei mai mari și mai frumoase, un bărbat, un tânăr și prezentabil funcționar, pe care n-am auzit să-l fi numit cineva altfel decât „nebunul Elenei”, în timp ce pe ea o numeau „martira”. Nu știa unde să se mai ascundă de toanele lui, dar cum vedea că s-a mai potolit, începea să-i demonstreze cât de infam se purtase cu ea. Nu era deloc proastă, dimpotrivă, dar moștenise în cel mai înalt grad tara paternă a discursurilor care îi înveninau și mai mult viața. Între timp, turnau la copii, și Vinga, cu ochii mereu înlăcrimați din cauza certurilor, bolilor și lipsurilor din casa Elenei, alerga să-i ducă soră-sii bani, vreun capod frumos pentru timpul lăuziei, tot ce-i îngăduiau modestele ei mijloace.

Nu știu cât de mult vor fi iubit-o ai ei pe Vinga, dar de exploatat au exploatat-o temeinic, cu mic, cu mare. Numai băiatul cel urât îi aducea din când în când un pieptănaș sau un mic flacon cu apă de Colonia, obiecte care nu mai interesau colecția pe care o căra, un nimic pe care, încântat de sine, i-l oferea însoțit de zâmbetul lui bun și caraghios. Îmi aducea și mie câte o cărticică din „Biblioteca pentru toți”, sau vreun mers al trenurilor perimat, și ca să mi le dea, în fine, în mână, trebuia să spun poezii. Din pricina asta mi-era necaz pe el, dar cred că era înțeleș cu bunica; l-am și surprins privind-o pe furiș cu aer triumfător. Ea nu se mai sătura de poeziile mele.

Victoria, cea mai mică și mai poznașă dintre surori, n-a vrut să învețe nici o meserie, dar cum auzea că-i rost de vreun drum, se ridica repede de pe scaun strigând: „mă duc eu, mă duc eu!”. Tot plimbându-se, a intrat în vorbă cu un licean, băiat cuminte și serios, tare drăguț în uniformă lui curată de postav bleumarin bun de pe atunci, care, după ce a plimbat-o prin toate Cișmigiurile, și-a terminat liceul, a găsit o slujbă și a luat-o de nevastă. Erau atât de tineri, încât părinții băiatului i-au luat la ei și le-au crescut copilul. Era tare drăgălașă Victoria, cu neastâmpărul ei, cu ochii ei mari albaștri, fața rumenă și rotundă, buzele roșii arcuite și o claie de păr blond, buclat, încadrându-i-o. Se pare că era singurul copil care îi semăna celui plecat, stigmatizat de Clara „Sperjurul”.

Arhiva Margareta Sterian

Castelul de apă

50

Plictiseli cu directoarea
Plictiseli cu mâncarea și pianul
Shopping

C O N T E M P O R A R Y
L I T E R A T U R E P R E S S

<http://editura.mttlc.ro>
The University of Bucharest. 2018

Adeseori trimiteau să mă cheme în biroul directoarei ca să citesc cu voce tare poezii franțuzești. Instalați comod în fotolii, câțiva domni și doamne așteptau dovada că, strunit în acel pension, un copil de șase, șapte ani poate citi într-o „asemenea franceză”.

Fetițe oacheșe, cu sprâncene îmbinate, tremurând la gândul că vor fi, totuși, lăsate acolo interne, mă priveau aproape implorător: de n-aș citi prea bine, poate că părinții lor le-ar lua înapoi acasă în Bulgaria, de unde le aduseseră pentru a le perfecționa franceza în vestitul pension din București.

Intram bosumflată în cancelarie, știind că va trebui din nou să mă-ncordez pentru a-i „face reclamă Roșcatei” —, *intermezzo*-uri plecticoase, repetate mereu, uneori chiar în timpul recreației. Procedul mi se părea *unfair* și mă răzbunam privind-o urât, detestându-i zulufii și cocul rărit din creștet, din care ace de bagă îi cădeau tot timpul, ace pe care toate elevele aveau misiunea să le adune. „*Ramassez-les, mes enfants! Merci!*”

Schițam o închipuită reverență, așteptând să mi se indice când să încep a citi din *Le Trésor Poétique*, draga mea cărticică cu scoarțe galbene ornate cu desene negre în stil *rocaille* – dar dragostea mea conștientă pentru acel volumaș, ca și aprecierea stilului legăturii sale s-au produs mult mai târziu, firește.

Deși citeam fluent și făceam niște *liasons* de toată frumusețea, nu pricepeam aproape deloc sensul lecturii: versuri pompoase îmi rămâneau uneori în minte cu tenacitatea unor ecouri repetate la infinit, dar cum puteam pe atunci ști ce susține autorul, clamând:

...en fin, il faut prendre un parti,
sinon, mourir de faim...

Îmi rămăseseră, totuși, în minte, pentru că eu însămi aș fi vrut să mor de *faim*, ca să mă răzbun pe *mademoiselle*-directoarea, cât și pe bunica, pentru că în cele câteva minute de recreație îmi trimitea o tavă plină de gustări, tot ce se poate scorni pentru a îndopa rapid o biată ființă fără apărare și aceeași *mademoiselle-complice* veghea să nu le trimit înapoi neconsumate, fie chiar și numai pe jumătate, așa că fiecăre recreație îmi era otrăvită de apariția Păuniții, cu tava acoperită de un șervet brodat, apariție urmată de exclamația directoarei, care și ea în recreație lua aer în curte: „*Mon enfant, votre Paôнна est là*”, sau pe românește „Treci de mănâncă!”. Îmi era ciudă și rușine că, în timp ce alți copii se jucau și mă chemau, făcându-mi semne, eu trebuia să mănânc. Drept

represalii, n-am vrut să mai rămân la școală în ora de exersat la pian; pianul se afla într-un gol întunecos, unde frigul și somnul mă cuprindeau de cum intram. N-am mai rămas. Bunica mă întreba: „Ai exersat azi la pian?” „Da, la școală”, iar profesoarei îi spuneam: „Da, la o colegă”. Acasă, am tras jos de pe masa vopsită cu lac negru fața de pluș care o acoperea și am desenat cu cretă o aproximativă claviatură, numărând în tact și arcuindu-mi degetele timp de o jumătate de oră asupra ei, spre a acționa imaginarele clape. Când mi-au descoperit sistemul, au rămas muți de stupeoare, dar, de bine, de rău, am știut lecția, iar la examen, la patru mâini, a mers binișor. Îmi plăcea să le fac pe toate după capul meu, și cred că așa am și rămas, dar nu susțin că e calea cea mai bună.

Și cu îmbrăcămintea bunica proceda într-un fel aparte, nu numai cu mâncarea: șorțul meu, deși din pânză de uniformă, avea un volanaș în plus, părul mi-l împletea în patru şuvițe, nu în trei, ca toată lumea – mă-ntreb de ce se complica atâta –, în deget purtam un ineluș mic de aur pe care îl purtase și mămica mea; în timpul săptămânii un paltonaș roșu, de „Karacul”, iar duminica unul alb, cusute la fel și prevăzute cu bonetă și mănuși prinse cu șnur pe după gât.

Eu nu puneam niciodată piciorul în vreun magazin, nu mă lua la târguit, doar când mi se învechea rochița de purtare, eterna mea rochiță de percal roșu cu buline albe, bunica îmi punea în palmă niște bani și mă trimetea la un mare magazin cu ridicata, din apropiere, adică după colț, al cărui proprietar era un cunoscut al ei din tinerețe. Aveam instrucțiuni să cer să vorbesc cu șeful în persoană. Acesta era practic invizibil, fiind mai tot timpul prin străinătăți, când nu era la vreo conferință în despărțitura-birou din fundul magazinului. Procuristul, un domn bătrân, cu ochelari și foarte politicos, mă informa că șeful lipsește, fiind plecat la „Manșetă”; atunci dam să plec, dar el sugera că i-aș putea spune lui ce treabă am cu șeful. Chibzuiam îndelung până să mă decid, apoi, luând între degete un colț al rochiței mele aproape decolorate, îi spuneam: „M-a trimis bunica să-mi dați metru d-ăsta”. Ani de-a rândul, statul-major al marelui angrosist invizibil, care era mai mult la Manchester decât aici, mi-a furnizat metru frumos și trainic, întotdeauna roșu cu buline albe, pentru câțiva gologani, sumă fixă, hotărâtă de bunica o dată pentru totdeauna, deși între timp eu mai creșteam...

Bunica se ducea singură după cumpărături; eu participam numai la umilitoarele expediții pentru încălțăminte, din care mă-ntorceam demoralizată: „Descalță-te! Încalță-te!”, iar când voiam pantofi maro și nu avea, negustorul, spre dezolarea mea, o convingea pe bunica să-mi ia negri, că e șevroul mai bun.

Când m-am făcut mai mare, îmi comanda cei mai frumoși pantofi, plătind prețurile cele mai ridicate, deși îi venea atât de greu. În general îi plăcea să mă vadă cât mai bine îmbrăcată, și pentru asta făcea bucuroasă orice efort.

Când, peste ani, a venit moda skiului, priveam admirativ de la fereastră – acum locuiam și noi într-o casă cu etaj și-ntr-un cartier frumos – tineretul în costume colorate de ski, și într-o dimineață s-a întors brusc către mine și m-a întrebat: „Tu, mămică, de ce nu te duci la «skiuri»?”. Știam că pentru a zbura cu ele trebuie stăruință multă și talent; colecționară de vânătași, cum devenise o prietena a mea, nu mă ispitea să fiu. La drept vorbind, mie înotul mi-ar fi plăcut peste orice, dar s-a dovedit că respirația mea nu-l îngăduia. Încercasem și la o școală de înot în Danemarca, la Olerup; acolo se vorbea englezește, și parcă îmi sună în urechi îndemnul lui Nils: „Dare, be a clever girl!” A fost una din renunțările dureroase ale tinereții mele, dar n-a fost singura și nici cea mai însemnată...

Arhiva Margareta Sterian

Castelul de apă

54

La școala germană
Desenez
Spectacole
Emoție și încântare la „Cercul sub apă”

C O N T E M P O R A R Y
L I T E R A T U R E P R E S S

<http://editura.mttlc.ro>
The University of Bucharest. 2018

Profesorul de desen ne aducea flori de câmp, cupe de sticlă irizată, sau alte piese mici din colecția lui de obiecte din săpături, pe care noi le desenam sau le pictam în acuarelă, căutând să obținem delicatețea acelor tonuri vechi și rare. Eu, de cum îmi terminam lucrul, circulam, din îndemnul profesorului, printre bănci, și la nevoie ajutam vreo colegă, atât de nfricoșată de foaia de hârtie imaculată din fața ei, încât nici nu cuteza să tragă prima linie. Apoi făceam pentru mine însămi vreo schiță, de obicei un peisaj, așa cum se vedea prin fereastra larg deschisă a sălii de desen: cadrul de lemn al ferestrei, copacii din curte cu perucile de frunze sau crengile lor ostenite de toamnă, stolurile de porumbei care se fugăreau, refugiindu-se pe cine știe unde, pe marginea streșinei sau pe robinetul cișmelei – totul, până la capătul perspectivei, cu finețe și precizie. Pe profesor îl interesau și-l satisfăceau uneori aceste începuturi, pe care le încuraja cu fermitate și tact.

Acasă mi-am petrecut o dată timpul desenând cu tuș pe o coală de hârtie de cel mai mare format, imaginea întregii clase, cu profesoara la catedră, elevele în bănci, tabla neagră și arabescul inscripțiilor de pe ea, soba de tuci cu burlanul ei negru incizat pe albul peretelui, și, departe în curte, servitorii care măturau – o compoziție, așa cum se vedea ea prin geam –, apoi, temându-mă că opera mea va avea de suferit dacă o voi strânge sul, ca s-o apăr am recurs la capacul cutiei de carton în care domnișoara Vinga Derer își păstra ascunse sub pat primele elemente ale rufăriei de zestre. Pe armătura din lemn a aceluia capac, căruia, fără milă, i-am aruncat în sobă învelișul de carton, mi-am fixat desenul și am pornit cu el la școală. Din clasă în clasă, din profesoară în profesoară, desenul meu a ajuns la directoare, care pentru noi venea imediat după Maica Domnului, și m-am minunat de câte laude a putut să-i aducă toată lumea: îl comparau cu un desen olandez de gen sau cu o gravură veche, îi admirau precizia, finețea.

Dar acasă, acasă ce se petrecea? Domnișoara Vinga se-napoiase de la serviciu și se luase cu mâinile de cap găsimdu-și trusoul descoperit, *à nu*, cum s-ar fi putut spune, și începuse să strige că a avut ea presimțiri că o să-i cotrobăiesc într-o zi prin lucruri – dar nu cotrobăisem deloc – și că, de altfel, îi ieșise și în cafea o mare supărare, și uite...

Bunica a intervenit numaidecât, aplanând totul. Până una, alta, i-a procurat, nu se știe cum, o altă cutie mai bună și mai încăpătoare, apoi, la vreo săptămână, s-a ivit un cufăraș cu lăcățel, învelit în tablă sclipitoare verzui-sidefată care, neîncăpând sub pat, stătea ca o santinelă la capătul lui, spre liniștea și satisfacția domnișoarei Vinga.

La școală, cu tot succesul meu la franceză și la desen, eram zero la germană. Nu mă dăduse bunica la timp să-nvăț limba asta grea; când și-a dat seama de catastrofa lacună, m-a transferat imediat la o școală germană confesională din apropierea noastră. Îmi aduc aminte că în prima zi, fiind întrebate, cum se obișnuia, de ce naționalitate, confesiune, etc. suntem fiecare – pe-atunci nu se completau atâtea formulare – la o întrebare în limba germană, pe care n-o înțelegeam bine, am răspuns, ca să fiu la unison cu colega mea de pupitru, la fel ca și ea: *Reichsdeutsche*, adică nemțoaică din Germania. Aș fi afirmat orice, numai să n-o fac de râs pe bunica, să se spună că nepoata ei e mai prejos de ceilalți copii și nu știe să răspundă. Altă dată, la prima lecție de muzică, am răspuns că sunt soprană întâi, ca și colega mea, și când profesoara a întrebat care e soprană a doua, am ridicat și eu mâna, până când, revoltată, a strigat: „Ce fel de soprană *nu* ești?” Odată cu studiul temeinic al limbii germane lucrurile s-au lămurit, și n-am fost o elevă dintre cele mai rele, dar până atunci cât nu mi-am călcat pe inimă...

Când bunica și-a dat seama că nu mai e posibil să locuiesc la dânsa din cauza strâmtorii și a altor împrejurări neprielnice, s-a adresat tatei, care a primit să-mi plătească el internatul, punând însă o condiție diabolică, deși el când venea la București nici nu trecea pe la mine la școală. Lucrul acesta l-am aflat mult mai târziu, când nu mă mai putea impresiona; îl știam cu totul sub influența mamei mele vitrege, care sperase adesea și nu se sfia s-o spună și rudelor sale, că „moștenitoarea”, cu sănătatea ei șubredă, poate nu va rezista, căci trăia sub teroarea că astfel averea mi se va cuveni mie, tata fiind un om avut și fără alți copii.

Până a nu fi internă, suferisem deajuns pentru că... nu știam germana; când toți copiii plecau acasă, eu trebuia să rămân în așa-zisul arest în mica încăpăre de clasă, neobișnuit de îngustă și părăsită, a cărei unică fereastră dădea într-un ungher al curții unde soarele nu pătrundea niciodată și unde domnea un miros puternic de arțar și mucegai. Stăteam acolo, de obicei sâmbăta după-amiază, pentru a învăța pe dinafară poezii germane al căror sens îmi era neînțeles, doar așa, pentru că nu mă puteam sustrage, și cu speranța că voi putea spune ceva în clasă unde, ridicându-mă uneori împinsă de curajul desperării, înșiram ce brumă reținusem, mai punând și de la mine o rimă când n-o găseam pe cea originală, spre stupoarea profesoarei și veselia clasei. Mă țineau de rău când știam, mă certau când nu știam și, în lumina calităților care, totuși, nu-mi erau contestate, constituiam o enigmă pentru toată lumea. În școala noastră, mai toate profesoarele și pedagogile afirmău o puternică înclinație religioasă,

sinceră, cred; atunci, cum de puteau fi atât de aspre și neînțelegătoare? Unele, însă, aveau toate calitățile capabile să subjuge un suflet și o minte tânără: tact, finețe, fermitate, bunăvoință, strălucire. Nu-mi amintesc prea bine de fiecare în parte, pentru că în general îmi inspirau teamă, dar pe ultima mea directoare o țin minte bine, ea era altfel. Te atrăgea înfățișarea ei distinsă, spiritul ales, vasta ei cultură, deși incomplet înțeleasă de noi pe atunci, care reieșeau din fiecă cuvânt, din fiecă gest, ca și tactul, umorul fin, arta desăvârșită de a conduce marea navă care era școala noastră. O interesa să descopere și să cunoască deficiențele, și, mai bucuros, firește, calitățile fiecăreia dintre noi, nu ne zdrobea sub indiferența sau superioritatea ei. Ne intuia condiția sufletească și o atrăgeau descoperirile interesante pe care le putea face de acolo, de la locul ei. Am intrigat-o chiar din prima zi, cred că a simțit că nu am rădăcini, și parcă ar fi vrut, cu solitudinea ei atentă, să lumineze un drum despre care înțelegea că nu duce nicăieri, încercând a-mi arăta, totuși, o cale. Îmi înlesnea să merg la toate spectacolele, deși obișnuit noi, elevele, mergeam pe rând, în echipe; poate îi povestisem în nu mai știu ce împrejurare că de foarte mică îndrăgisem teatrul – așa și era pe-atunci; ca vreuna din rudele sau cunoștințele bunicii să mă ducă la teatru, eram în stare de o nemaipomenită cumințenie: exersam la pian, nu transpiram la joacă, mâncam tot. Când mă duceam la circ, mi se părea că eu sunt călăreața în rochie de *tulle*, că aș putea și eu să aterizez cu eleganță în arenă din fuga calului și apoi să zbor înapoi în șa, cu grație și ușurință.

Știam pe dinafară tirade întregi din piesele clasice pe care le urmăream cu înfrigurare, fără să le înțeleg tot tâlcul, din galeria Naționalului, din vreo lojă sau fotoliu de orchestră sau de oriunde se nimerea, pentru că deși cumpăram bilete de toți banii pe care îi aveam, alegerea locurilor depindea de inspirația bunicii. Ea prefera să ne instalăm în primul rând al fotoliilor de orchestră – e drept, neocupate de obicei –, și să se fi încumetat cineva să ne deranjeze! Avea bunica ceva atât de sigur și de liniștit în purtarea ei, încât adevăratul deținător al biletelor se retrăgea scuzându-se, încântat de a ne fi putut face o amabilitate. Era oarecum și elegantă în rochia ei neagră de mătase, perfect croită și cusută de ea, cu pălărioara cu croșe negre și bride de catifea, cu ușorul ei parfum *Violette de Parme*. Timp de câteva decenii, nu cred să fi folosit mai mult decât două, trei cutii din acelea mari pătrate, *bleu pale*, cu un buchețel de violete litografiat pe capac. Se pudra cu o bucățică de catifea albă, pe care apoi o arunca; puful i se părea frivol și comic, ceva demn doar de Pierrot. Știa să fie cucoană, în ciuda frământărilor de tot felul și a muncii nemăsurate ce luase asupra-și. Față de

ea și de „copil” toată lumea devenea îndatoritoare. Acesta avea ovalul feței perfect și pielea fină, brună; ochi căprui nițel bridăți și pomeți asiatici; desfăcut pe umeri și tăiat pe frunte cu breton, o bogăție de păr arămiu îi încadra figura micuță. Bunica ar fi vrut să-i răsucescă bucle și încerca mereu altă formulă, neștiind cum i-ar fi plăcut mamei să-și poarte fetița, până când fetița însăși i-a spus hotărât: „Cu biton!”

Până să se ridice cortina, cugetam la tot felul de treburi de-ale mele sau studiam impunătoarea perdea pictată, și o dată mi-a venit în gând să mă folosesc de faptul că sunt atât de aproape de șeful de orchestră ca să-i pun o întrebare importantă pentru noi. Auzeam mereu vorbindu-se în casă despre afacerea Dreyfus; aproape zilnic ne citea domnișoara Vinga jurnalul în care scria foarte mult despre el; aflasem că la Paris apăruse și o piesă de teatru cu necazurile acestui ofițer, necazuri pentru mine nebuloase, dar nu aveam voie s-o întreb pe domnișoara Vinga, care ar fi aruncat ziarul și nu ne-ar mai fi citit deloc. Neconformându-mă, riscam să pierd firul și să nu ajung să-nsăilez și eu vreo reprezentare pe marginea aceluia subiect, căci în subconștient asta urmăream.

Acum, spre a mă lămuri, m-am urcat binișor în picioare pe fotoliul meu și, luându-l pe dirijor pe după gât, l-am întrebat încet la ureche când se dă *Dreyfus*. Voinicul domn cu fața îmbujorată și cioc de smoală mi-a șoptit, tot la ureche, că la ei se dă numai *Vierfuss*, după cum voi vedea îndată. Și-ntr-adevăr, la începutul acelei feerii, un cal înaripat a traversat pe sus scena în vuiet de tunet și lumină de fulger, speriindu-măși fascinându-mă. Bunica nu m-a certat că riscasem întrebarea și m-a asigurat că treaba cu Vierfuss n-a fost o păcăleală, încercând să-mi explice la repezeală cum vine asta pe nemțește, dar, firește, jocuri de cuvinte nemțești... nici ea n-a insistat—cred că era cam dezamăgită că nu aflasem nimic temeinic despre eroul nostru.

Câte spectacole n-am văzut! Adevărat, fusesem un copil singuratic, crescut într-o căsuță urâtă, unde nu veneau decât oameni necăjiți, dar după ce l-am întâlnit, spectacolul a însemnat pentru mine tot ce exista dincolo de cele două ferestre cu gratii ale camerei noastre de locuit, dincolo de cohorta musafirilor care mă-nspăimântau cu poveștile lor și nu ne lăsau nici să ne odihnim ca lumea.

Fratele Vingăi, băiatul cel bun și caraghios, s-a înfățișat într-o duminică cu două bilete pentru „matineu la ora două”, la *Cercul sub Apă*. Bunica l-a pus să jure că nu-mi dă drumul de mână, pentru că știa că sunt curioasă—, și ea era!—și am să mă reped să văd cum stă treaba cu apa. Ce n-am făgăduit amândoi, și iată-ne instalați chiar în

față, deși biletele noastre... aproape sub imensul șuvoi care se prăvălea de la mare înălțime, în felul unei cascade, umplând sub ochii noștri uimiți arena îndiguită de jur împrejur cu o bordură lată și așternută toată cu mușama. Zgomotul și curentul stârnit de căderea apei, mirosul ei, boarea care ne stropea fața și mâinile, totul era minunat de înfricoșător... În asemenea decoruri se înscenau pe-atunci unele *intermezzo*-uri comice demne de fantezia și mimica unui Charlot, care nu cred să nu le fi cunoscut și să nu se fi inspirat din ele.

La circ se jucau pantomime după basmele fraților Grimm sau alte povești vestite – totul părea aieveya și părea fantastic... Unele scene de interior se petreceau într-un fel de nacelă puternic luminată, suspendată pe la jumătatea cupolei, în timp ce arena era cufundată în întuneric. Acolo sus, neasemuit de frumoasă, violet fardată și mpodobită cu diademă și alte giuvaeruri sclipitoare, regina își iscodea oglinda, care îi răspundea că *nu ea* este cea mai frumoasă femeie din regat. Atunci, mânia reginei se dezlănțuia furtună: împresurată de fulgere, nacela se cutremura, dispărând într-un nor pirotehnic de nepătruns și cu miros înțepător.

După pauză, decorul arenei înfățișa o pădure de brazi, brazi adevărați, care miroseau a brad, coborâți solemn și fără grabă pe sfori de undeva de sus, și umplând pe nesimțite spațiul; dintre ei răsăreau piticii care ascundeau dulcea copilă de mânia reginei. Cântau și își făceau de lucru prin pădure iar ea, încrezătoare, aducea fiecăruia o strachină cu lapte și o lingură disproporționat de mare, pe care ei o mânuiau în tact ca pe o unealtă de muncă. În pădure era neasemuit de frumos!

Noi, copiii de atunci, n-am fi acceptat un par vopsit în verde în locul pădurii de brad; nu ne-am fi înfiorat, nu ne-am fi bucurat, n-am fi fost fericiți...

Arhiva Margareta Sterian

Castelul de apă

60

Soția tatei și neamurile ei
N-am voie s-o mai văd pe bunica

C O N T E M P O R A R Y
L I T E R A T U R E P R E S S

<http://editura.mttlc.ro>
The University of Bucharest. 2018

Tata găzduia aproape fără întrerupere pe unele sau altele din cele opt surori ale nevesti-sii, purtându-le de grijă, de voie, de nevoie, iar până la urmă le-a și căpătuit, mai bine sau mai rău, cum s-a putut. Multe și sărace cum erau, roiau în jurul casei sale ca viespile la gura stupului, veșnic nemulțumite și-nveninate ca și-acestea. De la moartea părinților locuiseră cu fratele lor mai mare, devenit capul familiei, dar acesta își luase repede seama și plecase pentru totdeauna peste țări și mări, lăsându-le doar cu fotografia lui de flăcău tomnatic, rotofei și încrezut, cu mustață răsucită și păr ondulat. „Ehei, Petre”, oftau slăbănoagele, „cine mai e ca el!”, nevrând să țină seama că le părăsise.

Deși bogată prin căsătorie, soția tatălui meu muncea în gospodărie și prin curtea întinsă, ca un argat, strunind cu asprime servitorul, dar indulgentă și mieroasă cu bucătăreasa, care știa pentru cine se deșartă cămărilor și fierb fără-nctare cazanele cu rufe, ca la spălătorie. De necaz că nu avea copii și copleșită de griji pentru ai ei, devenea tot mai nervoasă, mai nestăpânită; îi pierise somnul și adesea izbucneau, între soți, în toiul nopții, certuri violente, în toiul cărora o auzeam azvârlind și numele meu, dar de obicei era vorba despre deprinderea ei de a-i sustrage tatei mereu mai mulți bani cu prilejul socotelilor la care îl ajuta – ajutor de care el nu se putea lipsi. Ajunsese maniacă în râvna ei de a da surorilor și nepoților tot ce apuca: îmi lua – ca să nu zic altfel – din buzunare batistele brodate, îmi tăiașe până și frumoșii nasturi de cilic de la paltonul nou de pluș pe care mi-l făcuse bunica; îmi dispărea lucrul manual pe care îl aduceam în vacanță să-l arăt tatei, lucru de obicei premiat la expoziția de „fine de an” a școlii.

Avară la ea acasă, unde își schimba pantoful când pe piciorul drept, când pe cel stâng, ca să nu se tocească prea repede, poza în cucoană mare în București sau la Sinaia, unde își purta cu fală elegantele pălării și toalete; era foarte frumoasă și poza o prindea, numai pielea feței și a gâtului întinate de arșiță și mâinile stricate de lucru o trădau. Scârbit de toate, tata prinsese gustul jocului de cărți și întârzia nopțile pe la club; uneori nu se-ntorcea acasă decât în zori, dar ea nu îndrăznea să-l dojenească, pentru că știa prea bine ce-l împinsese pe asemenea făgaș. Mai și răbdând câte unele, avea neapărată nevoie de o supapă, și când veneam acasă în vacanță, eu deveneam ținta uneltirilor ei.

Nu știu dacă în toată viața mea am stat de vorbă cu tata măcar zece minute în șir; dacă ne vedea îndreptându-ne unul către altul și vream să-i vorbesc, alerga de la

bucătărie sau din fundul curții și, cu fulgere în ochi și un zâmbet disprețuitor pe buze, se posta sfidătoare între noi. Îmi înghițeam vorba, și tata, neobișnit cu mine, nu mai încerca nici el să-mi vorbească. Odată l-am auzit plângând cu hohote, ca un copil, atât de amarnic mă ponegrise în ochii lui, chinuindu-l toată noaptea. Dimineața, după scandal, tribul cumnatelor dispărea în camerele sale ca șoarecii în găuri, ținând sfat și căinând-o pe cea mai mare, „un înger ca Iza”, *un ange qui vole*, îmi spuneam în gând, revoltată și nerăbdătoare să plec cât mai curând din infernul acela.

Când au admis să-mi plătească cei câțiva ani de internat – eu însămi alesesem școala, scrisesem la București după prospecte, stabilisem o dată, nu aveau decât să cumpănească avantajele și să scape de mine; rar s-a mai văzut copil atât de dornic de internat! – mi-au cerut în schimb să făgăduiesc solemn că, odată în București, nu voi mai da pe la bunica.

Soția tatălui meu nu-i putea ierta că la moartea mamei ceruse câteva lucruri pentru mine... De dat, i-au dat numai cărțile și rochiile, restul, totul era acolo, fiecare lucru la locul lui, așa cum le orânduisese fosta lor stăpână: dormitorul simplu de alamă și cuverturile brodate de ea, așternuturile cu dantele, port-servietul cu flori de mărgelă, periera cu două compartimente ornate cu fluturi, salonul de pluș roșu, pe fiecă spetează cu o dantelă împletită de ea, pianul ei, toate lucrurile de care te izbeai îi aparținuseră, nu știi ce ar mai fi vrut.

Nici nu concepeam să nu mai dau pe la bunica, dar soția tatălui meu și aranjase să merg de sâmbătă până luni la una dintre surorile ei, măritată în București, vizite pentru care au stabilit ca tata să-i dea o contribuție bănească pe un an înainte; acolo, la sora ei, am găsit o carte-poștală ilustrată, căzută prin crăpătura cutiei cuierului vechi, în carea ceasta era informată de urgență că săptămâna trecută am îndrăznit să merg cu tata în *dog-cart* la crâng spre a mă prezenta orașului ca fiind moștenitoarea... Mie puțin îmi păsa de asemenea lucruri dar, având o fetiță drăguță, tata nu putuse rezista tentației de a face o plimbare cu fata lui care, în rochie albă și pălărie florentină și cu bogatul păr castaniu revărsat pe umeri, conducea corect șareta, așa cum îi arătase el; m-ar fi învățat bucuros și călăria; uneori, când avea câte puțin timp așteptând să se gătească cucoanele de plimbare, îl scotea din grajd pe Bender, care și el avea o frumoasă culoare lucioasă castanie, și-mi arăta cum trebuie strunit, de parcă ar fi știut visul meu din copilărie cu călăreața de circ, dar n-am putut progresa – momentele acelea erau prea rare, au rămas palide amintiri, iar ura și batjocura galeriei de viespi mi-au frânt elanul – îmi amintesc cu acuitate nouă perechi de ochi răuvoitori

urmărindu-ne din geamlâc, de după perdele, rânjind la fiecare mișcare greșită ce făceam; tata n-a mai stăruit, și așa îndrăznise prea mult...

Mă zbătusem și reușisem să fiu trimisă în internat, ca să nu mai tot aud învinuirile lor, neînțelesele lor insinuări, însă tatei, om cu carte puțină, cred că-i impuneau aceste critici șoptite între ele pe franțuzește și aerele misterioase ce-și dădeau. Mă rodea condiția diabolică pe care mi-o puseseră: să n-o mai văd deloc pe bunica. Am respectat totuși, câteva luni, oribila învoială, și bunica n-a spus un cuvânt. Ce trebuie s-o fi costat! Știri de la ea n-aveam decât în felul acesta: miercurea după-amiază, fără abatere, venea o femeie cu o tortă de ciocolată pe care o lăsa în vorbitor, unde mă duceam s-o împart cu colegele mele cele mai apropiate, dar într-o dimineață de luni m-am sculat de pe la cinci, și fără să mai aștept cafeaua lor cu lapte, prea dulce, servită între pernele lor de puf neîndeajuns de aerisite, am plecat glonț la bunica.

Era palidă și trebăluia fără tragere de inimă, dar de cum m-a văzut s-a îmbujorat de emoție, iar când m-am atârnat de gâtul ei și am început să plâng, lacrimile pe care și le reținuse au început să șiroiască pe obrajii micuți și încrețiți, în timp ce șoptea: „Ai venit, puiul mamei? Ai venit!” „Și nici nu mă mai duc acolo, rămân duminicile la școală, vii și dumneata și cerem voie să ne plimbăm împreună un ceas.”. Așa am și făcut și nimeni n-a fost în stare să mă împiedice. Nu mă puteau elimina din școală pentru că bunica mea venea să mă vadă și să mă ia la plimbare. Cum și-au putut închipui că putea fi altfel? Primisem învoiala de bună-credință, fără să înțeleg întreaga ei josnicie. Primisem pentru că eram un copil bun și-mi jurasem ca tata să nu mai plângă niciodată din pricina mea. Pe de altă parte, bunica însăși mă trimisese în vacanță la el, simțind poate că-i slăbesc puterile și temându-se să nu rămân singură în viață, dar era prea târziu ca să mă pot obișnui într-altă parte, și încă unde? Printre cine? Pe-atunci n-aveam decât doisprezece, treisprezece ani, dar nimeni n-a înțeles că nu te poți juca la nesfârșit de-a minge cu sufletul unui copil. Serile, vara, când masa se lua în grădină și-apoi se stingea felinarul ca să nu atragă țânțari, nu eram cu ochii decât la stele, gândindu-mă intens că aceleași stele le vede și bunica, dar, desigur, ea n-avea timp decât să lucreze, cu ochelarii care lunecau neîncetat spre vârful nasului ei prea mic; slăbise, cred că era și bolnavă dar nu spunea nimic, devenise încă și mai tăcută...

În despărțitura mea din dormitorul internatului ascultam prin fereastra întredeschisă zgomotele marelui oraș, unde nu exista loc destul pentru noi amândouă, și mă-ntrebam dacă bunica s-o fi culcat și ea, dacă mai lucrează încă, dacă lacrimile

Arhiva Margareta Sterian

Castelul de apă

64

nu-i tulbură vederea, dacă... până adormeam.

C O N T E M P O R A R Y
L I T E R A T U R E P R E S S

<http://editura.mttlc.ro>
The University of Bucharest. 2018

Tinereti

Iubiri

Năruiri

Marele călător*

Xenia vorbește „americanește” cu inginerii

C O N T E M P O R A R Y
L I T E R A T U R E P R E S S

<http://editura.mttlc.ro>

The University of Bucharest. 2018

Zilele de vacanță în pasajul Vren, în provincie, la verii mamei, unde pe vremea copilăriei mi se părea situată incinta paradisului, erau pentru mine unicul prilej pentru a petrece câteva zile într-un grup de tineri, fete și băieți. Nici vorbă n-ar fi putut fi să invit vreo colegă de la școală acasă la bunica; prea era cadrul trist și sărman. Venită din scunda și întunecoasa noastră locuință, la verii mamei totul mi se părea monumental, nimbant de ireală strălucire.

Lucrurile se petreceau cam așa: eram invitată, de obicei, printr-o telegramă, atunci când în pasajul Vren se pune la cale vreo reuniune sărbătorească a tineretului. Bunica mă conducea la Gara de Nord, punându-mi în mână biletul de tren, pe care eu, întrecând recomandările ei, îl strângeam convulsiv ca să nu-l pierd, nedescleștând pumnul decât la venirea controlorului. N-aveam voie să vorbesc cu nimeni, sau să stau la fereastră și să mă murdăresc de funingine. Numele celor șase stații prin care treceam le știam pe dinafară, însă din cauza emoției le încurcam întotdeauna ordinea... Aproape de destinație, îmi luam pachetul și mă postam în dreptul ușii vagonului, de unde verii mamei, care mă așteptau la tren, mă coborau pe brațe începând să mă sărute care mai de care mai cu foc. Apoi ne imbarcam cu toții într-una din acele trăsură cu un singur cal, pe-atunci decor al oricărei piețe de gară de provincie, și porneam spre pasajul Vren, unde „cei mari” ne așteptau cu masa întinsă oricare ar fi fost ora, pentru că, dragă Doamne, veneam de la drum (cincizeci și cinci de minute de tren). Am refăcut de curând drumul acesta. Obişnuit, nu mai privesc pe fereastră ca să nu-mi reîntâlnesc biete amintiri, însă nu știu de ce, poate pentru că de data asta destinația mea era chiar acel oraș al amintirilor mele și vrând poate să mă-ncredințez că le-am uitat și că nici nu merită să mi le amintesc, mă așteptau cu aceleași indestructibile imagini. Deasupra micii insule de verdeață tot mai zburau corbii lacomi:

Corbii

*Gloria de-a pluti nu vă este de-ajuns?
Fructul unei înguste fâșii de verde sclipitor,
fructul unei veri lungi și arzătoare,
pe-acela l-ați ales spre a-l nimici.*

CONTEMPORARY
LITERATURE PRESS

<http://editura.mttlc.ro>
The University of Bucharest. 2018

Vâlcea

*Îmi amintesc această depresiune ușoară,
Îmi amintesc această mlaștină întunecată,
miracol al copilăriei mele,
din care, ca și acum – ca și-atunci când nu
voi mai fi –
ierburi unduitoare își vor înălța capul.*

Râul

*Râul nu mi se părea redutabil datorită
ecoului trenului pe pod,
datorită povârnișului înalt pe care alergam,
pe când el zăcea jos în prăpastie, ca un șarpe
adormit.*

Vaci și paznica

*Vaci albe urmându-și cu blândețe paznicele
– câte vaci, atâtea fete tinere și voinice.
Multă răbdare aveau unele cu altele
și, din fuga trenului, cât de bine păreau a
se-nțelege
în această zi fierbinte de sărbătoare...*

Livada

*Livada, geometrie fugară, defilează
cu șirurile ei de peri ce poartă mai multe
fructe de aur decât frunze de-aramă;
sub copaci, matroanele-gâște, numai penaj
învălmășit de vânt,
s-au așezat ca doamnele – patronese în stranele
unei catedrale cu vitralii galbene și verzi.*

Mătușa Neta cu bărbatul și numeroșii lor copii ocupau două apartamente pe un același palier, la etajul unei clădiri noi, care pe-atunci mi se părea superbă; într-unul din ele îngrămădiseră toate mobilele uzate, însă practice, pe care le aveau, tot ce

nu era frumos și fusese condamnat să se consume fără glorie și fără regrete, pe când celălalt apartament, salon, imitație de Louis XV, agrementat de mari oglinzi „venețiene”, agățate cu înclinație care răsfrângeau la infinit încăperea, cu perdele de moar *vert-nil*, palmieri artificiali și o pianină numai bronzuri și lumânări montate cu electricitate; covorul, plușat, era *bleu-nuit*, tot lucruri de serie, dar care îți scoteau ochii cu falsa lor eleganță. Era și un dormitor, nu mai știu ce stil voia să fie, dar când pătrundeai înăuntru parcă te aflai în vreun cabinet de la Westminster: vertical și măreț, de culoare închisă, sculptat din belșug, patul așternut cu o cuvertură grea de pluș *grenat*, doar armoariile îi mai lipseau. În schimb, sufrageria era simplă și agreabilă, cu largă vedere înspre niște terenuri înverzite, vaste întinderi care se pierdeau într-o îndepărtată, nelămurită perspectivă. Privind de acolo de sus de la fereastră, îți puteai închipui că vezi un crâng sau că la orizont sclipește marea, orice ai fi vrut să crezi, iar, părăsind priveliștea, puteai alege să citești în liniște ceva frumos, în timp ce tăcerea de pe la zece, unsprezece dimineața, când toată lumea era plecată de-acasă, se așternea în preajma ta ca un covor moale cu iz de lână curată.

Mai târziu, înapoindu-se din oraș sau de la școală, irupeau băieții și veneau fetele una câte una, din magazinul de la parter, să aștearnă masa, să dea telefoane furtive sau să-și refacă complicata pieptănătură de pe-atunci. Fiecare îmi arunca un zâmbet, și numele meu, scandat și cântat, căpăta numeroase variante și sonorități; mă știau cea mai tânără și mai vitregită de soartă din neamul lor și simțeau îndemnul de a mă răsfăța.

Își aminteau cu toții de mama, adusă în ceasul al unsprezecelea, sub oxigen, din Orașul-unde-voise-să-moară, fusese urcată într-un fotoliu până sus la ei, unde cineva din consiliul medicilor, care o aștepta acolo, șoptise pe franțuzește că nu-i mai dă decât câteva ceasuri de trăit; cum ea auzise și, cu o ultimă efortare, se ridicase și, agățându-se de gâtul mătușii Neta, o întrebuse, îngrozită, dacă e adevărat că va muri chiar atunci și ce va fi cu fetița ei și cum, după o oră, chiar murise. Mătușa mamei m-a alăptat alături de propriul ei băiețel nou-născut, viitorul medicinist, secerat în primul război mondial, un frate drag pe care îl voi regreta toată viața.

Mătușa Neta, sora bunicii, era proprietara unui splendid magazin de mode, iar fiicele ei, după sumare studii de pension, deveniseră, una după alta, ajutoarele ei. Avea un soț, un personaj „romantic”, în felul său, mai ales prin acea latură care-l îndepărta de ideea de muncă susținută. În casă, spre a atrage atenția asupra-și, se manifesta mai ales cu strigăte și reproșuri; în realitate, însă, cred că era cam

dezinteresat de cele ce se petreceau în juru-i și dornic numai de liniște și confort. „Un trântor, Jamson ăsta al Netei!”, ofta bunica, deși îi era drag, legea înrudirii, hazul și nesinchiseala lui impunându-i simpatie. El și Neta se înțelegeau, totuși, foarte bine; se luaseră din dragoste când fuseseră aproape niște copii. Din când în când, stăpânul casei era cuprins de tresăriri orgolioase de cap de familie; în asemenea momente regreta că nu-i el acela care să le poarte de grijă tuturor. Vrând să le pregătească măcar un viitor strălucit, pune la cale călătorii de sondaj pe la rudele din Bulgaria și, după ce le vizita, fără vreun rezultat, se mai liniștea pentru un timp. Odată a plecat chiar până în America, la un frate care-i promisese în scrisori că le va face tuturor o soartă de invidiat, și să vină să pună ei împreună totul la cale, cum e mai bine. Jamson a luat cu el și una dintre frumoasele lui fiice și duși au fost. Însoțindu-i la tren, noi toți le-am omagiat cu lacrimi temeritatea. S-au plimbat până au ostenit de tot și li s-a făcut dor de casă, apoi au părăsit bucuroși America, lăsând totul baltă. S-au întors indignați că acolo pernele erau umplute cu aer și nu cu fulgi din aceia albi și fini de gâscă, în felul celor de-acasă. Mulțumit de sine, Jamson se sprijinea pe perne, fumând havane și crezând că astfel se alesese cu tot ce America avea mai bun. Fiică-sa, de asemenea, era mulțumită că se înapoiase în pasajul Vren, unde o așteptau curtezani. Această fată de șaptesprezece ani învățase să vorbească „americănește” la perfecție în numai câteva luni. „Ca să-i fac praf pe inginerii de la petrol”, spunea aceeași întreprinzătoare, Xenia, care mă răpise de la tata.

Era un adevărat noroc că doamnele din oraș, magnetic atrase de elegantul salon de mode, lăsau acolo bani mulți și grei pentru niște zorzoane inutile, care mai mult le slujeau, dar ale căror căptușeli de mătase cu inscripții: *modèle* și *maison*, urmate de adrese pariziene imprimate cu aur – reclame confecționate de un tipograf „de artă” din București – le fascinau. Astfel, bani mulți rostogoleau spre harnicul, îndemânaticul stup.

Verișoarele mamei erau adevărate frumuseți, și pe lângă frumusețe mai posedau și arta aleasă a împodobirii. Aveau sumedenie de admiratori, dar severul lor tată, neavând altă ocupație, se îndeletnicea cu strășnicie să-i țină la distanță. Ce să mai spun? Era acolo ca-ntr-o comedie de Goldoni: unii fugeau pe o ușă, altele se arătau la balcon; cădeau batiste îndantelate care ascundeau bilețele și soseau flori care erau descoperite și... aruncate la gunoi; se iscau furtuni într-un pahar cu apăși izburneau lacrimi care se transformau în hohote de râs, și toate acestea se petreceau deasupra unui teren pe care încolțea o lentă tragedie.

Un tânăr care o însoțea uneori pe maică-sa la salonul de mode, se îndrăgostise nebunește de una din fete, aceea pe care noi o numeam Butterfly, iar ea, fără să cunoască de la început situația lui familială și socială, pe-atunci severe piedici în calea unirii unui cuplu din medii diferite, îl iubea la rându-i, cu pasiune. Tânărul era primit în casă și îndrăgit de toată lumea; el însuși se considera logodnicul fetei și nu mai așteptau decât consimțământul familiei lui spre a se căsători. Acest consimțământ, îndelung amânat sub cele mai plauzibile pretexte: voiajuri urgente, doliuri în familie, greutăți serioase în afaceri, n-a venit niciodată nici chiar după moartea mamei tânărului, cea care se opusese cel mai dârz „mezalianței”.

Rochia de mireasă și vălul, aduse de mult de la Paris într-o cutie lungă de carton argintat, erau ținute ascunse ca un cadavru intrat în descompunere; nici nu mai îndrăzneau să le privească. Tânăra fată, o fire voluntară și pasionată, în ciuda aspectului ei gingaș, era aproape nebună de durere. Prin oraș circulau tot felul de vorbe de compătimire sau veștejire a ușurinței ei. Acasă, era tratată cu înțelegere și cu cel mai duios menajament, dar firea i se schimbase; când îi vorbeai, răspundea scurt și răstit sau nu răspundea deloc. Nu înțelegea cum fusese în stare cel căruia i se dăruise, care o iubise nebunește și pe care îl adora, s-o părăsească. Nu în-țe-le-gea! Oricum, și fără voia ei, îl va păstra în inimă și în moarte.

Viața ei, așa cum se frânsese și cum a durat optzeci de ani, a fost mai rea decât moartea. Din voia împrejurărilor, a fost tot la remorca altora, creându-și ea însăși noi și noi răspunderi față de familie. În epoca aceea, frații ei își luaseră bacalaureatul; cel mai mare și plecase la Paris, la studii, iar celălalt trebuia să-l urmeze la scurt interval. În țară circulau insistent zvonuri de război. Mezinul fusese concentrat și, nemaiputând pleca în străinătate, își continua medicina pe care de vreun an o începuse în București. Era foarte alarmat: din concentrare mi-a trimis câteva rânduri: „Scumpă verișoară, după cum vezi, eu nu mai pot pleca. Viața mea se decide împotriva voinței mele și știu că acest lucru îmi va fi fatal.” Temerile i s-au adeverit...

După război am fost în Moldova, într-un orașel unde murise în chinuri la numai douăzeci de ani, după ce condusese acolo, ca singur medicinist, timp de opt luni un spital de exantematici. Nu se ferea de nicio primejdie; când nu avea ajutoare, căra singur bolnavii și morții în spinare, dar, la rându-i, a murit, fără îngrijire, într-un târg uitat de oameni și de Dumnezeu. Dragostea lui cinstită pentru o colegă a făcut să fie ținut izolat în serviciul acela mai multă vreme decât a putut rezista. Se vorbea că o doamnă din protipendadă se-mpătimise de chipeșul și merituosul tânăr ofițer, dar el,

îndrăgostit de colega lui, rămăsese indiferent la avansurile și dorințele doamnei, care, din răzbunare, uneltise să fie trimis în acel ungher izolat și infectat de boală, unde să fie despărțit de iubita lui.

Fetele din pasajul Vren s-au măritat una după alta, luând-o înaintea celei care ieșise din rând și nu mai aștepta nimic de la viață; lucrurile se lămuriseră demult: fostul ei iubit se căsătorise cu o femeie divorțată, care mai avea și doi copii, aceeași misterioasă femeie care îl însoțise în frecvențele lui „călătorii de afaceri” în străinătate.

Un surâs stereotip dădea acum figurii asiatice, cu ochii bridăți și ten palid, a lui Butterfly, un aer din ce în ce mai accentuat de mască. Se îmbrăca tot atât de îngrijit și elegant ca mai înainte, se purta cu calm și distincție, de parcă ar fi fost într-adevăr tânăra doamnă cea mai de văză din oraș, așa cum lucrurile s-ar fi petrecut în realitate dacă s-ar fi căsătorit cu tânărul financiar de neam mare, educat în străinătate, distins ca un lord, dar cât de nesocotit...

Apoi a împletit cu mâna ei ghirlande de flori ce-aveau să-mpodobească sala banchetului de nuntă al surorii ei mai mici. Acestea se petreceau parcă în preajma războiului, când familia nu se împrăștiase încă. Nunta aceea a fost ca-n povești sau ca la teatru, și chiar a avut loc într-o adevărată sală de teatru, pe care administrația pasajului Vren o pusese, din simpatie și stimă, gratuit, la dispoziția familiei. Electricianul teatrului compusese din mici becuri colorate inițialele înlănțuite ale mirilor, punctând astfel și ghirlandele de flori ce se arcuiau peste sală de la o lojă la cea de peste drum, ca un cort din povești. Bufetul imens și colorat, instalat pe scenă, era așa cum sunt înfățișate în filme festive ospețe seniorale.

Pe scara de onoare a teatrului, așternută cu covor roșu de pluș, urcau mereu alți și alți musafiri, nu numai invitați, ci și oameni străini veniți să admire nunta întâii căsătorite dintre „frumoasele din pasajul Vren”. Cu vreo jumătate de secol în urmă – și mai ales în provincie – oamenii participau bucuroși la evenimentele din viața semenilor lor.

Mireasa era o tânără subțirică, cu păr castaniu și ochi mari de căprioară, cu zâmbet sfios, adorabil – dintre nepoate, ea îi semăna cel mai mult bunicii mele – și purta un nume predestinat: Hester, cea care intercedează, împacă...

După scurt timp, trimis pe front, tânărul ei soț a fost ucis în război, iar ea s-a înapoiat la părinți cu un copil pe brațe. Auzeam mereu că e slăbită, că a plecat la Bușteni sau la Predeal, că nu prea mai are putere; uneori auzeam că-i merge mai bine, dar, până la urmă, n-a putut fi salvată. Pe-atunci, tuberculoza își făcea de cap.

Peste un timp, s-a căsătorit a treia fată — Butterfly era a doua născută —, un suflet vesel de copil, care atâta aștepta, ca să-și ia zborul, să nu mai fie sub tutela părinților și a surorilor. Era brună, zveltă și avea ochi verzi, mari cât frunza; era aceeași Xenia, eroina care mă furase de la tata, călătoarea care conversa „americănește ca pe apă” cu inginerii de la întreprinderile petrolifere din oraș.

Cum doreau să facă o fotografie de nuntă, au coborât scaune în fața intrării de la parter și ne-am grupat; eram și noi acolo, bunica și cu mine, eu în rochiță albă de mătase, cu părul castaniu revărsat pe umeri, în piept cu o cocardă de beteală de care eram foarte mândră, iar bunica în rochia ei de dantelă neagră garnisită cu șiruri de catifelute și confecționată o dată pentru toate ocaziile festive, unde, „refreșată”, apărea totdeauna ca și nouă. Pe când fotograful alerga de la unul la altul, dispărând și reapărând de sub negrul său cort, din casa de peste drum, infirmieri și polițiști au scos, într-o plapumă înroșită de sânge, cadavrul lui Ioniță, proprietarul restaurantului din pasajul Vren, îndatoritorul vecin care închiriasse pe mai nimic veselă și oameni de ajutor la nuntă. Fusese asasinat și jefuit în plină zi, încă nu se aflase de cine și nu cred să se mai fi aflat vreodată...

A fost ca un semn rău, ca o prevestire funestă, care s-a împlinit atunci când toți uitaseră de ea: amândouă fiicele mirilor de-atunci au fost sfârțecate de bombe la 4 aprilie. Pe una, soțul ei, un medic, trimis să-și facă datoria în alt sector, a descoperit-o spre seară la morga unui spital, în mijlocul unor copilași care avuseseră aceeași soartă ca și ea: părea o madonă de ceară înconjurată de îngeri. Despre cealaltă s-a aflat doar că se refugiase într-un adăpost care sărise în aer și nici urmă nu mai rămăsese din cei aflați în el.

Din tot cuibul acela primăvăratec nimic nu s-a ales. Întâi a murit unchiul Jameson, „exploratorul”, apoi mătușa Neta, neîntrecuta gospodină care, de sărbători, ne trimetea și nouă la București, într-o cutie de pălării mare cât roata carului, cum erau pe-atunci, cozonaci pufoși și ștrudele, pandișpan glazurat cu ciocolată colorată și cornulețe cu migdale. Parcă nu se mai văd asemenea bunătăți, făcute numai în casă, dar dichisite ca pentru o expoziție, însă nu din acelea care ar înfățișa turnul Colței sau vreun patinoar... De cum le despacheta, scotoceam după stafide, desfigurând cozonacii, dar bunica nu mă certa; era bucuroasă să mă vadă ciugulind cu poftă.

Din raiul mătușii Neta mai primeam și câte o rochiță de catifea bleu sau roz, cu buline negre, la fel cu ale păpușilor din vitrina magazinului — al căror stil de îmbrăcăminte era copiat după cel parizian, dar pe măsura mea.

Când mă făcusem mai mare, mă iubeau și pentru că știam să cânt ultimele noutăți din capitală: *Parlez-moi d'amour* sau *Les cloches sonnent pour vous et pour moi*; printre ele și acel: „*Dis-moi oui, dis-moi non, dis-moi si tu m'aimes, dis-moi oui, dis moi non, dis-moi oui ou non... Si c'est oui, c'est l'esperance, si c'est non, c'est la souffrance... dis-moi oui, dis-moi non, dis-moi oui ou non...*” un *badinage* care răscolea prin tonul său categoric cu implicație de consimțită renunțare.

„*C'est oui pour toi*”, strigau băieții, bătând din plame și reluând refrenul în cor... iar fetele, încântate și ele, zâmbeau cu bunătate... Pe urmă, poate, plecam cu toții la plimbare...

Pe părul meu acaju, pieptănat cu breton, purtam un tricorn negru de catifea, cadoul lui Butterfly. După câteva ceasuri – gata – și primeau fetele câte un telefon: „Cine este adorabila creatură zărită pe bulevardul gării, plimbându-se cu frații dumneavoastră și o ceată întreagă de tineri... noi n-o cunoaștem, e de-aici sau din București?” Și „dacă nu-i poate face și dumneaei o pălărioară la fel ca aceea pe care o purta dânsa?”

De ce era pe-atunci totul atât de îmbietor și nu așteptam decât să treacă ora siestei celor mari, ca să ne dezlănțuim râsul în cascade, să ne chemăm unii pe alții și s-o pornim în grup vesel la plimbare? Din ce izbucnea gluma, din ce ne-nfricoșam, ne sfidam, sau ne cădeam în brațe cu delicii? De ce așteptam să treacă mai repede noaptea și să ne revedem a doua zi? Să ne revedem a doua zi? Și la ce oră? Să așteptăm până la trei părea acceptabil, dar până la cinci, o tragedie. Contrar lui Romeo și Julietei, noi ne rugam nopții să se sfârșească... Încă nu eram nici unul Romeo și Julieta...

Arhiva Margareta Sterian

Castelul de apă

74

Sub ocupația germană

Căsătoriile

O vilă ciudată

Bunica la Paris, cu noi

CONTEMPORARY
LITERATURE PRESS

<http://editura.mttlc.ro>

The University of Bucharest. 2018

Când a izbucnit războiul, eram la tatăl meu într-un oraș din apropierea liniei care despărțea teritoriul ocupat de nemți de acela liber, unde armatele noastre, localnicii și refugiații, trăiau laolaltă, împărțind spaimele, lipsurile și speranțele, câte mai licăreau într-un viitor nelămurit.

N-am să uit niciodată cum au intrat nemții în oraș pe vreme mohorâtă de toamnă târzie, după săptămâni de ploi abundente: niște arătări modelate în noroiul care îi acoperea din creștet până-n tălpi, una cu caii lor, plăsmuiri informe din același lut cleios – zbatându-se să-nainteze – fără răgaz.

Cel dintâi soldat care s-a ivit în goana calului pe ulița noastră a fost un dragon, purtând un coif înalt de metal cu vulturi deasupra și o lance cu vârf ascuțit pe care o ținea subsuoară perfect orizontal; avea ceva de urgie și legendă –, unul singur, azvârlindu-se înainte ca în moarte – spre a-ncerca poate reacția populației sau cu vreo altă misiune, implicând același risc de a primi întâiul glonte pornit cine știe de unde...

După ce ecoul tropotelor calului s-a stins, o vreme n-a mai trecut nimeni și s-a lăsat o tăcere deasă ca negura, din care apoi au prins a se desluși fantasticele arătări precedate de eclerorul acela de apocalips.

A doua zi, când ocupația devenise fapt împlinit, l-am văzut pe tata, straniu îmbătrânit peste noapte, plângând cu desperare.

Grupuri, grupuri au început soldații să intre în curtea noastră și să pătrundă în casă, unde, în căutare de hrană, desfăceau cu vârful baionetei încuietorile dulapurilor; au luat tot ce au găsit și au mai plecat fiecare și cu câte o găscă vie sub braț; din pivniță, păsările îi atrăseseră cu măcăiul lor. De vin n-au avut parte; tata – care truseseră la el – îl ascunsese bine.

După vreun an, în care timp, de bine, de rău, lucrurile se clarificaseră, au început să circule zvonuri întemeiate de armistițiu. L-am rugat pe tata să intervină pe unde știe să-mi aprobe plecarea la București, cu toate că aflatam că e mai rău acolo, că erau lipsuri grozave și bătuiău molime.

În București, sumedenie de oameni circulau cu batista la gură, iar înmormântările se țineau lanț –, o procesiune sinistră, înglobată statornic dezolantului aspect al întinsului oraș.

Pe bunica am revăzut-o, în sfârșit, dar curând m-am îmbolnăvit de febră tifoidă, care bătuiă; ea a crezut că se împlinește nu știu ce blestem care nu îngăduia să-i trăiască copiii, că nu mai aveam să scap; nici doctorii de la spital nu-i mai dădeau

speranțe. Mă și izolaseră într-o cameră pentru muribunzi, împreună cu încă o bolnavă, care peste noapte a și murit. Acolo am zăcut într-un fel de comă, înfășurată în cearceafuri ude și cu sora la căpătâi, zile și nopți de-a rândul, dar tot m-am întors la viață, deși încă multă vreme am vegetat doar, ca-ntr-un fel de transă: dacă așipeam, știam cine se va ivi la deșteptare, știam tot ce avea să spună, chiar dacă ar fi fost altcineva pe care nu îl cunoșteam, nu-l așteptam. Astfel, am știut exact, dinainte, ziua în care va veni tata, deși nu se anunțase – era complicat pe-atunci –, am știut ce haine avea să poarte, și chiar așa, înveșmântat în negru și pregătit pentru orice, a venit, însă acasă la el „marile speranțe” au fost înșelate și de astă dată. Dar ce se alesese din mine? Nu mai auzeam tot ce mi se spunea, nu mă puteam ridica fără ajutor, iar frumosul meu păr castaniu îl adunau de pe pernă de câteva ori pe zi, șuvițe, șuvițe. Când să părăsesc spitalul unde zăcusem vreo două luni, nici n-am avut încotro să mă-ndrept. Bunica însăși locuia acum la alții, iar în viesparul din casa tatei nu m-aș mai fi întors; cât zăcusem, ea își petrecuse o parte din nopți pe o bancă din grădina spitalului; în zori, când afla că am trecut noaptea, alerga la piață să cumpere flori pe care mi le trimitea cu vreo femeie de serviciu, ca să deschid ochii asupra lor, apoi dădea fuga la biserică să facă pomeni, să se cufunde în rugăciuni; acestea au fost dintotdeauna refugiul ei.

Tata îmi lăsase o parte din banii pe care îi adunase pentru înmormântare; cu ei m-am putut interna într-un sanatoriu de la Șosea, unde mi-am petrecut convalescența în liniște, la aer curat. Medicii și surorile îmi dădeau flori, îmi aduceau cărți și mă ajutau să fac mici plimbări în jurul sanatoriului. Astfel a trebuit să-mi adăpostesc tinerețea, pe unde s-a nimerit: internat, sanatoriu, oriunde problema locuinței putea fi măcar amânată. Hrana mă preocupa foarte puțin, mă mulțumeam cu orice, și cel mai bine era atunci când nu mă chema nimeni la masă, ci mă lăsa să-mbuc doar câte ceva ușor când mă răzbea foamea.

Mai era ceva în țesătură: înainte de război mă logodisem, oarecum în tăcere, cu un prieten al verilor mamei, unul din grupul acela vesel din pasajul Vren. Fusesse acum demobilizat, dar mai întârzia în Moldova, deși cei mai mulți se întorseseră. Ai lui au insistat să mă ia de la sanatoriu la ei, în provincie – nu știam prea bine unde mă duc și când îmi vor face semn să plec... i-am urmat, totuși, acolo, unde după câțiva vreme a apărut și logodnicul meu. Până atunci familia lui stăruise întruna să mă ducă la gară, unde soseau zilnic convoaie de demobilizați, dar cum eram slăbită de boală, nu mă puteam duce. Doar în dimineața când avea într-adevăr să vină am avut o presimțire

și m-am grăbit să alerg; când a dat cu ochii de mine, logodnicul meu aproape că nici nu m-a recunoscut. De altfel, și el se schimbase, devenise mai chipeș, iar uniformă îi stătea bine. Părea oarecum nemulțumit să mă regăsească chiar la venire, poate că ar fi vrut să se mai gândească, poate să mai amâne nunta, poate chiar s-o strice, dar prea erau toți pregătiți pentru ea, iar în ce mă privea, ca întotdeauna, nu aveam de ales.

După aceea, a venit și tata, îmbrăcat cu hainele negre pe care le purtase pentru ratata mea înmormântare; a adus cu el bani mulți, pentru că se hotărâse să-și înzestreze fata după starea lui. Venise numai singur, se înțelege, și se simțea cam stingherit, dar eu îl priveam cu drag pe sub gene și ceilalți îi dădeau toată cinstea cuvenită, iar când m-a văzut mireasă a prins a zâmbi, cred că-i păream drăguță. Bunica, sfioasă, a stat și ea ca un musafir oarecare, neîndrăznind, de asemenea, să se încreadă pe deplin în noua fericire... poate că auzise ea ceva și prinsese îndoieli...

Cu banii tatei, familia a închiriat pentru noi o casă prea mare; asemenea haos nu mai văzusem. În fața „vilei”, un parter abia terminat se așternea, despărțind-o de stradă, o curte pustie cam de vreo mie de metri pătrați, toată numai bolovani și mărăcini care, după ploaie, creșteau amenințători. În spatele casei era o groapă adâncă, mare cât toată curtea, o ghețarie dezafectată din care se ridicau pomi înșelători cu miros greu și iritant, iar de jur împrejur erau locuri virane, bântuite iarna de viscol, împânzite vara de nori de praf. Astfel înconjurată, mă simțeam în nesiguranță, ca pe o banchiză.

Bunica își închiriasse o odăiță prin apropiere, nu voia să se creadă că obligă pe cineva s-o întrețină sau măcar s-o găzduiască, dar venea zilnic să rostuiască una sau alta în gospodăria mea, care cam șchiopăta.

În locul mărăcinilor din fața casei înfloreau acum, datorită ei, flori de piatră în toate culorile curcubeului, încât curtea părea așternută cu un covor sclipitor. Tot ea a adus trandafiri înalți pe care i-a zidit în fața ferestrelor ca o perdea de frumusețe și parfum și i-a împodobit cu globuri colorate. Frumos creșteau trandafirii noștri, dar ea și cu mine n-am avut niciodată parte de ceva: într-o noapte ni i-au furat hoții; i-au smuls din rădăcini cu pământ cu tot... Dimineața, când am deschis fereastra, nu mi-am crezut ochilor, văzând în locul lor gropile negre căscate, pierită lumina florilor.

Deși pe dinafară avea un aspect oarecum plăcut, casa aproape că nu era de locuit: nici una din camere nu era uscată sau ferită de curent. O hrubă prost împărțită și lipsită de orice confort; loc de baie avea, dar n-avea cadă și, mai ales, lipsea apa, care încă nu fusese trasă înăuntru; cele două chiuvete ale casei erau înfundate cu moloz.

Apa de spălat și pentru bucătărie se aducea din curte, în căni grele. De vreo schimbare nu se vorbea. Iarna te paraliza frigul, vara arșița. Țin minte că tata mi-a trimis un vagon întreg de lemne, dar tot nu ne-am încălzit de-a binelea o iarnă, nici măcar în bucătărie. Vântul urla, făcându-și zgomotos de cap prin fosta ghețarie, târând casa în vârtejul său; în pridvorul lateral, zăpada se așternea în valuri, acoperind pardoseala și ferestrele. Nu era o gospodărie pentru o femeie de nouăsprezece ani, care abia scăpase de la moarte. De ajutor, aveam o fată cam de aceeași vârstă cu mine, pe care nu știam cum s-o mai dezmoștesc când înțepenea de frig și oboseală. Rareori mă amăgeam citind sau brodând, în realitate lăsam zilele să lunece peste mine ca valuri de apă tulbure.

Tânărul meu soț, care din străinătate, de la studii, îmi scrisese incredibile scrisori, unele chiar de o sută de pagini, scrisori pe care nu le înțelegeam prea bine, deși nu din vina lui, și pe care le citeam pe furiș și pe sărite, devenise un bărbat atrăgător căruia toate doamnele și semidoamnele din oraș îi făceau semn, așa că lipsea deseori de-acasă, iar de ieșit împreună, ieșeam foarte rar, duminicile la familia lui și câteodată la un concert, când venea Enescu sau vreo altă celebritate în oraș; atunci mă îmbrăcam cu rochiile mele nostime și cam excentrice, reușind să arunc praf în ochi celor care nu cunoșteau searbăda noastră căsnicie. Doamnele din familia lui mă luau în focul a trei lornete și mă-ntorceau pe toate fețele, ca apoi să declare contrariate că modelul ce purtam nu li se potrivește. „Parcă mie îmi vine bine așa ceva?“, spuneau cu ciudă. Totuși, așteptau să vadă ce port eu și abia pe urmă îndrăzneau să bage foarfeca în materialele scumpe pe care și le cumpărau.

Deși nu prea lăsam să se vadă, nu eram niciodată îndeajuns de odihnită, din cauza casei aceleia mari și lipsite de orice confort, unde nu mai știam ce să fac și ce să las mai întâi, neputând termina vreodată treaba, iar oboseala mă făcea iritabilă, pusă pe ceartă.

În timp ce eu mă istoveam acolo, lumea adevărată își urma coloratul ei destin: tineretul de o seamă cu mine venea, pleca, avea prieteni, se bucura de aer, de soare, de vorbe alese, făcea proiecte și le realiza. Eu nu, deși atâtea îmi treceau prin minte, imagini înaripate care se aglomerau, se suprapuneau și se pulverizau nimicite de însăși năvala lor...

Când aveam vreun drum în oraș, alergam la bunica; cămăruța ei era în fundul unei curți, deasupra unui soi de anexe ale clădirii principale, și avea un balconaș, sufrageria păsărelelor, cum spunea ea. Veneau în stoluri să-și ia hrana pe care ea le-o

pregătea în fiecare zi încă de la deșteptare; mă poftea în balcon pe un scăunel, să stau și eu să le privesc zburdând, în timp ce ea îmi pregătea vreo gustare. Totdeauna avea ceva bun pus deoparte, în speranța posibilei mele vizite.

Își găsisese bunicuța mea o ocupație care îi înlesnea să nu aibă nevoie de nimeni: de mine, care de altfel nici nu prea aveam bani pe mână, nici de sora ei care locuia în același oraș, fostă proprietară de dinaintea războiului a prosperului salon de mode, acum bolnavă și-ndoliată.

Bunica lucra plăpumioare pentru sugari, în desene scornite de fantezia ei, iar cei care îi dădeau de lucru erau foarte mulțumiți. Totuși, oricât ar fi fost modelul de frumos, dacă avea mai puține rânduri îi scădeau câțiva gologani din prețul stabilit, care și așa era de nimic.

În colțul ei atmosfera era mult mai respirabilă decât în „vila” mea. Când îi deschideam ușa, devenea toată numai un zâmbet și mă ruga cu vocea ei duioasă să nu plec prea curând și să nu refuz tratația pregătită. După vechea noastră deprindere, la plecare îmi strecura în geantă vreo fâșioară de mătase atrăgător colorată, căzută la îndreptatul materialului de plăpumioare.

După multe umilințe îndurate m-am despărțit de soțul meu și, scăpând din haosul acela, s-a găsit altcineva, ispitit și acela să jongleze cu o viață omenească, cum s-a dovedit mai târziu, și m-am recăsătorit. Ne-am stabilit în București și am luat-o pe bunica la noi. Pentru prea scurtă vreme a avut și ea parte de liniște și de oarecare mulțumire, dar pe-atunci era deja uzată de boală, de muncă și de spaime, iar încrederea într-o soartă mai bună și-o pierduse de mult. Ne-a mai fost dat să locuim împreună și la Paris, unde noi studiam iar ea vedea de mica noastră gospodărie și de miniaturalul nostru *griffon*. Ca pretutindeni, bunica și-a câștigat curând stima și simpatia tuturor. Pe ultima pagină a cărții ei de rugăciuni își nota numele prietenilor noștri, tineri studenți care veneau la ea să se sfătuiască, să bea un ceai cald sau o cafea, în drojdia căreia o rugau să le deslușească izbânzile sau neizbânzile lor la studii și în dragoste, și monumentele pe care le vizitaseră împreună. Pleca singură prin marele oraș, ajungând să cunoască bine liniile de transport, doar în metro am rugat-o să nu se vâre, de teamă să nu se rătăcească prin acele subterane care și acum îmi sunt nesuferite. Franțuzește nu citea, dar limba începuse s-o rupă, cu sfială, de parcă faptul de-a prinde repede o limbă străină ar fi fost o necuvenită îndrăzneală din partea ei.

Pleca, din când în când, să-și viziteze nepotul de soră, ajuns mare avocat la Paris; poposea la Luxembourg, nemaisăturându-se de frumusețea vegetației și

măreția reginelor Franței, ale căror statui împodobesc grădinile. Îi plăcea să țeară povești și să le dea viață, iar dacă ar fi știut de care capăt să apuce problema, ar fi intrigat să mă vadă și pe mine regină. Așa era bunica mea: trăia pe pământ și era de folos tuturor, dar când era vorba de mine ar fi vrut să aibă aripi, să se înalțe cât mai sus.

Arhiva Margareta Sterian

Castelul de apă

81

Eram tineri, am iubit, ne-am împrăștiat

C O N T E M P O R A R Y
L I T E R A T U R E P R E S S

<http://editura.mttlc.ro>
The University of Bucharest. 2018

Făcusem parte la un moment dat dintr-un grup însuflețit de tineri care păreau cei mai dăruți din generația lor: tot ce nu era atât de frumos, atât de plin de grație ca și noi era, de la început, înlăturat. Trăiam zile de muncă uluitoare și de uluitoare bucurii, trăiam exaltarea de a fi împreună, de a fi tineri, scripitori, călăuziți de steaua norocului. Așa credeam pe atunci, însă unora li s-a întunecat mintea și și-au mizat cu ușurință tinerețea, viața...

În zile de sărbătoare, sarabanda noastră străbătea grădinile unei vaste proprietăți pe care o moștenise un cuplu dintre noi. Era acolo o casă veche, joasă, în mijlocul unei mari întinderi de flori și fructe, cu copaci seculari și tineri arbuști. Erau porumbei neastâmpărați și câini de treabă care te-ntâmpinau cu bucurie, și găini harnice care, luându-și avânt, săreau pe divane să-și depună oul pe marginea rochiilor noastre învoalate de vară, și pisici răsfățate care torceau *ariette*, sau pândeau păsărele care ciripeau nesinchisit sub streșini. Era și un mic teren de sport unde jucam volley, și boschete bogate, care adăposteau furtive sărutări cu parteneri, uneori schimbați...

Slavă Domnului că aceste clipe au existat, căci și așa, prea curând au pierit. Spunea Păunița mea care pe atunci se recomanda „servantă”: „Ce suntem noi de vină că domnii vor război?” Se gândea cu amărăciune la '916, la bărbatul ei care nu se mai întorsese și tremura acum pentru fecioru-său.

Într-una din cămăruțele atât de îmbietoare, împodobite cu ștergare vechi și ibrice de cositor, un tânăr blond ne cânta la pian, inventând melodii care să-i cuprindă visările și să ne atragă în sfera lor. Un alt tânăr, care a devenit unul dintre cei mai mari dirijori contemporani, nu pregeta să tapeze la pian ore în șir, ca noi să dansăm: parcă-l văd, adus de spate, mereu surzător... Slavă Domnului, că am avut parte unii de alții, pentru că tânărul blond a plecat în lume, unde e prețuit pentru personalitatea sa unică, dar prea suntem departe unii de alții, iar celuilalt, parcele i-au tăiat prea de timpuriu firul vieții... ne-am împrăștiat...

Ajungeam acolo devreme, înainte de amiază, strângându-ne din multe colțuri ale orașului, și cu toate că fiecare aducea câte ceva pentru masă, nesfârșitele resurse de bunăvoință ale gazdelor și bogăția grădinii lor de legume ne furnizau sumedenie de bunătăți, pe care tinere femeii cu dinți ca mărgăritarul le devorau cu plăcere, ajutându-i întru aceasta pe prietenii lor, tineri frumoși, plini de sănătate și merit, primii din generația lor în atâtea și atâtea ramuri. Unii, însă, au făcut greșeli fatale și s-au pierdut. Dumnezeu să-i ierte!

Pe tânărul blond, cel care improviza cu mult talent la pian, îl iubeau două femei din același grup: una avea păr blond, bogat și strălucitor care, aureolându-i chipul, o făcea să semene cu Pasărea Paradisului, cealaltă era o sportivă și părea închisă în ea însăși, nu strălucea. Nu-mi dau seama de ce a biruit aceasta din urmă; poate pentru că tânărul a vrut să înlăture din calea sa o prea mare exaltare...

Vinul limpede din ulcioare alerga zglobiu prin vinele noastre, apa rece de la cișmeaua din curte sclișea în paharele vechi și grele, „Pasărea Paradisului” cânta încet pentru ea însăși, emițând o notă tremurătoare, care părea desprinsă dintr-un fond surd de tragedie; amintind de ursitoarele care așteaptă prin unghere să-și ia partea lor la ceasul hotărât.

Purtate de vântul primăvărat, albinele rătăceau prin odaie laolaltă cu fluturii din grădină. Sub arșiță, în nemișcare, grădina exala arome încinse...

Spre seară, se înălța dintre tufișuri aceeași voce rănită a cântăreței, jelindu-și presimțita pierdere a dragostei, zdrobirea aprigei dorinți de fericire.

Tânărul cel blond se așeza la pian, inventa stihuri și melodii, parcă și el ar fi vrut să uite:

*„Zăpezile s-au topit,
Toată lumea a uitat
Ce a dorit,
Ce a pierdut...”*

și înțelegeam că a pierde întâia dragoste este pentru o femeie a-și pierde aureola, sau ca și cum și-ar îngropa întâiul născut: o suferință pustietoare, nimicirea pentru vecie a unui echilibru, indiferent de omul care ar fi provocat-o.

Arhiva Margareta Sterian

Castelul de apă

84

Totul, și nu doar via, a fost un vis

C O N T E M P O R A R Y
L I T E R A T U R E P R E S S

<http://editura.mttlc.ro>
The University of Bucharest. 2018

Pe-nserat, am ajuns la via „reginei Norka”, o domnișoară bătrână de origine greacă, învățătoare într-un sat din Delta; își împărțea viața între școala situată la vreo cinci kilometri de casă și neînchipuit de frumoasa ei vie moștenită de la părinți, pe care o îngrijea cum își îngrijește o mamă copilul, de care e și foarte mândră; n-o făcea atât pentru foloasele ce le-ar fi putut trage de pe urma averii, căci nu era prea pricepută la afaceri, dar era fanatic legată de vie: tot ce avea pe lume numai al ei, mai glorios și însuflețit, care de ea depindea și îi răsplătea dragostea și ostenelele cu licori și miresme, cu miracolul pe care-l desfășura an de an.

Nici o regină nu se simțea mai bogată decât Norka, nici o mireasă mai împodobită, atunci când via plină de rod strălucea în lumina soarelui sau se cufunda în albastrimea nopții.

Mică și firavă, cu păr roșu decolorat și niciodată strâns ca lumea, alerga asemenea unui elf printre șirurile de butuci din care abia îi răsărea capul, năluca pe care ochiul cu greu o putea prinde.

O prietenă din copilărie a Norkăi m-a luat cu ea la vie. Ciudată a fost călătoria! De la ultima gară încolo, drumul n-a mai fost drum: într-o căruță cu boi, împinși spre dreapta și spre stânga de omul care îi mâna din lături prin albia secată a unui râu, și aceea neputând fi folosită decât pe alocuri, siliți să urcăm coclauri, când pe o parte, când pe alta, și făcând ocoluri întinse de unde drumul nici nu se mai zărea, după multe ceasuri de hurducătură, am ieșit, cu capul buimăcit de zdruncin și valizele roase rău, pe o șosea mai de doamne-ajută, și s-au ivit câțiva copaci, iar în zare au prins a se desluși dealuri cu vii. De-acolo înainte au început să se desfacă și drumeaguri laterale, ducând spre curți și gospodării. Am luat-o pe unul din acestea, pătrunzând încet cu carul în împărăția de basm a viei, acoperită parcă de văluri verzi și violete, înconjurată de migdali, mângaiată de un vântuleț cu iz de ape apropiate. Eram răsplătiți și nu ne mai părea rău că făcuserăm obositorul drum sub soarele torid, că străbătuserăm cu greu locuri așternute cu colb alb și scânteietor de început de lume, cercetând cu ochi obosiți depărtările cu oglinzile mari, violete, ca împietrite insule de ametist, ale țării celor o mie de lacuri.

Ceasuri întregi am fost singuri, n-am întâlnit nici un alt om sau vehicul, n-am văzut vreo vietate afară de rare păsări care săgetau cercetător, în tăcere, înălțimile.

Ni se făcuse frică de căruțaș, poate să i se fi făcut și lui frică de noi, poate că-l încerca ispita banilor ce-am fi putut purta; ne privea din când în când cu fixitate, apoi

își lăsa capul în piept și își făcea cruce. Boii trăgeau cuminți, mișcând ritmic capul frumos cu coarne bogate, sucindu-se cu înțelegere printre milenarii bolovani de râu, încât uneori ne și piereau din ochi: nu mai erau în fața noastră, parcă ar fi ajuns într-o latură, parcă de sub căruță ar fi apărut apoi, pe neașteptate.

Când ne-am apropiat de sat, din clăile de fân au început a țâșni șoareci, încrucișându-se și rostogolindu-se în salturi nebunești, lovindu-se unii de alții în goana lor de-a curmezișul șoselei. Bucuros aș fi făcut cale întoarsă, că de nimic nu-mi este mai urât decât de șoareci, dar nu se mai putea. Apoi, s-a dovedit că via merita ofranda drumului greu, merita șocul silei de șoareci, merita orice.

Am luat-o printre două șiruri lungi de pruni prăfuiți, siluete albite ca și noi, și în cele din urmă am coborât din coșmaresca noastră litieră, abia recunoscându-ne unii pe alții, înveșmântați în pudra de cretă milenară a drumului; boii noștri, cu genele încărcate de colb, nici nu mai încercau să vadă; își lăsaseră capul în piept și așteptau.

Norka a pus să-i șteargă, să-i adape, să le dea fân proaspăt și a ospătat din belșug pe omul care ne adusese la vie; ne-a ospătat apoi pe noi, musafirii, în fața cărora au răsărit pe masa aspră din mijlocul ogrăzii toate bunătățile cămarilor stăpânei. Amândoi câinii Norkăi au prins a se gudura în jurul nostru, iar la glezne am simțit căldura unui râț; ni se împingea în picioare cu îndărătnicie porcul negru, țepos. Pisicile, cocoțate pe toate butanele și buturugile din ogradă, lenevind după plăcuta osteneală a vânătorii de șoareci, au început să miaune slab, somnoros, cu răsfăț, iar Norka scotea mici țipete de bucurie că i-au sosit prietenii. Aerul era atât de curat, de parcă înotai într-o baie de prospețime și arome. N-am intrat în odăi până nu s-a întunecat de-a binelea. Când ne-am întins în paturile pregătite de Norka, mai mult cu bunăvoință decât cu așternuturi, și am dat să ațipim, în podul de deasupra noastră s-a dezlănțuit nebunia: șoarecii, zăpăciți, se fugăreau ca-ntr-un carusel; pisicile își dădeau, cu răbufneli, drumul jos de la locul lor și mieunând înfundat o zbugheau prin spărturile lăsate dinadins în micile ferestre, dar nu trecea nici un minut, că se și întorceau cu prada pe care o ronțăiau cu poftă chiar lângă pat, și dacă nu vegheai să le ții la distanță, săreau cu ea și peste tine, libere, așa cum erau deprinse. Am plâns în pernă și m-am rugat lui Dumnezeu să-mi dea putere să stau la vie; singură tot nu puteam întreprinde expediția de înapoiere, chiar să fi vrut; trebuia să-i aștept și pe ceilalți.

Dar a venit dimineața și, sub cerul palid de levănțică, via se deștepta din vis...
Slavă Domnului că mi-a fost dat să merg la vie!

Spuneau oamenii că din cauza recoltei extraordinare din anul acela, din cauza eclipsei, a deochiului, și nu-mi mai amintesc bine din ce altă cauză, mișunau atâția șoareci: într-o dimineață, când să bag piciorul înăuntru, am găsit unul pitit în vârful papucului meu. Au spus ai casei că țipătul meu s-a auzit până la Tulcea, dar eu n-am țipat dinadins și cred că nici fără motiv.

Când intram în vie, mă lungeam la pământ, nu priveam decât cerul, ca și cum el tot pământul ar fi fost; simțeam în jurul meu butucii trăind, iar prin pleoapele lăsate parcă pătrundeau miraculoasa lumină și extraordinarele culori ce mă-nconjurau, ca un rug pe care, arzând, m-aș fi odihnit. Altceva nu-mi mai trebuia – totuși, când auzeam chemarea la masă, parcă din toate aș fi vrut să mă-nfrupt. Norka ne dădea cu generozitate bunătăți alese, ne închina ofranda pământurilor sale și a apelor care-l înconjurau; din talere de cositor ne priveau migdale ca ochi de zână, nuci mari cu miez dulce și alb, struguri de toate culorile, de toate mărimile și miresmele, în timp ce în frigări se răsuceau sub ochii noștri pești sfințiți cu ierburi aromitoare, iar în castroane abureau ciorbe iuți, aprinse. Vinul vechi și cel nou, vinul vioriu și cel gălbui, vinul negru cu iz de tragedie și redutabila drojdie, limpede ca lacrima și atât de tare, încât eu, una, îmi pierdeam cumpătul numai mirosind-o, se-nșiruiau în ulcele smălțuite la loc de cinste.

Norka cea micuță creștea de bucurie și de dragoste pentru via și oaspeții ei; era minunat să vezi înflorirea din ochii ei vioi care lunecau de la unul la altul, cuprinzându-i pe toți: oaspeți, slujitori și animale, revenind apoi și oprindu-se asupra acelor struguri binecuvântați, care însemnau rațiunea ei de a fi.

În acele zile cădea și sorocul culesului, cu ritualul său străvechi, zdrobitul sub tălpi al fructului pe care abia îl așteptau să se prefacă în licoare, s-o bei din căușul palmelor, și cina culegătorilor, semănând Cinei celei de Taină: o masă lungă de lemn în mijlocul căreia fumea imensa mămăligă aurie, împrejur talere pline de pești proaspeți și movile de struguri din care nimeni nu mai putea gusta măcar, de mult ce se-nfruptase ziua întreagă, și care, totuși, dispăreau curând până la ultimul bob.

Arhiva Margareta Sterian

Castelul de apă

88

Fiorul povestirilor din salonul vechi

CONTEMPORARY
LITERATURE PRESS

<http://editura.mttlc.ro>
The University of Bucharest. 2018

Mă duceam acolo duminicile, când mai mulți prieteni veneau să-i vadă; în general oameni interesați, poate mai puțin prin meritele lor recunoscute decât prin felul de a gândi și modul lor de viață.

Vizitele acelea, pe care le făceam la mari intervale, îmi deveniseră, totuși, deprindere; ele punctau într-un fel duminicile mele însingurate, când mă istoveam, lucrând chiar mai mult decât în zilele săptămânii, spre a nu îmi simți izolarea, a nu-mi da răgaz să mă gândesc că nimeni nu încearcă să mă scoată din ea... Acolo, în casa aceea, reușeam să mă destind oarecum, deși era doar o destindere de moment.

Era o locuință vastă, liniștită, perfect întreținută, cu mobile vechi, bune și armonioase, cu câteva portrete de familie și câteva interesante tablouri moderne; în vitrină erau cărți rare, antice statuete.

Uitam, într-adevăr, un ceas, două, redutabil popas duminical, când nerezolvabilele mele probleme căpătau un relief teribil, mai puternic chiar decât în nopțile de insomnie când, nădăjduind că ziua mă va sustrage fantomelor, așteptam să treacă mai repede cât mai rămăsese din noapte.

Gazdele erau un cuplu de savanți, se vorbea în casa aceea despre artă și știință, și se pomenea adesea despre oameni care nu mai trăiau și ale căror existențe era interesant să le reconstitui din fragmente, din fulgerări. Bătrâne doamne încântătoare, încântători bătrâni domni se întreceau în zugrăvirea unor fresce ale căror eroi desemnați, asemenea eroilor, pe numele lor de botez, trăiseră, iubiseră și muriseră în împrejurări stranii, sau cu seninătate, în umbra baldachinelor sumbre din vaste iatacuri, iar alte personaje, purtând același nume, și care erau fiii, nepoții sau strănepoții celor dintâi, li se substituiau, lunecând nesimțit în locurile înaintașilor... Asemenea celor despre care povesteau, rapsozii de la masa rotundă din salon intrau pe rând în neființă, confundându-se cu întunericul statornicit în ungherele încăperii, ai căror musafiri păreau să nici nu știe bine dacă se cuvine să-și mai aștepte eroii, sau dacă aceștia au pierit cu-adevărat...

Uneori, un mare pictor, om neliniștit, uscățiv, subtil și capricios, bătrân și el, dar purtându-și anii cu sfidare, trecea prin încăpere ca un bolid, sunând alarma nepotolitei, universalei revolte de care era perpetuu stăpânit sau pe care, poate, o simula numai, plecând apoi grăbit, cu mapa de desene sub braț, să alarmeze alte cercuri cu aceleași sau cine știe ce alte întâmplări ne semnificative pentru o posibilă finalitate. Rămâneau să ne farmece cu puritatea și rafinamentul lor opere de-ale sale

care împodobeau încăperea.

Vizitatorii nu-l comentau, ci își reluau conversația de acolo de unde rămăsese, departe, în trecut... Odată, intrând în salon, am găsit un grup restrâns citind. Mi-am tras încetișor un scaun, să ascult și eu lectura care a continuat astfel: „... o siluetă feminină ca atâtea altele... de aproape, vezi că nu e tânără, dimpotrivă, că are figura foarte uzată dar pe după ochelarii mari privirea vioaie te intrigă și gura expresivă are același surâs ironic, tineresc, din trecut. Când stai de vorbă cu ea, urmele anilor se estompează și parcă îi simți freamătul aripilor îndreptate încă spre orizont și cuceritoarea-i curiozitate de oameni, de animale, de flori, de tot ce e viață, miracol.

La o invizibilă brățară poartă chei al căror clinchet îl poți auzi: unele sunt pentru deschis stăvilare, altele pentru porțile unor tainice grădini, unde știe să se izoleze, să viseze sau să scuture o lacrimă... Nimeni nu s-a avântat pe șuvoaiele năvalnice ale stăvilărilor, nimeni n-a urmat-o până în inima grădinilor și nici n-a poftit-o careva să vină pe domeniile lui, deși ea, poate, asta aștepta, deși, poate, nici nu s-ar fi dus... era o fire ciudată, care își țesea învelișul cu propriul ei fir—și-n strâmta alcătuire cine să mai aibă loc? Alteori, se refugia într-un medalion de demult și, de sub sticla bombată, privea lumea de-afară. Gândea: «Vezi, nimeni nu mă cheamă, nu mă scoate nimeni de aici,» dar înăuntru nu putea privi pe cineva, pentru că medalionul era *impair*, pe când alte medalioane sunt mai toate *pair*. Când i se ura acolo, ieșea să-și caute de lucru: o ajuta fantezia și tragerea ei de inimă, și uneori ieșeau lucruri frumoase din mâinile ei. Câteodată scria scrisori, cu toate că știa că scrisorile ei nu mai erau decât monoloage, din pricina depărtării. Sau deretica, pentru că ținea la asta, sau telefona unor ființe cu nume neîntregi pe care le găsea la majuscule: ABC. DEFG. HIJKL. sau altcum, și doar ca să întrebe câte ceva ce n-o interesa cu adevărat, sau să mulțumească pentru unele vagi intenții de a i se lua de pe cap vreo treabă plicticoasă. (Se cuvenea să mulțumească pentru intențiile bune, așa o învățase bunica.) După un an, doi, când nici nu mai era nevoie, i se împlinea vreo rugămintă. (Așa era legea lui ABC. DEFG. HIJKL. etc., etc.) Uneori împlinirea dura ceva mai mult: zece ani, douăzeci de ani, atunci, nici să fi vrut, n-ar mai fi știut ce dorește...

Ca să-și amintească, să se ajute, își privea brățara cu cheițe, le număra, și parcă erau tot mai puține... Poate că le pierduse sau i le furase cineva, deși nu erau de aur adevărat, ci doar îi păruseră așa în lumina scânteietoare a tinereții, când mai credea în giuvaergii...

Pe urmă s-a hotărât să plece departe, tot nu mai avea ce face aici, să plece

dincolo de o apă-fără-cale-înapoi. Unii îi făceau semne prietenești, pe care ea nu le lua în seamă: «Adio!» le spunea, «Adio! Știu că nu m-ați iubit, dar de ce să vă mai pară rău acum?» și parcă se auzea un foșnet, ca și cum cineva ar fi părăsit încăperea...”

— E dintr-un roman nordic — preciză doamna care citise.

Arhiva Margareta Sterian

Castelul de apă

92

Lacul

Mănăstirea

Vraja chemării de toacă și, mereu, florile

C O N T E M P O R A R Y
L I T E R A T U R E P R E S S

<http://editura.mttlc.ro>

The University of Bucharest. 2018

În toamnă am trecut într-o barcă veche un lac blestemat în apele căruia, dintr-o ușurință nenorocită, au pierit odată doi tineri, frate și soră. Acum e plin de liniște verzuie, prin care rațe sălbatice cu greu își fac drum; mângă dezgustătoare le acoperă penele, iar când se zbat s-o scuture, parcă le cuprinde și mai mult.

Ne-am urcat în barca stricată, de altfel singura, despre care barcagiul a spus liniștit că „n-are nimic”. Înaintam încet printre banchizele de nuferi și, ca să ne croim drum, împingeam cu lopata, gonind rațele sălbatice brune, multe, indolente și murdare.

Am ajuns la celălalt mal, de unde o cărăruie urcă spre mănăstire. Între nuci seculari, cu cimitirul în coastă, biserica păstrează vestigii vrednice de luat în seamă: un portal bogat sculptat, unele fresce, icoane vechi, chiar și relicva unui sfânt.

De după căsuțele cu geamlâc, prin perdele de mușcate înalte, mlădioase și-nmiresmate, orizontul maicilor cuprinde biserica, ce pare un chivot mărit, lucrat în zidărie și piatră, apoi cimitirul cu morminte vechi, cu fotografii îngălbenite și inscripții șterse de vreme; cu flori modeste și candelugă ruginite, care în plină zi clipească din ochi oboșiți, pentru ca la lăsarea nopții să pară semne misterioase.

Cuvioasele trăiesc printre flori și cugetul lor e îndreptat spre cele sfinte, dar am fost de față la o ciudată ciocnire al cărei preț era... o nucă: căzuse din pom și două maici se repeziseră în același timp s-o ridice. Ciocnindu-se una de alta, și-au săpat reciproc, cu marginea tare a camilafcei, vânătăi în obraz, apoi, aplecându-se în același timp să imobilizeze trofeul, și-au zdrobit una alteia laba piciorului. Nuca am ridicat-o eu: era o preafrumoasă nucă... seacă.

Nesinchisite de orice afară de misiunea lor, albinele zboară ducând spre așezările celor vii tainele morților din cimitir și purtând înapoi mesaje despre cei vii. Arome de dulceturi se întrepătrund cu fumul de tămâie și mirosul de aluat copt, evocând acum un tărâm, în clipa următoare pe celălalt...

Ca într-o incintă medievală, țărani de prin împrejurimi s-au așezat roată, cu fructe proaspete și ciuperci întinse spre vânzare, pe pământul cald, la umbra stejarilor. Sobri, cu demnitate și voie bună, când îi întrebi de preț îți răspund cu omenie: „Dă dumneata cât vrei”. Parcă vecinătatea lăcașului sfânt le-ar impune încă mai multă modestie.

Tinere țărănci dau piept unor prunci frumoși ca îngerii; fluturii zboară de la un grup la altul, poposind din zăpăceală pe basmalele înflorate ale femeilor. Cei mai

bătrâni dintre pelerini ațipesc și din când în când mai tresar, la glasul orologiului cu cadran albastru și cifre aurite de pe frontonul clopotniței.

Soarele stă să apună, și această lume miniaturală se însuflețește, pregătindu-se de plecare, sub ultimele raze care incendiază ferestrele pline de mușcate, vitralii în care se răsfrâng cu strălucire.

E seară: ușile căsuțelor se închid una după alta, lăsând să se strecoare, ca dintre culisele unui teatru, cucernicele făpturi învăluite în stofe cernite.

Proptită de zidul bisericii, așteaptă un fel de vâslă de lemn lustruită de mâinile care au tot purtat-o, însuflețind-o la ceasurile cuvenite. O maică ia vâsla în mână și o lovește ritmic cu un ciocan de lemn, în timp ce înconjoară biserica; la început toaca e ca o rugăciune sfioasă, apoi loviturile se-ntăresc și se-nțepenesc, până când apelul devine poruncă. Insistent se amplifică, coboară spre ape, spărgându-se de tăria lor, ricoșează în zidurile bisericii, vibrează printre trestii ca printr-o orgă. Mâini nervoase repetă *toccata*, niciodată identică, răspândindu-i chemarea în hăul grăbitei înserări.

Ca degete binecuvântate, întârziatele, ultimele raze coboară dinspre coline. În biserică sclipesc lumini, răsună vechi cânturi monotone, imnuri gregoriene zidite în noi demult...

O căruță se oprește în fața clopotniței; doi cai mici de țară o trag cu ușurință. S-a apropiat ca un nor alb, ca un fenomen atmosferic ivit pe neașteptate în preajma sfântului locaș; în ea sunt numai mănunchiuri mari de floarea-miresii, dantelă albă, ușoară, pe tije fine, alcătuindu-se în buchete diafane, pe care te aștepti să le vezi luându-și zborul; o marfă miraculoasă înaintează spre marele oraș.

Arhiva Margareta Sterian

Castelul de apă

95

Numai fantomele iubirii există

C O N T E M P O R A R Y
L I T E R A T U R E P R E S S

<http://editura.mttlc.ro>
The University of Bucharest. 2018

Când mă simt cuprinsă de neliniște, încercând să mă smulg din strânsoarea unor grele îndoieli, mă duc la muzeu și mă las absorbită de priveliștea comorilor sale.

Știu că nu voi avea niciodată prilejul să grupez, după dorința și priceperea mea, într-o încăpere simplă, ce s-ar fi aflat în mijlocul unei grădini, piesele micii mele colecții de artă populară, așa cum visam cândva.

Cartierul unde se află muzeul e tot numai cer întins și verdeață; cu toate acestea, de n-ar fi îndemnul lăuntric care mă îndreaptă într-acolo, poate că nici n-aș ști când înflorește teiul și când s-a risipit parfumul lui...

Prin apropiere e cimitirul unde am lăsat-o pe bunica. Mă duc la ea și, după ce am trecut de capelă, aproape alerg, atât sunt de nerăbdătoare să ajung la îngusta piatră sub care își doarme somnul veșnic. De zeci de ani încerc același sentiment de încredințare că numai acolo cineva mă așteaptă cu adevărat, și parcă o văd zâmbindu-mi, și parcă simt cum mă cuprind ușor brațele ei și îi aud dulcea voce, întrebându-mă dacă sunt prea ostenită de drum...

Sub lespede pe care sunt săpați porumbei și ghirlande de struguri odihnesc rămășițele celei care m-a iubit cel mai mult pe lume poate, și dincolo de ea, și parcă aș vrea să văd prin desimea pietrei scheletul delicat, să-i vorbesc, să-l mângâi și să-i cer neconținut iertare că am împovărat inima caldă și trupul plăpând cu toate poverile lipsite de sens ale nefericirilor, ale neastâmpărului meu.

Cât timp a trăit bunica sufletul meu a rămas, în esența lui, invulnerabil: elanurile mele, întărite de învoirea din ochii ei, nu se zdrobeau; lua asupra-și greșelile mele intuind că poate greșind voi izbuti, cumva, să fur soartei un strop de fericire.

Prin feeria acestor locuri am iubit ca o școlăriță sfioasă și ca o femeie vrăjită, neînfrănată. M-am dăruit unei iubiri care a schimbat cursul întregii mele vieți, dar din care nimic nu a rămas, nici măcar o privire prietenoasă; a fost ca în Shakespeare: fiecare ardea pentru cel care ardea pentru altcineva... „Eu pentru Phoebe, și eu pentru Ganymede, și eu pentru Rosalind...” Apoi s-au format cupluri care au dispărut în pădure, iar pădurea curând s-a rărit a toamnă, și sub crengile ei desfrunzite, singur, doar unul a rămas, și nu mai e nevoie să spun care...

Departate sunt acum toate acestea, dar e amăgire să crezi că o durere sau o bucurie pot fi uitate și nu trag pentru totdeauna în cumpănă, stricând orice echilibru care ar mai vrea să se înfiripe. Doar gândul se mai desprinde, rătăcind pe albastrele căi ale văzduhului; faptele rămân stâlcite, deformate de un fel de invizibilă paralizie.

Clipele furate aparentei fericiri din căminul meu n-au fost furate pe nedrept și n-au fost greșeli hoinărelile copilărești, nestăpânitele elanuri care contopeau amănții într-o singură ființă, orgoliul de a fi împreună sau emoția de a ne aștepta unul pe altul, de a ne întâlni, de a ne atinge mâinile, de a ne cufunda privirile unul în ochii celuilalt, amăgiri. Sau planurile de viitor, în care nu mai știu dacă și credeam, sau jurămintele în fața copacilor de pe alei, pe arșiță sau sub cerul brăzdat de fulgere, împresurați de zăpezi care ne-ntroieneau și pe care nu le simțeam, cuprinși cum eram de miracolul întâlnirii noastre pe pământ, însetați de a ști totul unul despre altul, geloși de trecutul nostru pierdut în lumi unde simțeam că ne vom mai fi întâlnit odată, căci altfel cum ne-am fi putut îndrepta atât de sigur unul către altul ca într-o predestinată, certă regăsire?!

O năvală de bucurie care s-a împrăștiat fără urmă, stigmatizând cerul care nu s-a mai limpezit niciodată. N-am cutezat și era mult prea greu să duc mai departe o asemenea desfășurare de vis, s-o prefac în ceva ordonat, trainic. M-au cuprins ireversibile îndoieli ale copilului vitregit, ținut prea multă vreme deoparte ca să mai poată crede că pentru el ard stelele și ploile înviorează pământul...

Arhiva Margareta Sterian

Castelul de apă

98

În țesătură sunt flori

C O N T E M P O R A R Y
L I T E R A T U R E P R E S S

<http://editura.mttlc.ro>
The University of Bucharest. 2018

Oamenii scriu cărți minunate – *Biblia* n-au scris-o tot ei? –, fixează cu semne vraja nepieritoare a sunetelor, înscriu imagini ce modelează spiritul, îl înalță și-l înfioară, chiar și peste milenii; smulg tainele universului, atom cu atom, pregătind cu elan neînfrânt, cu obstinație și uluitoare credință drumurile viitorului.

Pe acei care culeg lacrimile deznădejdiei și împletesc ghirlande pentru praguri părăsite îi cunoașteți? Știți că există?

Fiți binecuvântați.

Când nu e doar goană frenetică, cugetul e năpădit de buruiana gândurilor fără răspuns și se rotește în jurul axei sale până se rupe arcul.

În țesătură sunt și flori, sunt păsări și animale; printre ele rătăcim, purtând în mână un vâl ușor de șters lacrimile sau de făcut aripă de corabie, care să ne poarte acolo unde – cine știe? – ne-am întâlni visurile, dacă nu, le căutăm în vreo carte.

Înaintăm sigur spre o țintă înspăimântătoare, iar din fuga zilelor nu ne mai rămâne timp de îndreptat ceva. Nici n-am ști cum.

Unii nu mai închipuie decât întunericul care nici nu se va destrăma niciodată, iar alții sunt înmormântați de mai multe ori într-o singură viață.

Arhiva Margareta Sterian

Castelul de apă

100

Și regretul e numai părere

C O N T E M P O R A R Y
L I T E R A T U R E P R E S S

<http://editura.mttlc.ro>
The University of Bucharest. 2018

Mi se părea că sunt bucățele de hârtie mototolită care, împinse de vânt, se agită ușor prin colbul drumului, apoi, uitându-mă mai bine, mi-am recunoscut visurile învălmășite, ca fluturi uscați, sfărâmicioși — lamentabilă materie nu de tot moartă, al cărei nume fusese: încredere, elan, bucuria cunoașterii, bucuria iubirii, cine să le mai poată desluși...

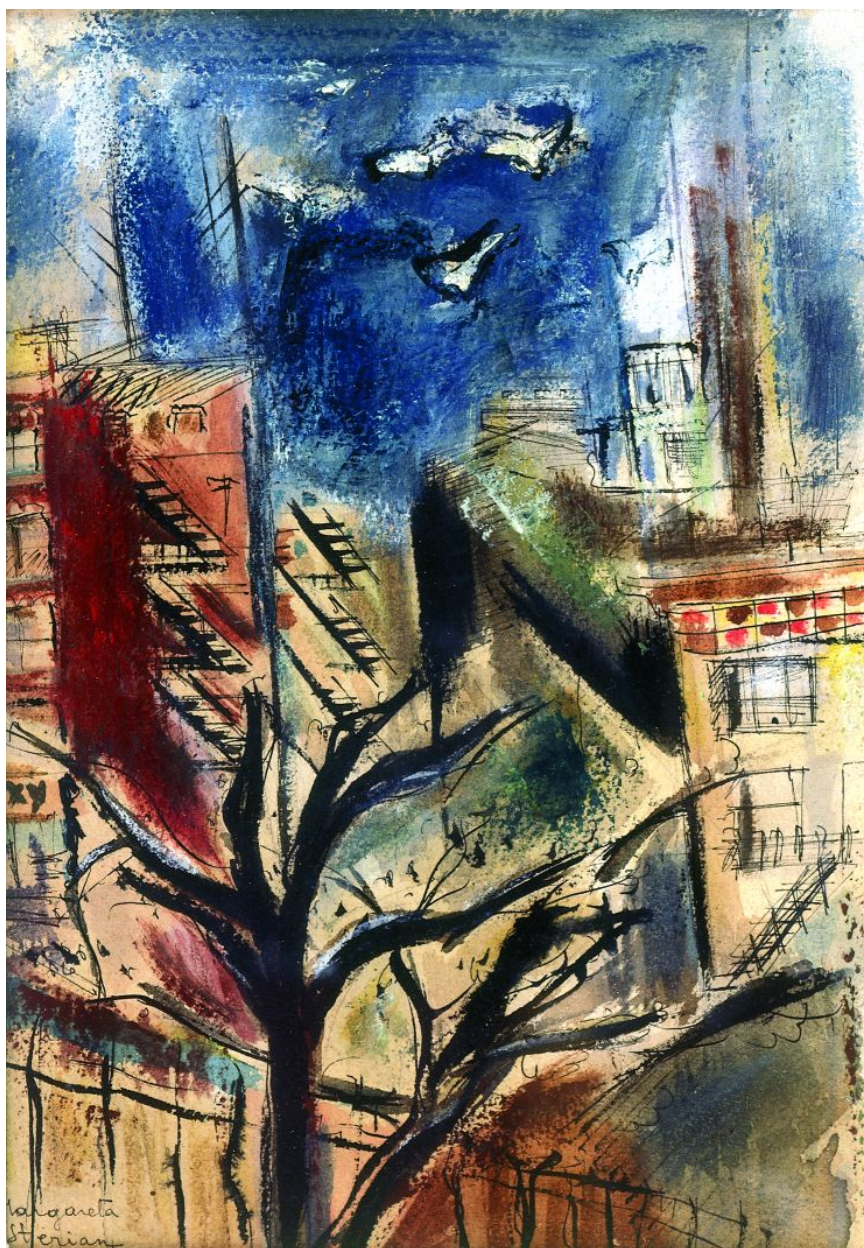
Mi-e ciudă pe visurile acestea, nu-mi este milă de ele: de ce s-au supus, de ce n-au știut să se apere, să se ascundă, să se renască altundeva? Și cum mai cutează să încerce a trăi?

De vină sunt eu, care le-am impus să aștepte dincolo de limitele așteptării, așteptarea care n-a fost nimănui de folos vreodată.

În vremea aceasta, timpul *lor* le părăsea, se strecura dincolo de zona puterii lor, descoperea poteci noi, se-mbogătea sau pierdea la joc și câștiga tăria de a pierde; se agăța de trenurile și corăbiile *lor*, se cufunda în unda mărilor, al căror singur nume și apropiere ameteșc, de unde ieșea întinerit, purificat, bogat, ca un trup din frământarea iubirii. Al *lor* era timpul care zbura deasupra fluviilor, deasupra drumurilor paralele ce se-nsoțesc și se despart și se contopesc iar, asemenea vieților noastre...

Firul de iarbă care încolțește la picioarele mele are infinit mai mult curaj decât mine și mai multă înțelepciune: el nu lasă să i se fure ora *lui*.

Peisaj la New York

CONTEMPORARY
LITERATURE PRESS

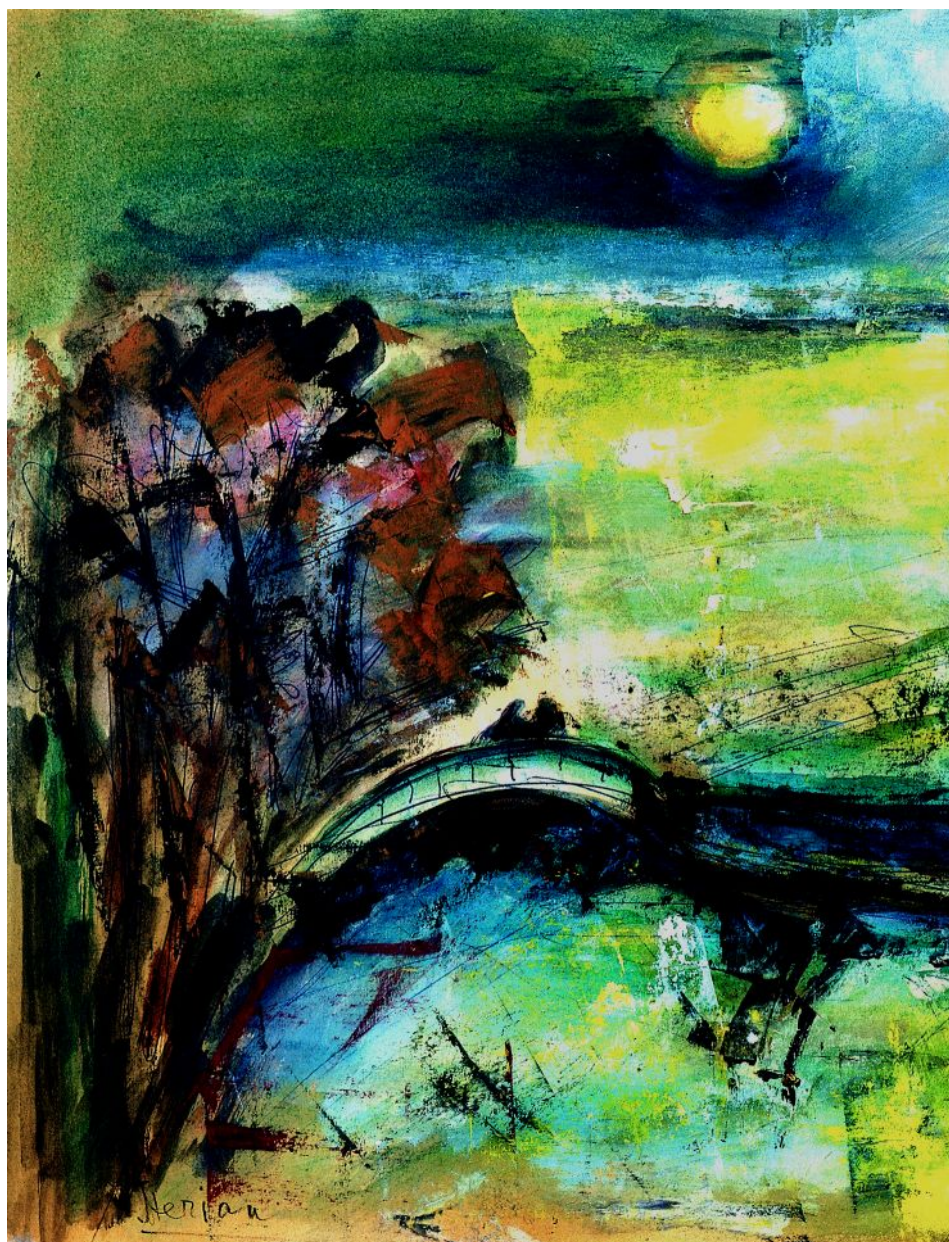

<http://editura.mttlc.ro>
The University of Bucharest. 2018

Arhiva Margareta Sterian

Castelul de apă

103

Pod pe lacul Herăstrău

CONTEMPORARY
LITERATURE PRESS

<http://editura.mttlc.ro>
The University of Bucharest. 2018

Peisaj cu grotă

CONTEMPORARY
LITERATURE PRESS

<http://editura.mttlc.ro>
The University of Bucharest. 2018

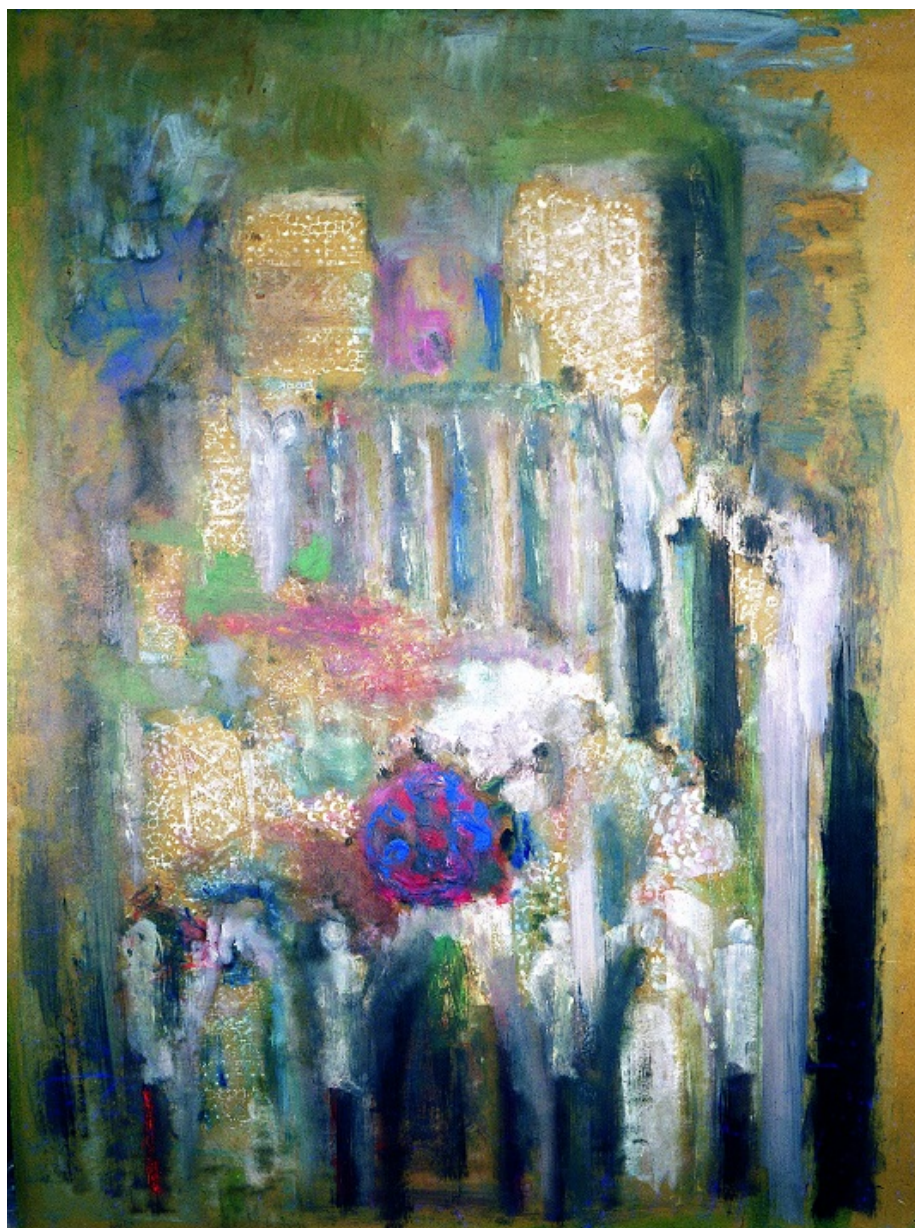

La mănăstire

CONTEMPORARY
LITERATURE PRESS

<http://editura.mttlc.ro>
The University of Bucharest. 2018

Catedrală

CONTEMPORARY
LITERATURE PRESS

<http://editura.mttlc.ro>
The University of Bucharest. 2018

Peisaj abstract

CONTEMPORARY
LITERATURE PRESS

<http://editura.mttlc.ro>
The University of Bucharest. 2018

Peisaj cu bărci

CONTEMPORARY
LITERATURE PRESS

<http://editura.mttlc.ro>
The University of Bucharest. 2018

Măști

CONTEMPORARY
LITERATURE PRESS

<http://editura.mttlc.ro>
The University of Bucharest. 2018

Arhiva Margareta Sterian

Castelul de apă

110

Note biografice

C O N T E M P O R A R Y
L I T E R A T U R E P R E S S

<http://editura.mttlc.ro>
The University of Bucharest. 2018

Margareta Sterian s-a născut la 16 martie 1897 în orașul Buzău. A urmat cursurile liceale ale școlii evanghelice din București, având profesor de limba română pe scriitorul Ioan Slavici, iar de desen pe Richard Canisius, pictor-gravor. În vacanțe, în orașul natal, ia lecții de desen cu pictorul Gore Mircescu.

Face studii de artă la Paris, frecventând, la academia Ranson, cursul de pictură ținut de Amédée de la Patellière, iar la École du Louvre, pe acela de istoria picturii al lui Louis Hautecoeur și pe cel de istoria sculpturii al lui Paul Vitry.

1929

În cadrul Seminarului de Sociologie, etică și politică al Universității București, ia parte la campania monografică de la Drăguș condusă de profesorul Dimitrie Gusti.

Participă la expoziția organizată de Seminarul de sociologie, etică și politică al Universității, cu șase portrete de țărani și **Copii din Drăguș**. Aceeași expoziție este prezentată și la Dresda; i se rețin lucrări.

Prima expoziție personală are loc la București, în sala Mozart. Expune peisaje, naturi statice și ciclul de portrete **Copii din Drăguș**.

I se acordă premiul Ministerului Artelor pentru pictură. Juriul este alcătuit din: Gheorghe Petrașcu, sculptorul Ion Jalea, scriitorul și criticul de artă Oscar Walter Cisek.

1930

Expune în fiecare an la Salonul oficial de pictură și sculptură, ca și la acela de grafică. În 1930 obține premiul pentru pictură. Între 1930-1937 a lucrat, în colaborare cu pictorul-arhitect Marcel Iancu, frescă și ceramică pentru unele locuințe particulare din București. În această epocă realizează compoziții ceramice, precum **Adam și Eva**, **David învingător**, ca și originale vase ornamentale.

Apar în mai toate ziarele cronici semnate de personalități prestigioase care comentează amply tablourile și desenele artistei, subliniind noutatea, modernitatea și originalitatea lor.

În aceeași perioadă, Margareta Sterian face mai multe călătorii de studii în Anglia, Austria, Danemarca, Elveția, Franța, Norvegia, Suedia și Statele Unite ale Americii, luând contact cu medii culturale și artistice în aceste țări, inspirându-se pentru o serie de importante lucrări.

1931

Expune în cadrul asociației „Grupul nostru” —, din care fac parte Ștefan Constantinescu, Casilda Miracovici, Constantin Baraschi, Mac Constantinescu, Alexandru Phoebus ș.a.—în sala de expoziții a „Cărții Românești” o serie de compoziții pictate în S.U.A.

Devine membră fondatoare a secțiunii plastice a asociației culturale „Criterion”.

Participă la Salonul Oficial al Arhitecturii și Artelor Decorative și la Expoziția Afișului, cu proiecte de scenografie și afiș.

La Salonul Oficial de Pictură și Sculptură expune lucrările **Scenă de circ** și **Atheneul Român**.

1932

Participă la întâia expoziție de pictură și sculptură a grupării „Arta Nouă”, împreună cu Milița Petrașcu, Micaela Eleutheriade, Henri Daniel, Cornelia Babic-Daniel, Lucia Dem. Bălăcescu, Olga Greceanu, Marcel Iancu și Max Herman Maxy. Au fost expuse următoarele lucrări: **Vaporul, Portul, Strada, Barca, Piața, Parcul, Cabaretul, Dansatori și Scuar parizian**, toate sub titlul **Aspecte din New York**.

Expune la Salonul Oficial de Desen și Gravură trei ilustrații pentru volumul **Paris** de Mihail Sebastian, iar la Salonul de Pictură și Sculptură lucrările **Compoziție** și **Peisaj**.

1933

Expune la Salonul Oficial de Pictură, printre altele, **Studiu pentru autoportret**, aflat în colecția Muzeului Național de Artă.

Are loc a doua expoziție personală la galeriile „Prietenii cărții” (Studio Hasefer) cu importante portrete în ulei și peisaje, naturi statice și compoziții în tuș.

La Salonul Oficial de Desen și Gravură expune desene colorate printre care: **Natură moartă, fructe** și **Natură moartă, flori**, ambele păstrate în Colecția de Desene și Gravuri a Muzeului Național de Artă.

Creează costume și decoruri pentru baletele „Simfonia dansului,” și „Preludiu Spaniol”, prezentate la Opera Română de coregraful și dansatorul Gabriel Negry.

Expune în cadrul grupării „Criterion”, împreună cu H.H. Catargi, Micaela Eleutheriade, M. H. Maxy, Nina Arbore, Olga Greceanu, Mac Constantinescu, Octav Doicescu, expune în cadrul expoziției de artă modernă românească de la Palatul Expoziției Naționale de Artă Futuristă din Roma, sub egida lui Marinetti, manifestare elogiata de ziarele italiene „Il Piccolo”, „Il Messagero”, „La Provincia”, „La Tribuna” ș.a.

1934

Participă cu șapte lucrări la expoziția grupării de avangardă „1934”, formată din Lucia Dem. Bălăcescu, Cornelia Babic-Daniel, Micaela Eleutheriade, Merica Râmniceanu, Milița Petrașcu, Henri Catargi, Marcel Iancu, M. H. Maxy, Corneliu Michăilescu, Petre Iorgulescu-Yor, Vasile Popescu și Aurel Kessler. La expoziția-târg a industriei românești, supervizează decorarea pavilioanelor și primește diploma de colaborator.

Realizează costumele și decorurile pentru cabaretul „Măscărici”, regizat de Haig Acterian și Sandu Eliad pe insula din Parcul Carol.

În Editura Fundației pentru Literatură și Artă apare **Antologia poezilor tineri** de Zaharia Stancu, cu 55 de chipuri, desene în peniță de Margareta Sterian.

La Editura Cartea Românească apare **Antologia poeziei poloneze contemporane**, alcătuită de poeta poloneză Dusza Czara și Margareta Sterian.

Artista participă la Expoziția Internațională de Desen, organizată la Varșovia între 1-30 octombrie de către Federația Internațională a Femeilor și a Asociațiilor Profesionale.

Expune la Salonul Oficial de Pictură și Sculptură lucrările **Flori și Parc newyorkez**, iar la Salonul Oficial de Desen și Gravură desenele în tuș **Moși și Călușei**.

1935

Colaborează la cea de-a treia expoziție „Contimporanul” (Sala Mozart) împreună cu Henri H. Catargi, Marcel Iancu, M. H. Maxy, Henri Daniel, Cornelia Babic-Daniel, Corneliu Michăilescu și un grup de artiști străini, nume prestigioase ale artei moderne: Eugène Berman, Walter Becker, Giorgio de Chirico, Léonor Fini, Philippe Hosiasson, Filipo di Pisis, Pavel Tchelitchev și Léon Zack. Participă la expoziția „Peisaj bucureștean”, organizată în cadrul manifestărilor „Luna

Bucureștilor". La salonul oficial de pictură expune lucrările: **Portret, Pekinez 1, Pekinez 2**. Între 1935-1939, Margareta Sterian publică în periodice studii despre balet și teatru.

1936

Expune la cea de-a patra manifestare de grup „Contimporanul” următoarele lucrări de pictură: **Legendă, Șantier, Corăbii I, Corăbii II, Iarna în Cișmigiu I, Iarna în Cișmigiu II, Peisaj cu statuie, Peisaj, Fructe, Flori**. Expoziția a avut loc în sălile Dalles între 19 ianuarie- 14 februarie.

1937

Lucrarea **Guristă la Moși** figurează în Expoziția Internațională a Artelor și Industrii de la Paris; i se acordă medalia de bronz.

Expune la Salonul Oficial, în Pavilionul Artelor de pe șoseaua Kiseleff lucrarea **Peisagiu**, achiziționată de Ministerul Cultelor și Artelor.

1938

Deschide o expoziție personală de atelier la București, în locuința sa din strada Vasile Lascăr nr. 8.

Participă la expoziția „Mama și copilul în arta românească”, organizată de societatea „Principele Mircea”, sub patronajul Reginei Maria.

1939

Participă la Salonul de Toamnă cu lucrarea **Escapadă în muzeu**.

Ministerul Cultelor și Artelor achiziționează următoarele lucrări: **Flori, Biserica din Poiana Țapului și Escapadă în muzeu**.

1940

Expune la Salonul de Pictură și Sculptură lucrările **Buchet și Vas albastru**, aflate în colecția Muzeului Național de Artă.

1941-1944

În această perioadă, operele artistei circulă fără semnătură sau sub pseudonim,

ultima manifestare sub semnul său fiind participarea la Salonul Oficial de Toamnă 1940. Majoritatea lucrărilor realizate în această perioadă sunt portrete. Reproductorile unora din aceste picturi în revistele vremii pun în lumină o viziune modernă de mare expresivitate.

1943

Traduce trilogia lui Eugene O'Neill **Din jale se întrupează Electra**, tipărită de editura Pro Pace, retipărită în două rânduri, la editura Socec în 1945, și la Editura pentru Literatură Universală în 1968. Piesa a fost reprezentată succesiv cu cei mai de seamă artiști ai scenelor noastre. Margareta Sterian a pus la dispoziția teatrelor documentația necesară montărilor și a realizat, în tempera, proiecte de decor și costum.

1944

În 1944 are loc, la Teatrul Național, sub direcția lui Liviu Rebreanu, premiera tragediei **Din jale se întrupează Electra**, fără să se menționeze în afiș ori pe program contribuția Margaretei Sterian la realizarea traducerii și prezentării publice a piesei.

Schițele de decoruri și costume reproduse în caietul program. Desenate de Margareta Sterian și realizate pe scenă de Traian Cornescu, au fost inspirate de montarea de la Teatrul „Guild” din New York, unde a avut loc premiera mondială a piesei, în 1931. Expune desene la Salonul de Toamnă.

Deschide o expoziție personală la „Căminul Artei” (Galeriile Krețulescu).

Încă din 1930, Margareta Sterian a colaborat cu versuri originale, studii și traduceri la publicații literare de frunte, iar în perioada 1941-1945 a prezentat la Radiodifuziunea Română poezi ai literaturii anglo-saxone cu exemplificări susținute de mari actori români: George Vraca, Mihail Popescu, Liviu Ciulei, etc.

1945

Traduce, împreună cu Liviu Constantinescu, piesa **Legea divorțului**, de Clemence Dine, ce va fi premiera de mare succes a teatrului „Maria Filotti”, rolul principal fiind interpretat de actrița Sandina Stan.

Organizează o expoziție personală la galeriile „Prietenii Cărții”. Expune la Salonul Oficial și la Salonul de Toamnă. Apare primul volum de versuri originale ale

artistei, **Poesii**, la Editura Coresi, cu o prezentare foarte elogioasă de Panaitescu-Perpessicius. Poemele sunt comentate laudativ la radio de Pompiliu Constantinescu.

În editura Pro Pace apare volumul **Poeme** de Walt Whitman, în traducerea și cu ilustrațiile Margaretei Sterian.

Teatrul Victoriei (Compania Leny Caler—George Vraca) inaugurează stagiunea 1945-1946 cu trilogia **Din jale se întrupează Electra**, reluată de teatrul „Maria Filotti” (Compania Maria Filotti, Marieta Deculescu, A. Pop Marțian) în stagiunea 1946—1947.

1946

Se achiziționează lucrarea **Circ** de către Ministerul Artelor.

1947

Expune la Salonul Oficial de Pictură și la Salonul de Toamnă.

Participă la Expoziția de Artă Românească organizată de Ministerul Artelor la Budapesta.

Apare **Antologia poeziei americane moderne** la Editura de Stat pentru Literatură și Artă, selecția și traducerea de Margareta Sterian, studiu introductiv de Petre Comarnescu.

1949-1965

În această epocă, artista experimentează neîncetat în domeniul limbajului plastic prin punerea în valoare atât a desenului, cât și a folosirii unor tehnici noi. Acestea au contribuit la realizarea unor opere expuse mult mai târziu, precum **Fanfara din Michigan**, **Natură statică cu scoici**, **Natură statică cu vase**, **Menajeria Circului**, **Animale dresate**, **Prietenii**, **Ceilalți** (dintre acestea, două lucrări aparțin Muzeului de Artă Modernă din Paris).

1958

Organizează o nouă expoziție personală, prezentată de criticul Barbu Brezianu. Sunt expuse lucrări în tehnici noi, preponderentă fiind aceea a desenului zgâriat pe suprafețe lise de culoare, tehnică reluată de artistă în lucrările prezentate în 1988, la Expoziția de la Muzeul Național de Artă.

Publică traducerea în română a lucrării **Victorie** de William Faulkner.

1962

Expune la Praga în cadrul Expoziției Internaționale de Ceramică organizată de UNESCO. Obține diploma de onoare pentru lucrarea **Taler**. La Editura pentru Literatură apare nuvela **Aur și nisip** de John Aldrige, în traducerea Margaretei Sterian.

1964

Participă la Anuala de Grafică.

1965

Deschide o expoziție personală de pictură.

Expune la Anuala de Grafică.

La Expoziția Republicană de Artă Decorativă a fost prezentă cu un panou decorativ realizat într-o tehnică originală din materiale disparate (metal, pânză de sac, piele divers colorată).

1966

Participă la Bienala de pictură și sculptură.

Participă la expoziția „15 Artiști Contemporani” deschisă la galeria „Altamira” din Geneva, cu lucrarea **Târgul din Tei**, aflată în colecția Muzeului Național de Artă, lucrare amplu comentată în presa elvețiană de specialitate.

Traduce opere dramatice de Claudel, Paul Morand, Duvernois (în manuscris).

Participă la Expoziția Internațională de Ceramică de la München.

1967

Participă la Anuala de pictură și grafică.

Expune la expoziția comemorativă „1907” lucrarea **1907**, aflată în colecția Muzeului Simu.

Participă la Salonul de Primăvară al Pictorilor Bucureșteni.

Ia parte la expoziția de grup din sala Franklin, împreună cu Micaela Eleutheriade, Lucia Dem. Bălăcescu, Ion Musculeanu, Catul Bogdan și Eugen Gâscă.

Prezintă un ciclu de peisaje imaginare, realizate într-o materie somptuoasă, amestecuri fine de ulei și fire de nisip.

Expune două vase ceramice la Expoziția Internațională de Ceramică organizată la Istanbul de Academia de Ceramică din Geneva. I se decernează diploma de onoare. Au mai fost expuse 34 de lucrări de ceramică, opere a 15 artiști, printre care Mimi Podeanu, Cecilia Storck – Botez, Patriciu Mateescu, Constantin Bulat, Costel Badea.

1968

Participă la Bienala de pictură, la Salonul Republican de desen și gravură și la expoziția „Flori și peisaje”.

Expune lucrări în cadrul unor expoziții internaționale organizate la Paris-Orly, Lüdenscheid și Düsseldorf.

Expune ceramică la expozițiile internaționale de la Bologna și Lausanne.

Primește Ordinul Meritul Cultural.

1969

Realizează o expoziție personală de pictură la Sala Dalles, etalând pentru prima dată lucrări din seria **Măști la Brănești**.

Deschide o expoziție personală de tapiserie la Galeriile Katia Granoff din Paris. A prezentat pentru prima dată ansamblul panourilor realizate între 1950–1965, în tehnica colajului textil.

Îi apare volumul de versuri **Poeme**, la Editura pentru Literatură, București, coperta de Margareta Sterian.

1969–1972

În revistele „Ramuri” (Craiova) și „Familia” (Oradea) apare, în traducerea Margaretei Sterian, un ciclu de poezie veche irlandeză. Revista „Contemporanul” publică fragmente din jurnalul de călătorie al artistei.

1970

Participă la bienala de pictură și sculptură.

Expune la Expoziția de Artă Românească Contemporană Itinerantă în U.R. S.S.

1971

Organizează o expoziție personală de pictură și tapiserie la Sala Apollo din București.

Expune ceramică la expozițiile internaționale de la Milano, Roma, Haga, Düsseldorf, Budapesta. Apare volumul **Evocări de călătorie** la Editura Cartea Românească, text și copertă de Margareta Sterian.

1972

Expune la Bienala de pictură și sculptură și la Salonul de Pictură și Sculptură al municipiului București.

Figurează cu lucrări în Expoziția de Artă Plastică Românească de la Tokyo.

Apare **Castelul de Apă**, roman, la Editura Cartea Românească, cu text și copertă de Margareta Sterian.

Se reeditează, în versiune nouă, la Editura Dacia, antologia de poezie modernă americană **Aud cântând America**; selecție, traducere, note, selecția ilustrațiilor și coperta de Margareta Sterian, cu o prefață de Petru Comarnescu.

1973-1978

Participă la expozițiile republicane de pictură și grafică, precum și la expozițiile realizate de municipiul București.

1974

Deschide o expoziție personală de pictură și ceramică la Galeria Simeza din București.

Publică volumul de versuri **Soare difuz** la Editura Cartea Românească. Apare, la editura Albatros, antologia de lirică veche irlandeză **Măhnirea e mai grea decât marea**; selecție, traducere și ilustrații de Margareta Sterian.

1974-1975

Realizează expoziții personale de tapiserie la muzeele din Brăila, Buzău, Galați, Pitești și Timișoara, prezentate de criticul Radu Ionescu și poetul Adrian Beldeanu.

Se inaugurează Galerile Municipiului București cu o expoziție de pictură și tapiserie a Margaretei Sterian. Selecția lucrărilor, panotarea și prezentarea expoziției

au fost realizate de scriitorul și criticul de artă Dan Hăulică.

1977

Deschide o expoziție retrospectivă de pictură, grafică și tapiserie la Sala Dalles, cuprinzând o importantă selecție de lucrări realizată de scriitorul și criticul de artă Dan Hăulică.

La Editura Meridiane, apare monografia **Margareta Sterian** de Olga Bușneag, lucrare premiată de Uniunea Artiștilor Plastici. Apare antologia de poezie engleză **Eternă bucurie-i frumusețea**, la Editura Dacia. Selecția versurilor și ilustrațiilor, traducerea și coperta aparțin Margaretei Sterian.

I se publică la Editura Cartea Românească culegerea de proze **Din petice colorate**, cu o copertă a autoarei.

1978

Participă la Expoziția Internațională Colectivă de la Paris.

Se lansează volumul **Poeme, Imagini, Proze**, prefațat de scriitorul și criticul de artă Dan Hăulică și prezentat publicului la librăria „Mihail Sadoveanu” de către Dan Grigorescu, Dan Hăulică și Valeriu Râpeanu.

Participă la Expoziția de Pictură și Sculptură Contemporană din Iran.

În perioada 1978-1988 este prezentă, ca invitat de onoare, la Saloanele de Toamnă ale municipiului București.

1979

Participă la expozițiile colective de artă plastică organizate la Tokyo și Roma.

Apare, la Editura Eminescu, volumul de proză **Oblic peste lume**.

Televiziunea Română realizează filmul documentar **Margareta Sterian**, avându-i ca autori pe Marilena Rotaru și Boris Ciobanu.

1979-1980

Art Center Inc. Tokyo începe achiziționarea unui lot de peste cincizeci de lucrări ale Margaretei Sterian, spre a fi expuse și difuzate în Japonia.

Deschide o expoziție de pictură și grafică la Muzeul Național de Artă al României. Organizarea expoziției a fost realizată de muzeograful Stela Ionescu, iar

prezentarea a fost făcută de profesorul Edgar Papu. Muzeul Național de Artă al României organizează un simpozion „Margareta Sterian”. Au fost recitate versuri din lirica artistei, a fost prezentat filmul **Margareta Sterian** și a avut loc un concert de pian și un spectacol coregrafic.

Filmul a fost premiat de Asociația Cineaștilor din România.

1981

Ultimele sonete închipuite ale lui Shakespeare în traducere imaginară de Vasile Voiculescu apar transpuse în engleză, cu imagini de Margareta Sterian, la Editura Eminescu.

1982

Are loc premiera filmului **Tinerețea picturii**, scurt metraj realizat de Mirela Ilieșu, imaginea Doru Segall, după un poem-colaj extras din lirica și proza artistei. Filmul a fost premiat de Asociația Cineaștilor din România.

Se organizează la Kiev, Moscova și Leningrad o expoziție colectivă de pictură feminină românească. Au expus: Lucia Dem. Bălăcescu, Micaela Eleutheriade, Elena Greculesi, Ligia Macovei, Margareta Sterian.

1983

Apare la Henschelverlag din Berlin lucrarea lui Roland Berfe și Dietmar Winkler intitulată **Zirkusbilder**, album antologic care situează pictura Margaretei Sterian pe tema cercului alături de aceea a unor mari maeștri ai picturii universale. Apare volumul **Poeme** la Editura Eminescu, cuprinzând 60 de titluri scrise în perioada 1981-1983, din care unele au fost publicate în grupaje restrânse în revista „Ramuri”, precum și în revista „Tribuna”.

1984

Art Center Inc. Tokyo îi deschide o expoziție de pictură în Japonia. Au fost expuse 30 de lucrări din colecții particulare ori ale Art Center Inc. Tokyo și 20 de lucrări din colecția artistei.

Apare culegerea de versuri originale **Culorile cântecului**, tălmăcire în limbile engleză și franceză ale unui florilegiu de poezie selectat din poeziile publicate anterior.

Culegerea este însoțită de ilustrații color și alb-negru ale artistei (Editura Dacia, Cluj-Napoca). Istoricul de artă Ioana Bediman organizează o retrospectivă „Margareta Sterian” la Muzeul Național de Artă. Au fost expuse aproape 200 de lucrări. Muzeul Național de Artă organizează o seară muzeală „Margareta Sterian”. A conferențiat criticul de artă Dan Grigorescu despre „Locul Margaretei Sterian în arta românească a secolului XX”; a recitat din lirica artistei actrița Valeria Seciu și a fost prezentată, de către poetul Vasile Igna, cartea Margaretei Sterian **Culorile cântecului**.

Are loc premiera filmului de televiziune **Eternă bucurie-i frumusețea**, consacrat artei Margaretei Sterian. Regia și scenariul Marilena Rotaru, imaginea Boris Ciobanu.

1985

Apare volumul **Ecran**, culegere de versuri originale, la Editura Eminescu.

Apare la Editura Meridiane albumul **Sterian**, cu o prefață de Marin Sorescu.

I se acordă artistei premiul special al Uniunii Artiștilor Plastici pentru expoziția de pictură organizată de Muzeul Național de Artă în anul precedent.

1986

Apare volumul de proză **Viața prin hublou**, la Editura Dacia.

Art Center Inc. Tokyo organizează două expoziții itinerante de pictură sud-est europeană în care sunt prezentate mai multe picturi de Margareta Sterian, din colecția galeriei.

1987

Uniunea Artiștilor Plastici, Uniunea Scriitorilor, revista „România Literară” și posturile de radio omagiază activitatea artistei cu ocazia împlinirii vârstei de nouăzeci de ani.

1988

Muzeul Național de Artă al României realizează o expoziție de pictură cu lucrări ale artistei din perioada 1985-1987, organizator fiind istoricul de artă Cristian Velescu. Prezentarea și panotarea lucrărilor aparțin scriitorului și criticului de artă Dan Hăulică.

În colecția „Poeți Români Contemporani” a Editurii Eminescu sunt reeditate versurile Margaretei Sterian, prezentate de criticul literar Eugen Simion.

1989

Pictează în trei variante tabloul **Muzeul de Artă în flăcări**, după o imagine televizată din 1989.

1990

Apare monografia **Margareta Sterian** a criticului de artă Virgil Mocanu, la Editura Meridiane, carte premiată la Salonul Internațional de Carte din 1992.

Biblioteca Franceză organizează expoziția „Margareta Sterian—picturi”, cu ocazia reînființării la București a Institutului Francez. Expoziția a fost panotată și prezentată de Dan Hăulică.

1991

Lucrează intens pentru republicarea cărților sale de proză și traduceri.

1992

Participă ca invitat de onoare la Salonul de primăvară organizat de ARTEXPO și expune zece compoziții noi.

Desăvârșește mai multe compoziții rămase neterminate, pentru a le prezenta publicului la „Expoziția retrospectivă” programată pentru anul 1992 de către ARTEXPO.

După o scurtă suferință, artista încetează din viață la 9 septembrie 1992 și este înhumată lângă bunica sa, în cimitirul Filantropia.

1993

Criticul de artă Marina Preutu și muzeograful Ana Zoe Pop organizează la Muzeul Național de Artă o nouă expoziție retrospectivă. A prezentat criticul literar, profesor universitar Nicolae Manolescu. Muzeul Național de Artă instituie și decernează premiile „Margareta Sterian” pentru cea mai bună expoziție de patrimoniu și cea mai bună expoziție de artă contemporană a anului 1992.

1994

Muzeul Național de Artă organizează o serată muzeală „Margareta Sterian” la care a participat istoricul de artă dr. Cristian Velescu.

Se deschide o expoziție de pictură la Galeria Mall de la Londra, prezentată de graficianul Ralph Steadman.

La Editura „Video” a Ministerului Culturii a fost realizat filmul **Margareta Sterian**, în regia lui Francisc Mraz.

Sanda Vișan este autoarea filmului de televiziune **Margareta Sterian**.

1996

Apare monografia **Margareta Sterian** de Vasile Florea la Editura „Arc”.

1997

Muzeul Național de Artă organizează la Muzeul Colecțiilor de Artă expoziția „Pictori la Contemporanul—Omagiu la Centenar Margareta Sterian”. Autori: dr. Florența Ivaniuc și dr. Cristian Velescu.

La Biblioteca Română din New York are loc, din inițiativa unui grup de intelectuali din diasporă, o seară culturală dedicată centenarului artistei.

În ziarul „România Liberă” (nr. 2219, 15 iulie 1997, p. 20) este publicat interviul realizat de Gabriela Bidu cu Margareta Sterian, transcris după benzi magnetice, intitulat **Margareta Sterian. Opera este un destin pe care ni-l facem noi**.

1998

Muzeul Național de Artă, Cabinetul de Desene și Gravuri organizează o amplă expoziție **Margareta Sterian. Grafică. Tapiserie. Ceramică**, o selecție cuprinzând 300 de opere inedite, realizată de Mircea Barzuca și Mariana Vida.

Mariana Vida

Un jurnal al prospețimii aurorale

*Un cal împinge cu botul o stea
Se joacă doar sau l-a îndemnat cineva?*

Margareta Sterian, *Poeme*, 1983

Pe parcursul îndelungatei și prodigioasei sale cariere artistice, laborioasă și mereu surprinzătoare, Margareta Sterian și-a obișnuit contemporanii cu o prezență constantă pe simezele sălilor de expoziții. De asemenea, opera ei literară completa fericit imaginea unui creator ce-și afla afinități în plurivalența ilustră a oamenilor renașterii.

Expoziția de față, dedicată comemorării centenarului nașterii artistei, confirmă încă o dată faptul că despre opera unui mare artist nu se poate spune nicicând ultimul cuvânt. El nu poate fi categoric clasat, supus unor rigori de circumstanță, întrucât, și creația Margaretei Sterian o dovedește cu prisosință, ea dobândește un statut autonom, o viață proprie, din a cărei aură se împărtășesc diferențiat generațiile ce i se succed.

Multe dintre lucrările expuse sunt acum inedite, și aparțin categoriei „artelor minore” – grafică, ceramică, tapiserie. Ele nuanțează și îmbogățesc perspectiva asupra picturii și, păstrându-și totodată deplina individualitate, deschid calea prin legătura mai intimă, mai spontană a atelierului, creuzet al universului atât de sensibil și fascinant al artistei. Margareta Sterian se dăruia cu abnegație în ceea ce lucra, elogiind consecvent, cu încredere umanistă, „splendoarea Creațiunii și binecuvântarea Muncii”. Înainte de a încerca să investigăm o lume fabuloasă, a cărei „cheie” își are sorgintea în zona copilăriei și în fantezmele viului, ni se pare relevant să integrăm personalitatea artistei într-o categorie aparte, de „artiști de avangardă”, în sensul figurat, de pionierat artistic, anevoios dar și seducător totodată. De altfel, adeziunea ei a fost tranșantă încă din anii '30, când prietenia și colaborarea cu Marcel Iancu

(„tumultuos și multilateral talent”) și Milița Pătrașcu, participările la expozițiile de „artă nouă”¹, i-au înscris definitiv numele în avangarda istorică și i-au consolidat opțiunea către experiment și sinceritatea expresiei.

Respingând categoric cantonarea într-o anume manieră, ceea ce atrage și uimește în creația grafică a Margaretei Sterian sunt neconținută ei curiozitate, autenticitatea sentimentului, asociate unor neostoite explorări ale resurselor diverselor tehnici. Astfel, desenul colorat, acuarela sau uleiul diluat pe calc devin prin filtrul ei interpretativ medium-uri de excepțională potență plastică. În ceea ce privește tehnica uleiului pe calc, ea este o vivace promotoare, iar ceramica sau tapiseria, în care a fost din nou un spirit tutelar, i-au oferit alternative² noi, și noi posibilități de exprimare, adecvate temperamentului ei aplicat.

Pentru a desluși sensurile unui destin atât de bogat dăruit ca cel al Margaretei Sterian, s-ar putea invoca alături de argumente de natură stilistică și un demers care ține de analiză și ar putea explica universul unui copil rămas de mic orfan, o „iesoimă” (un copil stigmatizat de soartă, orfan)³ cu o constituție șubredă, bolnăvicios, „răpit” și crescut de o bunică harnică și austeră, ce i-a oferit pe lângă un model de viață și o nemăsurată dragoste⁴. Figura blândă și iubitoare a bunicii, posibilitățile ei modeste de „om ce sfințește locul”, strădania de a-i da copilului tot ce era mai bun, au suplinit totuși cu greu lipsa familiei, a mamei în special, pianistă și poetă de talent. Răsfățată, fetița se retrage în reverie, printre obiecte familiare, păstrând pentru tot restul vieții amintirile unei copilării triste, animate de bucuriile unor drumuri la târgurile de la Drăgaică, la Buzău sau la Moși, de melancolia peregrinărilor la cimitir, la mormântul mamei, unde comandase bunica pentru fiica ei cel mai frumos monument, și unde mai târziu nepoata va comanda pentru bunică, Miliței Petrașcu, o frumoasă piatră funerară *art déco*, cu simbolice vrejuri și ciorchini. Amintim aceste detalii pentru că ele se regăsesc mai târziu sublimat în operă. Nu trebuie trecută cu vederea formarea ei la liceul evanghelic din București, unde printre alții l-a avut profesor de desen pe Richard Canisius⁵, reputat pictor-gravor, pasionat de peisaj și de tehnicile de gravură.

Margareta Sterian rămâne atașată inocenței copilăriei. Se poate vorbi în cazul ei dar și al altor colege de generație (Lucia Demetriade-Bălăcescu, Micaela Eleutheriade, Maria Droc), de o generalizare a unei viziuni a ceea ce s-a numit „Kindermanier”, asociată unei concepții cromatice apropiate de Matisse sau Vlaminck. La Paris s-a simțit atrasă de Uccello și Sassetta, de Leonardo și de „acei

meticuloși flamanzi care îți deschid ușa casei și curțile lor, nu-și ascund preocupările materiale, te poftesc în fine la masa lor împodobită cu toate bunătățile și frumusețile pământului...”⁶ Ceva din „răceala” înțepenită a „primitivilor” italieni, aura inefabilă a „sfumato-ului” și debordarea senzuală a maeștrilor flamanzi se va transfigura în operele grafice ale artistei, în scenele sale de circ sau la Moși, în peisajele din București și Paris sau în „colecția de picturi adusă din America”, în naturile moarte cu flori și fructe în care descrie cu nedisimulată plăcere materia.

Pentru interpretarea acestor imagini se pot prelua unele sugestii din studiul pe care Meyer Schapiro îl dedică merelor în opera lui Cezanne⁷. El observă că „o natură moartă nu este numai o aparență unică în ansamblu. În măsura în care ne raportăm la noi înșine, obiectele figurate își extrag semnificația din dorințele pe care le satisfac, din analogiile și relațiile lor cu corpul omenesc.” Selecția și distribuirea obiectelor relevă în context și o anume stare de spirit, proiecția emotivă și sensibilitatea artistului. Astfel îndelungata familiarizare cu natura moartă a lui Cezanne indică o „personalitate introvertită care a aflat în arta sa un domeniu obiectiv, în care se simte el însuși, sigur de el, la adăpostul emoțiilor perturbatoare și ale spaimelor pe care i le provocau semenii și totuși, deschis unor senzații noi”⁸. „Lumea în miniatură”, care este o natură moartă, frumusețea și poezia a căror imobilitate oferă siguranța construcției, se regăsește și la Margareta Sterian, în opere care exprimă un registru bogat al stărilor sufletești, de la contemplație la extaz, descrise cu fervoare, de plastician și literat.

Asemeni unui mesaj genetic, anii debutului conțin și în cazul Margaretei Sterian datele esențiale ale evoluției sale stilistice. Astfel se poate desluși atracția către realismul magic, transcris într-o formulare proprie, ce condensează ecouri din lirismul lui Vlaminck și decorul lui Dufy, din culoarea lui Matisse și farmecul Mariei Laurencin. Există de asemenea și unele similitudini cu poetica plastică a lui Louise Hervieu (1878- 1954), „o femeie stranie care ne transportă în epoca Romantismului, a marelui romantism ce-și află profunzimea în tragediile patimilor omenesti”, în formularea lui Pierre Courthion⁹. Universul ei misterios se apropie de un fel de realism magic, prin poezia funcțională (Gebrauschslyrik) marcată de deriziunea valorilor morale a cuplurilor grotești, a decorului teatral, a unui fast retoric ce se regăsește și la Margareta Sterian.

La expoziția personală de la „Hasefer” din 1935, Sandu Eliad observa culorile crude, de „o prospețime vegetală”¹⁰, marcate de prezența roșului, culoare ce se poate

la rigoare psihanaliza, relevând, după observațiile lui Ernst Jünger¹¹, o stare de tensiune, de alarmă, fiind deopotrivă atrăgătoare și amenințătoare, expresia unei vitalități ce se cere a fi protejată. Gama de roșuri aprinse sau suave, de la roz la garanță, în asociație cu alb (sânge), cu aur (fast), cu negru (orgoliu), predispune la o retorică având nuanțe baroce, pe care sensibilitatea artistei le călăuzește spre un seducător neorococo. Concepția panteistă a unui univers mirific îl apropie, surprinzător poate, și pe un George Alexandru Mathéy¹² de pildă, de Margareta Sterian, deși opera lor este diferită ca factură, dar subsumabilă unui spirit neorococo sesizabil în tradiția picturii pe porțelan. Desenele colorate ale anilor '30- '33, când artista experimentează efectele liniei subțiri, egale, trasată fin cu penița, răsucită, înnodată, pulsând de preaplin energetic: „o ploaie de ațe de cerneală din care se deslușesc obiecte și oameni¹⁵, anticipează starea de candoare unică, cerebrală și sofisticată, ce i-a marcat întreaga viață.

La Niagara, Călușei și bărci la Moși, Repetiție la Circul Sidoli ca și portretele, după natură sau după fotografii, realizate pentru a ilustra **Antologia poezilor tineri** de Zaharia Stancu (ce amintește ca model de **Antologia poezilor de azi**, a lui Pillat și Perpersicius, cu „măști” de Marcel Iancu)¹⁴, au o aparentă simplitate dezarmantă a facturii, intensificată, spre plăcerea ochiului, când și când, de pulberi de acuarelă așternute ca o „zbatere de aripi”. Sunt desene în care regăsim un anume primitivism al folclorului urban, al păretarelor brodate din „bucătăria Cleopatrei”, al figurinelor din turtă dulce și al picturilor pentru tras la țintă la bălci. Drumul până la ele nu a fost lung (nefiind exclusă nici autoritatea desenelor rezumative ale lui Brâncuși sau Brauner), fiind premers de imagini lucrate în tuș cu penița și modeleu cu pensula ai cărei peri aspri subliniau succint formele (**La nămol**, 1929), modalitate abandonată în favoarea unei concentrări de linii moi, în conté, în peisaje arse de un soare orbitor, obținute din câteva trăsături modulate minor (**Spre Tuzla**, 1930).

Refugiul în lumea copilăriei se potențează și prin experiența unică a Drăgușului. Artista a participat numai la campania din 1929, fiind invitată de profesorul Dimitrie Gusti să participe în calitate de pictor, alături de Mac Constantinescu, Flora Capsali sau Lena Constante¹⁵. Cercetările monografice, interdisciplinare ale Seminarului de Sociologie au jucat fără îndoială un rol important în „redescoperirea” universului rural românesc, a valorilor artei populare, a obiceiurilor și credințelor. Muzeul Satului, rezultat al acestui efort, releva valorile

arhaice, artistice și morale ale satului necontaminat de civilizație, pe care Margareta Sterian l-a purtat cu sine toată viața. Aici la Drăguș, artista a aflat un univers-receptacol al unei entități închise, în care erau la mare preț cinstea, cumsecădenia, munca și respectarea cuvântului dat. Pe artistă o preocupă însă mai puțin pitorescul locurilor sau al poporului hieratic (al Anișoarei Trâmbițașu)¹⁶, cât mai ales sănătatea și curățenia sufletească a oamenilor, a copiilor. Pictează la Drăguș caractere, fiind și în această direcție un deschizător de drum. Studiile despre botez, nuntă și înmormântare, despre ciclurile fundamentale ale vieții rurale, se vor regăsi peste timp, când va participa an de an la Brănești, la carnavalul țărănesc al „cucilor”, a doua zi după lăsata secului¹⁷.

Rigoarea și grația icoanelor pe sticlă, desenul lor liber, expresia succulentă, virtuozitățile liniei onctuoase, vigoarea culorilor și asocierea lor fără constrângere, rafinamentul țesăturilor și eleganța olăriei au fascinat-o fără îndoială, stimulând fericit nu numai puterea ei de muncă cât mai ales energica ei voință de stil, pentru că, alături de desenul colorat, în care a excelat cu sensibilitate feminină, Sterian a fost și o remarcabilă acuarelistă.

Tehnică dificilă ce presupune siguranța mâinii, știința „rezervelor”, a intuirii efectelor albului strălucitor sau opac al hârtiei în alternanță cu evanescența tușelor, acuarela devine în mâinile Margaretei Sterian un medium plin de vitalitate. Viziunea ei cu reminiscențe din primitivitatea rustică și cu diformizări simili-naive, predilecția pentru verde și albastru puse în valoare de roșuri diafane o impun în atenția criticii drept o artistă cu o intuiție a culorii violente, ce exprimă un intens fior liric. Adolphe Clarnet sesiza și simțul ascutit al observației, gustul pentru detaliu și ironia spirituală¹⁸. Motivele tratate nu sunt multe, perpetuate însă de memoria afectivă a copilului citadin ele apar în variante infinite. Peisajele de pe țărmul mării sau malurile Dunării, la Balcic sau Tulcea, sclipirile fugare ale apei în contrast cu masivitatea decorativă a ambarcațiunilor ori coasta dantelată (**La Tulcea, Excursie pe Dunăre**), **Concert la Ateneu**, pelerinajul **La mormântul mamei**, seria de imagini din America (**Sosirea la New York, Case în port**)¹⁹ sau ilustrările din ciclul „Din viața de familie!” (**Părinții mei, Mamă!, O fetiță...**) sunt acuarele de rară virtuozitate, notații cu aură spontană, tranzitorie, dar și probe de construcție compozițională. De multe ori ele sunt nuanțate de o tramă desenată cu penița, ca o pânză de păianjen ce plasează aceste opere la hotarul aleatoriu dintre desenul colorat și acuarela. Este de altfel

semnificativă această „încălcare” a granițelor dintre tehnici, faptul datorându-se spiritului iscoditor al Margaretei Sterian, atentă oricând la forța expresiei plastice. Amintim și de proiectele de costum pentru spectacolele de dans ale lui Gabriel Negry²⁰ din anii 1933-1934, în care traseul avântat al tușelor (negru și violet) se identifica cu eleganța mișcării și gestul dansatorului.

Unele dintre imaginile dragi ale deceniului patru vor fi reluate peste ani (**Piața Teatrului Național, Peisaj din București, La Observator**) când artista revine și asupra acuarelei într-un demers ce viza deopotrivă evocarea „Bucureștilor ce se duc” dar și trecerea treptată, de la transparența acuarelei la evanescența uleiului pe calc.

Se pot distinge în opera grafică a Margaretei Sterian două mari perioade, marcate inevitabil de izbucnirea celui de-al doilea război mondial, de evenimentele istorice, ce l-au premers și i-au succedat. Până la război, Margareta Sterian a cunoscut o perioadă fericită, a debutului plin de promisiuni, a atmosferei de efervescență artistică din jurul revistei „Contimporanul” și a personalității charismatice a lui Marcel Iancu, dar și reversul medaliei, decepția dureroasă provocată de atitudinea cercului de prieteni care o abandonează, sub presiunea mișcării antisemite, ca urmare a orientării lor spre extremismul de dreapta. „După 1936 eu am rămas singură...”, declara artista în 1992²¹, la fel și după anii 1945-1946, când intelectualitatea încă mai spera într-o deschidere spre valorile culturii occidentale. Izolată, asemeni altor colegi de generație sau artiști mai tineri după cortina de fier, Margareta Sterian se va refugia o dată mai mult în lumea construită de ea și unde putea suporta efectele unei politici culturale ce sufoca și aliena arta, obligând artistul la o existență paralelă cu cea oficială. Este motivul pentru care credem că realismul magic, pregnant înainte de război, latent după aceea, va izbucni cu mai multă fervoare după călătoria din 1967 la Paris când, cu amărăciune constată „firul rupt”, fisura de trei decenii în lumea artistică cea mai explozivă, de unde „îmi pierdusem locul cuvenit”²². Este, credem, pecetea stilistică sub care se situează arta atât de singulară a artistei odată cu o puternică afirmare a componentei sale ludice, care în ultimă instanță îi oferă posibilitatea percepției unei alte realități de natură subiectivă, în răspăr față de cea obișnuită.

Mare iubitoare de natură moartă—buchete de flori în pahar²³, în plină exuberanță cromatică, ce pun nu numai probleme de construcție dar și, în cazul coșurilor cu fructe, ale unei descrieri aproape senzuale ale formelor bombate, pline de vitalitatea tinereții—Margareta Sterian revine după război cu consecvență spre acest

gen, tratat cu respectul recunoscut față de înaintașii flamanzi. Însă florile anilor '40 relevă în plus, prin ductul agresiv modulat, o transcriere tensionată, a unui sentiment puternic dar frustrat de anii cerniți ai războiului (**Buchet în vas, pe masă**, 1947, **Buchet de flori pe masă**, /1947/, **Buchet de flori în canceu**, /1947/).

În anii „obsedantului deceniu”, Margareta Sterian a fost atrasă de simplitatea spiritualizată a vieții monastice. Acuarelele lucrate acum (**La mănăstire, Schit în munți**, 1954) sunt suave, gingașe ca și chipul maicilor în care artista regăsea, poate, ceva din cel al bunicii. Există de altfel printre piesele acestei serii o imagine semnificativă în care sunt reprezentate trei personaje (un copil, o femeie tânără și o călugăriță a cărei mantie le acoperă protector pe cele două), ce sugerează fără îndoială o Sfântă Familie, constituită din bunică, mamă și artista-copil (**La mănăstire**, 1954).

Întrucât necazurile ei sunt, după expresia îndrăgită a bunicii „de mătase”, artista revine în cetate unde documentarea privind munca industrială (care îi atrăsese atenția încă din anii '30, când realiza **Asfalt**), cerută de apologetii „realismului socialist”, îi oferă prilejul executării unor acuarele pline de forță, în care se regăsesc însă consonanțe cu peisajele industriale realizate înainte de război de Ștefan Popescu la Reșița (**La forjă în uzinele „Timpuri Noi”**, 1959) sau cu interioarele lui Gheorghe Petrașcu (**Interior Țărănesc**, 1959).

Margareta Sterian regăsește tot acum, și acest fapt ni se pare relevant, farmecul târgurilor de la marginea orașului (**Târg**, 1957) unde este simptomatic impactul cu o anume perioadă de tinerețe a lui Goya, aflată sub semnul rococoului, pe lângă o revenire la valorile autohtone ale stilizărilor scoarțelor oltenesti. Este poate locul să amintim de jocul atât de complicat al mecanismului memoriei artistice și afective mai cu seamă în cazul unei artiste longevive cu o creație diversă, de preferințele, ecourile, interferențele și adaptările stilistice ce trasează o hartă proprie ale cărei repere nu fac decât să nuanțeze o mitologie personală profund originală.

În călătoriile ei de „documentare” întreprinse în Oaș (**Dans din Oaș**, 1962) în Deltă (**Peisaj în Deltă**, 1961) artista începe să experimenteze uleiul diluat pe calc. Efectele de fluiditate, de evanescență permit și o translație de la figurativ la nonfigurativ. Această trecere nu a fost nici tranșantă nici definitivă. Astfel, imagini precum **Peisaj cu poartă deschisă**, 1964, **Florăresc**, 1965, sau **Târg la marginea orașului**, 1966, sunt compoziții în care „sigiliul personal” se păstrează, în timp ce **Viteză**, 1964, ca și **Plimbare în parc**, 1964, sunt lucrări în care se exaltă jocul abstract

al liniei și al culorii. Întrucât artista era un om al timpului său, aceste opere s-ar putea pune în legătură cu o anumită orientare spre sincronizarea artei românești cu tendințele artei moderne occidentale, cu abstracționismul liric, atracția spre gestualitate și informal. În acest spirit citim într-o succesiune firească trei imagini (**Natură moartă cu farfurie cu fructe, Peisaj cu copcă și Ochiul**) ce relevă drumul spre abstracție, inclus în „taierul” decorat în mișcare, la roata olarului sau în simbolismul păsării, de la **Cocoșul negru** la cocoșul integrat în portretul lui Brâncuși, modalitate ce amintește de un cunoscut portret al lui Maxy din 1925²⁴.

Sfârșitul anilor '60 coincide cu revenirea la peisajul bucureștean privit ca un decor fabulos (odată cu restaurarea Hanului lui Manuc) în care prind viață visele cele mai îndrăznețe (**Interior de han – Pivnițele I, II, III**, 1968, **Spre drumul comorii**, 1968, **Iarnă grea pe șantier**, 1968), exprimate într-o tehnică (acuarelă) ce câștigă în autoritate și suplețe.

La expoziția personală din 1969, Margareta Sterian expunea lucrări inspirate de „cucii” de la Brănești. Sterilizate, motivele rogojinelor țărănești și ale travestiurilor spectaculoase în care imaginația utilizării materialelor celor mai diverse (năvoade și rogojini, coarne și piei de animale, perdele și podoabe de tinichea) este debordantă, deschid calea de la cortegiile funambulești (în cinstea, odinioară, a zeului păstor Pan) la carnavalul grotesc de familie, al „mătușilor”²⁵ și al mireselelor.

Poezia vieții cotidiene, umorul trist, retorica teatrală, cultul fragmentarului, combinațiile între o viziune decorativ-miniaturală și hiperbolizarea superbiei, a magnificenței iluzorii, săracăcioase din atelierele fotografiilor de cartier, eliberarea în spațiu și timp către o anecdotică de esență literară (vecine cu fabrica de vise pe celuloid a producțiilor hollywoodiene ale anilor '30) sunt definitorii și pentru grafica deceniilor șapte și opt. „Regăsim în aceste lucrări recente”, observa Gheorge Vida, „aceleași calități imaginative și de sugestie cromatică, (un cromatism specific artistei, cu grafisme, zgârieturi în pastă, menite să dinamizeze atmosfera de vis și părelnicie instaurată de Margareta Sterian, care este în primul rând o creatoare de atmosferă)”²⁶.

Ceramica lucrată alături de Constantin Bulat²⁷ în atelierele de la Băneasa sub supravegherea meșterului Mogoș, reînvie o lume a formelor arhaice ale artei egeene, care parcă a asimilat fantezia decorativă a figurinelor de Pisc sau Oboga (**Figurine**, 1964). Nu este lipsit poate de interes să amintim și de colaborarea ei cu Marcel Iancu care „cunoștea la perfecție toate tehnicile”²⁸ și care a îndrumat-o să lucreze și ceramică.

Există, de altfel, în preferința pentru necuvântătoare, pentru animalele exotice sau de casă (ființe devotate și iubitoare asemeni pechinezului Ti, immortalizat într-o memorabilă acuarelă din anii '30), pentru misterioasele pisici, o certă apropiere de viziunea decorativă a bibelourilor art déco (**Himera, Pisica, Arca lui Noe**).

„Cu aceleași inepuizabile resurse”, Margareta Sterian s-a dedicat și tapiseriei. Panourile decorative lucrate de ea și care au stârnit admirație la Paris (1969)³⁰ exprimă o fantezie creatoare, gata oricând să înnobileze suportul sărac al pânzei de sac cu broderie sau colaj: „Tapiseriile mele sunt”, spune ea, „compoziții pe fond textil neutru brodate, pictate, și în general alcătuite din insolite materiale, simple sau somptuoase, viziuni moderniste care păstrează în ele savoarea vremurilor trecute, alcătuind o lume de viziuni, de șoapte sau fast (...)”³¹. Olga Bușneag remarcă la Margareta Sterian „exuberanța spiritului său ludic, nevoia de inovare și înnoire, vocația de a improviza liber”³², tapiseria supunându-se ca medium energiei ei creatoare.

Expoziția comemorativă de grafică, ceramică și tapiserie (ce încheie un ciclu retrospectiv) oferă, credem, largirea orizontului unor noi posibilități de interpretare stilistică (și îndeosebi în direcția realismului magic) a unei opere vaste și viu împletite cu istoria artei românești din ultimele șase decenii, istorie în care artista observa cu tristețe existența multor pete albe: „Creația generației mele nu este deloc cunoscută. Pentru foarte mulți aceste talente excepționale nu există; pentru alții, puțini, există doar Brâncuși, Brauner, Iancu—adică cei care și-au zidit o parte a artei lor în străinătate-”³³. În acest sens, universul miraculos moștenit de la Margareta Sterian în cursul îndelungatei și zbuciumatei ei existențe de artist lucid, ce-și rezerva dreptul de a privi „viața prin hublou”, se cere azi a fi redescoperit.

Note

- 1) „Grupul nostru”, „Criterion”, „Grupul plastic 1934”, „Contemporanul” (1935), vezi și cap. **Cronologie**, realizat cu concursul d-lui Mircea Barzuca, căruia îi aparțin de altfel și majoritatea lucrărilor expuse. Datările au fost făcute de același, rolul dânsului în pregătirea, organizarea și materializarea catalogului fiind esențial. Îi mulțumim pe această cale. În ceea ce privește „milieu”-ul artistic în care se afirmă Margareta Sterian, ni se pare semnificativă participarea

ei alături de Marcel Iancu, M.H. Maxy, Nina Arbore, Olga Greceanu, Tania Șeptilici, Milița Petrașcu, Mac Constantinescu, arh. Octav Doicescu la expoziția „futuraștilor” români de la Roma din 1933, deschisă de F.T. Marinetti.

De asemeni semnalăm și participarea ei la expoziția de artă românească de la Paris, la expoziția internațională din 1937, unde era remarcat „le talent si frais de Marguerite Sterian”, vezi Jean Alazard, **La Peinture et la sculpture au Pavillon de la Roumanie**, în „Beaux-Arts. Le Journal des arts”, număr special dedicat României, 1937, p16.

- 2) Spre exemplu, i s-a recomandat să nu mai picteze și atunci începe să coasă, să brodeze. „Îmi place să cos, să brodez, poate o moștenire de la bunica, de la mama. Găsesc că este minunat să repari ceva cu un firicel de ață(...)”, vezi Mihai Drișcu, **Retrospective. Margareta Sterian** (interviu), în „Arta”, nr.3, 1971, pp. 28-29. Este mai puțin luat în considerație faptul că artista a luat și cursuri de artă decorativă: „La Paris am studiat și artele decorative. Multă vreme mi-am făcut singură rochiile(...)”, vezi Marina Preutu, **Margareta Sterian: „Nu am acceptat niciodată ca vremile să-mi doboare libertatea interioară”** (interviu) 1990, în catalogul **Expoziției retrospective de pictură Margareta Sterian**, Muzeul Național de Artă, București, 1993, p. 21.
- 3) Vezi Margareta Sterian, **În loc de interviu**, în **Sterian** (Album). Text introductiv de Marin Sorescu, Editura Meridiane, București, 1985, p. 23.
- 4) „La sora ei, bunica nu stătea niciodată, cu rochia ei de percal zilnic spălată și călcată, cu părul strâns la ceafă într-un coc din care nu scăpa niciun fir, cu ochelarii prinși pe după gât cu o cordeluță neagră, muncea din zori și până-n noapte”, vezi Margareta Sterian, **Viața prin hublou**, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1986, p. 26. „În anul 1934 bunica mea a plecat dintre cei vii. Ea fusese familia mea, fusese sprijinul meu și modelul meu”. Vezi Marina Preutu, op. cit., p. 22.
- 5) „Profesorul meu de desen ne aducea flori de câmp, cupe de sticlă irizată sau alte piese mici din colecția lui de obiecte din săpături, pe care noi le desenam sau le pictam în acuarelă”. Vezi Margareta Sterian, **Castelul de Apă**, Editura Cartea Românească, București, 1972, p. 75.
- 6) Virgil Mocanu, **Margareta Sterian: „Am considerat mereu că un artist este dator celor cărora li se adresează”** (interviu) în catalogul **Expoziției Retrospective de Pictură Margareta Sterian**, Muzeul Național de Artă, București, 1993, p. 27.
- 7) Meyer Schapiro, **Les Pommes de Cézanne. Essai sur la signification de la nature morte, în Style, artiste et société**, Gallimard, Paris, 1982 (în lb. franceză în text)
- 8) Idem op. cit. pp. 219-220 (în lb. franceză în text).
- 9) Pierre Courthion, **Panorama de la peinture française contemporaine**, „Les Documentaires”, Simon Kra, Paris, p. 143 (în lb. franceză în text).
- 10) Sandu Eliad, **Expoziția de pictură Margareta Sterian**, în „Facla”, 3.12.1993.

- 11) Ernst Jünger, **La couleur rouge**, în **Les Réalismes** (Catalog), Centre George Pompidou, Paris, 17.12.1980-20.4.1981, pp. 490-491.
- 12) Andrei Pintilie, **George Alexandru Mathéy. Lumea văzută printr-un diamant**, în „Arta”, nr. 9, 1977, pp. 24-26.
- 13) V. Cristian, **Cronica Plastică. Expoziția d-nei Margareta Sterian din Sala Hasefer**, în „Facla”, 4.12.1993.
- 14) **Centenar Marcel Iancu, 1895-1995**, Editura Simetria, Amsterdam, 1996, cat. 166.
- 15) La Drăguș au fost de fapt două campanii de cercetare interdisciplinară (una lărgită, de aproximativ 100 de persoane, alta o mini-echipă pentru redactare). De obicei fiecare campanie se finaliza și cu o expoziție deschisă în Parcul Carol. Informațiile le deținem de la dl. Nicolae Popescu, colaborator al profesorului Dimitrie Gusti la toate campaniile. Îi mulțumim și pe această cale.
- 16) Vezi Margareta Sterian, **Din petice colorate**, Editura Cartea Românească, 1977, pp. 5-8.
- 17) Idem op. cit., pp. 85-86.
- 18) Clarnet, **Margareta Sterian**, în „L'indépendance roumaine”, 17.3.1931.
- 19) Călătorie întreprinsă la New York, ce se va finaliza cu un pelerinaj pe țărmul oceanului spre Yonkers și Cascada Niagara (ce apare asemeni unui „montagne-russe” în desenul cu același titlu din 1933), vezi Margareta Sterian, **Viața prin hublou**, op. cit. pp. 38-45.
- 20) „Nu fac proiecte niciodată. În fața cartonului preparat imaginez mereu ceva. Nu fac schițe” declară artista, vezi Marina Preutu, op. cit. p. 22. Ea consideră schițele ca ceva finit: „schițele sunt tablouri finite și tablourile finite sunt schițe.” (Virgil Mocanu, op. cit., p. 29). În acest spirit au fost lucrate costumele pentru dansatorul și coregraful Gabriel Negry, căruia îi mulțumim pentru prețioasele informații oferite. Vezi de asemeni lucrarea sa, **Codex Choreic**, Editura Little Star Impex S.R.L., București, 1996.
- 21) Gabriela Bidu, **Margareta Sterian: „Opera este un destin pe care ni-l facem noi”**(interviu 1992) în „România Liberă”, 15.07.1997
- 22) Margareta Sterian, **Viața prin hublou**, op. cit. p. 59.
- 23) „cu buruieni arse, smulse de la margini de drum, am compus stranii, incitante buchete pe care le-am pictat (...)”, vezi Margareta Sterian, **Viața prin hublou**, op. cit. p. 89.
- 24) Vezi „INTEGRAL. Revistă de sinteză modernă”, nr. 2, 1.04.1925, p. 9, originalul se păstrează la Cabinetul de Desene și Gravuri, inv. 9370.
- 25) „Mătușile Tia-Pia, Tia-Bulissa și Tia Venezziana erau fete bătrâne cu înfățișare ruptă dintr-un caiet de schițe de Goya (...)”, vezi Margareta Sterian, **Castelul de Apă**, op. cit., p. 12.
- 26) Gheorghe Vida, **Cronică, Margareta Sterian**, în „Arta”, nr. 8, 1988, p.8.
- 27) „Netezindu-l cu mâna, dându-i formă, treceam lutului căldura trupului, întrebările și dorințele noastre.”, Margareta Sterian, **Viața prin hublou**, op. cit., p. 53. Cele cinci „totemuri”

compuse și create de Constantin Bulat cu consultațiile Margaretei Sterian au fost expuse în 1967 la sala Dalles și admirate de Etienne Hajdu ca „ceramici monumentale”, idem, pp. 53-54, vezi și **Ceramiștii români premiați la expoziția internațională de ceramică contemporană de la Istanbul** (diplomă de onoare, Margareta Sterian și Patriciu Mateescu), în „Scânteia”, 5.10. 1967. Hv.

- 28) Între 1933-1936 lucrează cu Marcel Iancu nu numai ceramică ci și frescă, Milița Petrașcu realizând uneori decorația sculptată, vezi cap. **Cronologie** și Mihai Drișcu, op. cit. pp. 28-29.
- 29) **150 Witte keramische Dieren** (catalog) Zoo Antwerpen, 3.07 – 12.09.1093.
- 30) Pentru succesul repurtat la Paris cu tapiseriile expuse la Galeria Granoff, vezi Margareta Sterian, **Din petice colorate**, op. cit., pp 114-116.
- 31) Idem, p. 114.
- 32) Olga Bușneag, **Margareta Sterian**, Editura Meridiane, București, 1977, p. 26
- 33) Marina Preutu, op. cit., p. 23.
- 34) „Mansarda ajunsese din nou loc de întâlnire ca pe vremuri, Mircea Vulcănescu se oprea adesea în drum spre casă, iar Paul Sterian venea cu soția, Margareta, ca să <<regăsească tinerețea studioasă >> de la Paris. Margaretei îi plăcea să privească prin fereastra rotundă, ca de vapor (...)”, în Mircea Eliade, **Memorii** (1907-1960), ediție, cuvânt înainte de Mircea Handoca, Editura Humanitas, București, 1991, vol. 1, p. 244.

Roxana Theodorescu

În loc de încheiere

Margareta Sterian, artist de nobilă stirpe, și-a edificat opera atât de fascinantă, dar insuficient cunoscută și prețuită, într-un continuu dialog cu eul său profund, lucid și sever, cult și sensibil.

Pictura și scrisul ei sunt biografie, căci întâlnești în universul acestei artiste un mozaic articulat exemplar de stări, imagini, impresii culese din propria experiență, filtrate cu gust infailibil, trecute prin retortele amintirii, devenite astfel lacrimă, zbor sau stea.

Teritoriul Margaretei Sterian este viața reală a artistei, proiectată undeva în geometrii necunoscute, fascinante.

S-a folosit pentru desemnarea operei artistei sintagma perfect acoperitoare de realism magic. Acolo unde realismul vine din trăirea autentică, iar magia dintr-o alchimie ce filtrează amintirea, proiectând-o într-un spațiu și timp etern.

Calea aceasta a fost dificilă, a limitat opera în suprafață, în schimb i-a dat unitate și o configurație cu totul particulară, calități esențiale în arta secolului nostru.

Cu fantezia și informația ei, Margareta Sterian ar fi putut urma și alte drumuri. Dar, ca un om modern între contemporanii săi, artista a știut să comunice un mesaj demn de reținut unei lumi în care numai unicitatea contează cu adevărat, ca fiind zestrea celor aleși.

Un zid macerat de timp, un chip, mișcarea unui clown, un peisaj dar și un cuvânt ori dialogul mut cu o scoarță oltenească, toate pornesc din aceeași biografie care ocolește cu mare știință răul și urâtul. Tristețea, suferința se insinuează cu finețe, constituind parcă o lume paralelă pe care, vrem, nu vrem, trebuie să ne-o închipuim.

Acum, când sărbătorim centenarul artistei și Muzeul Național de Artă al României îi omagiază creația printr-o amplă retrospectivă, cine putea să prezinte această operă mai bine decât artista însăși?

Iată de ce, în locul unui catalog, necesar pentru această atât de însemnată operă,

Arhiva Margareta Sterian

Castelul de apă

138

publicarea *Castelului de apă* – microromanul Margaretei Sterian și scriere esențială în universul creat de ea – înseamnă o carte regală pentru cel ce pășește în edificiul operei.

C O N T E M P O R A R Y
L I T E R A T U R E P R E S S

<http://editura.mttlc.ro>
The University of Bucharest. 2018

Contemporary Literature Press

Bucharest University

The Online Literature Publishing House
of the University of Bucharest

A Manual for the Advanced Study of *Finnegans Wake* in One Hundred and Thirty Volumes

Totalling 31,802 pages

by C. George Sandulescu and Lidia Vianu

CONTEMPORARY
LITERATURE PRESS

<http://editura.mttlc.ro>

You can download our books for free,
including the full text of *Finnegans Wake*
line-numbered, at

<http://editura.mttlc.ro/>,

<http://sandulescu.perso.monaco.mc/>

Holograph list
of the
40 languages
used by James
Joyce
in writing
*Finnegans
Wake*

Director
Lidia Vianu

Executive Advisor
C. George Sandulescu

CONTEMPORARY
LITERATURE PRESS

<http://editura.mttlc.ro>

The University of Bucharest. 2018